

Agresivní chování mezi uživateli drog

Bc. Radovan Klabal

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Radovan KLABAL**
Osobní číslo: **H10655**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Agresivní chování mezi uživateli drog**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek souvisejících s:
- **agresivním chováním,**
- **vlivy prostředí a výchovy na agresivní chování,**
- **vlivy užívání omamných a psychotropních látek na agresivní chování.**
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďar nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. 80-902614-1-8 (brož).

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

MINAŘÍK, J. *Stimulancia*. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 164 - 168. ISBN 80-86734-05-6.

MŮLPACHER, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portal, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

Vecodce diplomové práce: **Mgr. Jan Zahradník**

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2012**

Ve Zlině dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 16.5.2012 .....

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

2) Vysoká škola nezjedinečně zveřejňuje závěrečné diplomové, bakalářské a magisterské práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků recenzentů a výsledků obhajoby prostřednictvím školních kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy

(2) Diplomová, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odeslané uchazečem k udělení musí být nejmenší pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k volnému vstupu a musí být uloženy v digitální podobě vysoké školy nebo není-li tak uloženo, v místě pracovního vysoké školy, kam se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, vpsy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odesláním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2009 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 33 odst. 3;

(1) Do práva autorského také nevstupuje škola nebo školství či vzdělávací zařízení, nýbrž nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě díla vytvořená souborem nebo zveřejněná souborem školních nebo studijních pracovníků vykonávajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školství či vzdělávacímu zařízení (školní díla).

3) zákon č. 121/2009 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní díla.

(1) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opatření si autor školního díla učitel vyvolal bez vědomí dotčené osob, pokud se tyto osoby dotáhnou na uzavření chybného poskytnutí díla u osob. Ústavní § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li uvedeno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školství či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z veřejného umístění v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů. Anež na výsostně díla vynaložil, a to podle okolností až do svých skutečné výše, přičemž se přihlíží k jeho veřejnému umístění školou nebo školství či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá agresivním chováním mezi partnery – uživateli drog.

V teoretické části autor vymezuje základní pojmy související s agresí. Dále se věnuje příčinám a druhům agresivního chování, domácímu násilí a konkrétním dopadům užívání návykových látek.

Ve výzkumné části zkoumá autor pomocí dotazníkového šetření, zda dle subjektivních názorů respondentek existuje vzájemná korelace mezi užíváním nelegálních drog a agresivním chováním jejich partnerů. Autor dále zjišťuje, zda měly ženy vztah s více agresivními partnery – uživateli drog, zda je agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním, s jakými druhy agresivního chování se ženy setkávají nejčastěji, genezi partnerovy agrese a reakce žen na ni.

Klíčová slova: agrese, agresivní chování, násilí, droga

ABSTRACT

This thesis deals with aggressive behavior between partners – drug users.

In the theoretical part author defines basic concepts related to aggression. It also discusses causes and types of aggressive behavior, domestic violence and specific effects of using addictive substances.

In the research author explores with survey, if there is according to the subjective opinions of respondents correlation between illicit drug use and aggressive behavior of their partners. Then author finds whether women were in more relationship with aggressive partners - drug users, whether the aggressive behavior of a partner is a reason to break with him, what kinds of aggressive behavior women face most often, genesis of their partner's aggression and women's reactions to it.

Keywords: aggression, aggressive behavior, violence, drug

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Na tomto místě bych chtěl velmi poděkovat Mgr. et Mgr. Janu Zahradníkovi za metodické vedení, cenné rady, konzultace a připomínky při tvorbě této diplomové práce. Za spolupráci při administraci dotazníků chci poděkovat kolegům v kontaktních centrech, ve kterých výzkum probíhal a také všem respondentkám, které se výzkumu zúčastnily a bez nichž by nebylo možné výzkum realizovat.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	13
2 AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ	17
2.1 PŘÍČINY VZNIKU AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	17
2.1.1 Vnitřní faktory	18
2.1.1.1 Dědičnost	18
2.1.1.2 Biologické předpoklady	19
2.1.1.3 Psychické faktory	21
2.1.2 Vnější faktory	22
2.1.2.1 Rodinné prostředí.....	23
2.1.2.2 Vrstevnické skupiny.....	25
2.1.2.3 Masmédia.....	25
2.1.3 Užívání omamných a psychotropních látek	27
2.2 DRUHY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	29
2.2.1 Typologie agrese	29
3 DOMÁCÍ NÁSILÍ	33
3.1 DRUHY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	34
3.2 VÝVOJ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	35
3.3 OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	36
3.4 PŘÍČINY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	37
3.5 REAKCE NA DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	39
3.6 DOMÁCÍ NÁSILÍ A LEGISLATIVA	40
4 NEJUŽÍVANĚJŠÍ DROGY V ČR	42
4.1 ALKOHOL	43
4.2 PSYHOSTIMULANCIA	44
4.3 OPIÁTY	45
4.4 KONOPNÉ DROGY	46
4.5 SPECIFIKA UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK U ŽEN	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	50
5 PROJEKT VÝZKUMU	51

5.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	51
5.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	52
5.3	HYPOTÉZY VÝZKUMU	52
5.4	METODOLOGIE VÝZKUMU	53
5.5	POPIS VÝBĚROVÉHO SOUBORU	54
5.6	KONSTRUKCE DOTAZNÍKU	55
5.7	ADMINISTRACE DOTAZNÍKU	55
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	57
6.1	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	57
6.2	AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ PARTNERŮ	58
6.3	POČÁTEK AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	59
6.4	DRUHY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	61
6.5	REAKCE ŽEN NA PARTNEROVU AGRESI	64
6.6	PARTNEROVO AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ JAKO DŮVOD K ROZCHODU S NÍM	65
6.7	DRUHY PARTNEROVY AGRESE, KTERÉ BY VEDLY K UKONČENÍ VZTAHU	67
6.8	ROZCHOD S AGRESIVNÍM PARTNEREM	69
6.9	PO JAKÉ DOBĚ SE ŽENY ROZCHÁZÍ S AGRESIVNÍM PARTNEREM	70
6.10	PŘÍČINY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ PARTNERA	71
6.11	VLIV NELEGÁLNÍ DROGY NA AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ PARTNERA	73
6.12	KONTEXT AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	75
6.13	DŮVODY SETRVÁNÍ ŽEN S AGRESIVNÍM PARTNEREM	77
6.14	OBSTARÁVÁNÍ DROG	78
6.15	AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ MEZI RODIČI	80
6.16	DRUHY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ MEZI RODIČI	82
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	86
7.1	VERIFIKACE HYPOTÉZ	89
	ZÁVĚR	92
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
	SEZNAM TABULEK	99
	SEZNAM GRAFŮ	100
	SEZNAM PŘÍLOH	101

ÚVOD

Agresivní chování osob je jev, o kterém se zejména v posledních letech hovoří poměrně často. Dochází k němu jak mezi lidmi, kteří se vůbec neznají, tak také mezi rodinnými příslušníky či osobami v partnerském vztahu. Agrese však nevzniká sama o sobě, vždy ji musí něco vyvolat. Obvykle se na jejím vzniku podílí více faktorů, mezi které patří např. genetik, výchovný styl v rodině, vliv vrstevníků či médií, nebo také jeden z relativně nových fenoménů, kterým je užívání omamných a psychotropních látek.

V rámci výkonu mého povolání se často dozvídám o agresivním chování, ke kterému dochází mezi uživateli nelegálních drog. Vím, že agresivně se chovají jak muži, tak i ženy užívající návykové látky a také to, že k agresi dochází i mezi drogově závislými partnery. Častěji se však setkávám s ženami – užívatelkami drog, které uvádí, že se k nim chovají agresivně jejich partneři užívající návykové látky. Stejnou zkušenost jako já mají rovněž kolegové z jiných zařízení určených uživatelům drog. Za dobu mého působení v kontaktním centru jsem se však doposud nesešel s žádnou literaturou, která by se podobnou studií zabývala. Z tohoto důvodu se v mé diplomové práci zaměřím na agresivní chování mužů – uživatelů drog vůči svým partnerkám – užívatelkám drog. Při tvorbě této práce bych tak chtěl využít pracovní zkušenosti, které jsem získal výkonem své profese v kontaktním a poradenském centru pro uživatele drog.

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, zda podle subjektivních názorů partnerek existuje příčinná souvislost mezi užíváním návykových látek a agresivním chováním jejich partnerů. Dále mě zajímá, zda ženy užívající nelegální látky, mají ve svém životě více partnerských vztahů s agresivními muži – uživateli drog, geneze a druhy partnerovy agrese, reakce žen na ni, případné setrvání v partnerském vztahu a zkušenosti žen s agresivním chováním v primární rodině.

V teoretické části diplomové práce nejdříve vymezím základní pojmy, které se v mé práci nejčastěji vyskytují. Jedná se o agresi, agresivitu, agresivní chování a násilí. Dále se věnuji příčinám vzniku agresivního chování a nejčastějším druhům agrese. V následující kapitole se zabývám specifickým druhem agresivního chování, kterým je domácí násilí. Po té následuje kapitola věnovaná nejužívanějším drogám v České republice a zejména jejím dopadům na chování uživatelů návykových látek.

V praktické části uskutečním analýzu údajů získaných v dotazníkovém šetření. Informace od respondentek získám prostřednictvím výzkumu, který bude realizován v devíti kontaktních centrech regionu střední a jižní Moravy. Respondentkami výzkumu budou ve všech případech uživatelky drog těchto nízkoprahových zařízení, určených uživatelům nelegálních drog a drogově závislým.

Výzkumem zjištěné výsledky mé diplomové práce by měly přinést cenné informace, které bude možné využívat při práci s klienty kontaktních center a to jak s muži, tak i se ženami. Na základě těchto výsledků bych chtěl uživatele drog informovat o tom, jak se návykové látky u jedince podílí na biologických, sociokulturních a behaviorálních změnách. Získané informace využiji při individuální případové práci s klienty kontaktního centra zaměřenou na změnu jejich životního stylu a rizikového chování. Výzkumem získané informace předám také kolegům v zařízení, ve kterém pracuji a rovněž pracovníkům všech kontaktních center participujících na mém výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Diplomová práce se zaměřuje na agresivním chování mezi partnery – uživateli drog. Na jejím počátku pokládám za nezbytné specifikovat základní pojmy, které s tímto tématem úzce souvisí a budou se v mé práci často objevovat. V odborné literatuře existuje terminologická nejednotnost v definování jednotlivých termínů jako je agresivita, agrese, agresivní chování i násilí, a proto chci předložit pohledy různých autorů a vymezit jejich chápání pro potřeby diplomové práce.

Agresivita

Přesné vymezení pojmů agrese a agresivita je velmi obtížné. Někteří autoři je považují za slova stejného významu, jiní je naopak zcela odlišují. Na jejich jednotném vymezení se však nemohou shodnout. Pro účely mé práce považuji za důležité představit chápání této problematiky u různých autorů a upřesnit, ze kterých definic pojmů budu v diplomové práci vycházet.

Edelsberger (2000) hovoří o tom, že agresivita pochází z latinského slova *aggressivus* = útočný a dodává, že se jedná o „postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem. Někdy se tím míní i celkové úsilí organismu dosáhnout uspokojení vlastních potřeb, zejména výživových a pohlavních“ (2000, s. 29).

Vágnerová (2008) o lidské agresivitě říká, že může být obrácena nejen vůči lidem, ale také okolnímu prostředí. Uvádí také, že „termín agresivita označuje tendenci, pohotovost k násilnému způsobu reagování“ (Vágnerová, 2008, s. 757)

Průcha, Walterová, Mareš (2003, s. 12) říkají, že agresivita je:

- tendence projevovat nepřátelství ať už slovně nebo útočným činem
- tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně
- tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnučovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů“.

Rozdílem mezi agresivitou a agresí se zabývá Vykopalová (2001, s. 15), která říká, že „agresivita, na rozdíl od agrese je vymezována jako tendence k útočnému jednání vůči druhé osobě nebo okolí“.

Z výše uvedených definic vyplývá, že pojem agresivita vyjadřuje jakousi připravenost jedince k násilnému způsobu jednání v různých situacích. K násilnému chování však při ní nedochází.

Agrese

Další pojmy, které se v mé práci budou často objevovat, jsou agrese a agresivní chování. Podle Edelsbergera (2000, s. 29) pojem agrese pochází „z latinského *agressio* = výpad, útok – vůči věci či osobě“, a jde o „jednání, jímž se projevuje úsilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“.

Čermák (1999) se domnívá, že je značně složité uvést jednu univerzální definici pojmu agrese, a to z toho důvodu, že je vždy nutné přihlížet jakému konkrétnímu tématu se její autor zrovna věnuje. Přesto se snaží najít alespoň kostru tohoto pojmu a uvádí, že „lidskou agresi je možné definovat jako záměrné jednání, jehož cílem je ublížit jinému člověku“ (1999, s. 14).

Koukolík, Drtilová (2001, s. 176) říkají, že „agrese je pojem, který zahrnuje řadu různých druhů chování, počínaje slovním útokem, přes šikanu, vyvolávání rvaček, až po loupež, znásilnění a vraždu“. Stejní autoři dále hovoří o tom, že takovýto způsob lidského chování lze zařadit mezi antisociální.

Jandourek (2007, s. 16) o agresi říká, že to je „akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a ke způsobení psychické nebo fyzické bolesti“.

(2001) uvádí, že „pro účely pojmového vymezení je nejužívanější pojetí agrese jako konkrétní násilná aktivita jedince vycházející z agresivity nebo hostility“.

Pojmem agrese se zabývá také Hartl, Hartlová (2000, s. 22), kteří uvádí, že jde „o útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby“.

Vágnerová (2008, s. 757) a říká, že na rozdíl od agresivity „pojem agrese již charakterizuje reálný projev takového chování, který mívá charakter násilí“.

Agrese je tedy takové chování jedince, jehož prvořadým cílem je ublížit jiné osobě a při kterém již často dochází k násilí. Agrese v sobě zahrnuje řadu různých druhů jednání, počínaje slovní agresi a konče fyzickou. Při agresi se způsob chování odlišuje od určité nor-

my, které je běžná a obvyklá pro danou situaci. O agresí lze tedy hovořit jako o chování, které můžeme nazvat patologickým.

Srovnám-li výše uvedené definice agresivity a agrese, zjistím, že oba pojmy vyjadřují něco jiného. Agresivita obvykle předchází agresí a vyjadřuje jakousi pohotovost jedince k násilnému způsobu reagování, zatímco agrese je již reálný projev takového chování. Z tohoto důvodu budu v mé práci pojmy agrese a agresivita od sebe vzájemně odlišovat.

Agresivní chování

Vágnerová říká, že agresivní chování „lze definovat jako porušení sociálních norem omezující práva a poškozující živé bytosti či neživé objekty. Může jít o reálný či symbolický útok, o různý způsob ubližování, např. bitím, nadávkami, omezováním, ničením“ (2008, s. 757).

Také Fischer, Škoda hovoří o agresivním chování z hlediska sociální patologie jako o jednání, které spočívá v porušování sociálních norem. Stejní autoři dále uvádí, že se jedná o „destruktivně vedené chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí. Toto chování spočívá v reálném pozorovatelném omezování, poškozování či ničení živých i neživých organismů a věcí“ (2009, s. 58).

Pokud tedy porovnám definice agresivního chování s definicemi agrese, je patrné, že oba tyto pojmy jsou slova stejného významu. Pro účely mé práce je tedy budu i já považovat za synonyma a používat spíše termín agresivní chování, který v sobě současně implikuje také agresí.

Násilí

V souvislosti s agresivním chováním se často hovoří o násilí. Chci proto poukázat na případné rozdíly a odlišnosti mezi agresivním chováním a násilím.

Fischer, Škoda (2009) ve své knize uvádí, že násilí je termín užívaný pouze pro lidské chování a jednání. Přírodní vědy naproti tomu používají jen pojem agresivita.

Koukolík, Drtilová (2001, s. 164) o násilí říkají, že to je „patologická agrese, jejímž smyslem je něco poškodit, někomu ublížit nebo jej zabít (například při ozbrojeném vloupání nebo nájemné vraždě“.

Jandourek (2007, s. 168) definuje násilí jako „jednorázové jednání, kterým jeden člověk druhému způsobí fyzickou silou nějakou škodu“.

Špatenková (2011) hovoří o násilí jako o zneužití fyzické převahy, která vede k bezpráví. Z pohledu rodiny uvádí, že je to takové chování, které „můžeme vymezit jako bezprávně vynucenou nadvládu některého člena rodiny nad jiným členem, resp. členy“ (2011, s. 103).

Vykopalová (2001) říká, že v současné době se nejčastěji hovoří o násilí páchaném na ženách, dětech, seniorech, o násilí na ulici a také mezi vrstevníky. Specifickým druhem násilí je pak domácí násilí.

Z uvedených definic vyplývá, že násilné chování je takové, při kterém chce jedinec pomocí své fyzické síly druhé osobě záměrně ublížit a způsobit mu bolest. Takovéto jednání je primárním cílem násilného chování. O násilí se hovoří pouze v souvislosti s lidským chováním. Pokud budu v této práci používat termín násilí, budu ho považovat za jeden z projevů agresivního chování.

V mé práci se budou objevovat všechny výše uvedené pojmy. Agresivitu tedy ve své diplomové práci považuji za jednání, které předchází agresi a vyjadřuje tendence k ní, ale při níž k útokům na druhé osoby či okolí doposud nedochází. Agresi a agresivní chování pak za slova stejného významu, která vyjadřují snahu různými způsoby chování záměrně ublížit jiné osobě. Násilí budu považovat za jeden z projevů agresivního chování.

2 AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ

Útočné jednání s cílem záměrně ublížit druhé osobě se nazývá agresivní chování. Názory na příčiny vzniku takového chování se různí. Existuje několik různých teorií, které vysvětlují důvody jeho vzniku. Agresivní chování obvykle nevyvolá pouze jediná příčina, ale celá řada faktorů, které na jedince působí a ovlivňují ho. Jedná se tedy o vzájemnou interakci rizikových činitelů, kdy jeden z nich bývá zpravidla dominantní, ale pouze sám o sobě u agresora agresivní chování nezpůsobí.

2.1 Příčiny vzniku agresivního chování

Na důvody, které vedou ke vzniku agresivního chování, existují dva základní pohledy. Prvním je nativistická teorie, která se opírá o vrozené dispozice jedince k agresivnímu chování. Protikladem tohoto směru je enviromentalistická teorie, která spatřuje příčiny takového jednání ve vlivech prostředí a výchovy.

Nakonečný (2009) uvádí, že agresivní chování může mít u člověka původ vrozený, ale také naučený.

Také Fischer, Škoda (2009) považují možné příčiny, které vedou ke vzniku agresivního chování za získané i vrozené. Získané faktory souvisí zejména se sociálním učením a jsou způsobeny například sociálním působením rodiny, vrstevníků či dalších sociálních skupin, ve kterých se jedinec pohybuje.

Poněšický (2005) uvádí, že přestože sklony k agresivnímu chování mají vrozené všichni lidé, většina dospělých osob se dokáže ovládnout a vlivem výchovného působení u nich k agresivnímu chování nedochází.

Příčinami agresivního chování se zabývá také Sochůrek (2009), který vidí možné důvody takového chování na straně agresora, oběti, ale také v jejich vzájemné interakci. Za rizikové faktory, které mohou u agresora agresivní chování vyvolat, přitom považuje zkušenosti z jeho orientační rodiny (zejména agresivní pojetí mužské autority u svého otce), rysy osobnosti, poruchy osobnosti, užívání alkoholu či nelegálních drog a agresi jako způsob odreagování se neúspěšného člověka.

Vágnerová (2008) se domnívá, že příčinou vzniku agresivního chování je obvykle kombinace několika různých faktorů. Mezi ně řadí především biologické předpoklady jedince,

dědičnost, duševní choroby, vlivy prostředí, ale také užívání omamných a psychotropních látek.

V následující části mé práce se budu zabývat nejvýznamnějšími příčinami, které mohou vést ke vzniku agresivního chování. Mezi tyto příčiny patří faktory vnitřní a vnější. Vnitřní faktory jsou ty, které jedinec získává geneticky po svých předcích, nebo mu jsou připsány biologicky. Vnější faktory ovlivňují jedince v průběhu jeho života v rámci procesu socializace a k nejvýznamnějším z nich patří rodinné prostředí, vrstevnické skupiny a média.

2.1.1 Vnitřní faktory

Do vnitřních faktorů, které mohou způsobit u jedince vznik agresivního chování, lze zařadit ty, které nejsou ovlivněny sociálním prostředím a výchovou. Tyto faktory na rozdíl od faktorů vnějších získává jedinec již ve svém prenatálním období geneticky nebo je má dány biologicky. Mezi vnitřní činitele ovlivňující agresivní chování lze zařadit také například aktuální psychický stav nebo žárlivost, které se řadí mezi psychické faktory.

2.1.1.1 Dědičnost

Děti mohou po svých předcích zdědit například povahové vlastnosti, temperament, ale také sklony k agresivnímu jednání. Někteří autoři přisuzují genetické zakotvenosti agresivního chování velký význam. Jak podle různých autorů ovlivňuje genetika agresivní chování, budu popisovat v následující kapitole mé práce.

Vágnerová (2008) říká, že každý člověk má již vrozené dispozice k tomu, aby se choval agresivně. Tyto dispozice však nejsou u všech osob stejné. Rozdíl se objevují jak v socio-kulturních tradicích, či historickém kontextu, tak také v rámci jedné populační skupiny. Rozdělení osob dle agresivního chování odpovídá normálnímu rozložení (Gausově křivce), podle které má tedy nejvíce osob průměrnou dávku předpokladů k tomu, aby se chovali agresivně.

Matoušek, Kroftová (2003) se domnívají, že genetické vlohy prokazatelně zvyšují, či naopak snižují pravděpodobnost agresivního chování u delikventně se chovajících osob. Dodávají však, že je třeba počítat také s dalšími faktory, které jedince ovlivňují a bez nichž by u nich k delikventnímu chování nedocházelo.

Také Koukolník, Drtilová (2001) uvádí, že dědičnost útočného chování je u antisociálních jedinců prokazatelná. Vliv dědičnosti se podstatněji projevuje v dospělém věku než u dětí a dospívajících. V dospělosti je však již jeho eliminace velmi obtížná. Vliv prostředí však u osob geneticky disponovaných k agresivnímu chování výrazně zvyšuje pravděpodobnost výskytu takového jednání.

Dahlke (2005) se ve své knize zmiňuje o výzkumu, který na základě porovnání několika agresorů identifikoval u těchto osob gen agresivity. Tímto genem byl druhý chromozom Y. Následné výzkumy však přímou souvislost mezi druhým chromozomem Y a násilnou povahou agresorů zcela nepotvrdily.

Také Vykopalová (2001) připomíná výzkumy zabývajícími se počtem pohlavních chromozomů u delikventní a nedelikventní populace. Provedené výzkumy popisují dva typy abnormalit. U prvního typu převažují lidé s nadbytkem chromozomu X a u druhého s nadbytkem chromozomu Y. Lidé s nadbytkem chromozomu X jsou charakterizováni jako spíše pasivně agresivní, zatímco agresori s nadbytkem chromozomu Y způsobují silně agresivní chování. Ani tyto výzkumy však nebyly v budoucnu zcela potvrzeny, naopak řada dalších výzkumů prokazovala protikladné výsledky. Pouze chromozomální aberace tedy nelze považovat za jedinou příčinu agresivního chování.

Samotná dědičnost nemusí vždy způsobit vznik agresivního chování. Spolu s dalšími faktory, jako například vlivem prostředí však výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že se agresivní jednání u některých jedinců objeví. K dědičnosti, co by příčinou vzniku agresivního chování, je tedy nutno také přihlížet.

2.1.1.2 Biologické předpoklady

Do vnitřních faktorů, které patří mezi příčiny vzniku agresivního chování, lze mimo dědičnost zahrnout také biologické předpoklady. Řadí se mezi ně poškození mozku, hormonální činnosti a duševní choroby.

Čermák (1999, s. 15) uvádí, že „biologickou podmíněnost agresivního chování nelze popřít“ a, že „nálezy týkající se heredity, fyziologických, neurofyziologických a chemických substrátů a mechanismů agrese, pomohou porozumět především extrémním případům, v nichž dochází ke koincidenci patologické biologické dispozice s posilujícími psychickými a sociálními faktory“.

Příčiny agresivního chování lze spatřovat ve změnách ve struktuře a funkci mozku. Tyto odchylky vznikají v důsledku poškození centrální nervové soustavy způsobené onemocněním nebo také úrazem.

O souvislostech mezi agresivním chováním a poruchou centrální nervové soustavy hovoří Koukolík (2002). Jako příklad uvádí to, že u některých schizofreniků, kteří se chovali agresivně, byly později diagnostikovány změny v oblasti mozkové kůry.

Martínek (2009) uvádí, že organické poškození mozku vede u některých jedinců až ke vzniku agresivního chování. K poškození frontálních laloků může dojít ve všech obdobích vývoje jedince (prenatálním, perinatálním, postnatálním). K agresivnímu chování však dochází rovněž v důsledku úrazů hlavy. V těchto případech je vhodné, aby pacienti byli v péči psychiatrů, a to včetně vhodné medikace.

Vágnerová (2008) dále uvádí, že z biologického hlediska mají větší sklon k agresivnímu chování muži než ženy. To je u nich dáno vysokou hladinou mužského pohlavního hormonu testosteronu. U mužů s vysokou hladinou tohoto hormonu dochází častěji ke konfliktům s jinými lidmi a agresivnímu chování, které lze označit jako asociální.

To, že mají muži vyšší sklon k agresivnímu chování než ženy, si myslí také Matoušek, Kroftová (2003). Děje se tak z toho důvodu, že jsou ovlivňováni mužským pohlavním hormonem, který ovlivňuje u mužů nejen jejich tělesnou konstituci, ale také činnost a fungování mozku.

Rovněž Poněšický (2005) uvádí, že jsou muži více agresivnější než ženy, což je dáno jejich tělesnou, ale zejména také hormonální výbavou.

Podle Koukolíka (2002) může agresivní chování vyvolat také duševní choroba. Jako příklad uvádí násilné chování osob s psychotickým onemocněním. Tito lidé mají v důsledku halucinací tendence uposlechnout hlasům, které jim přikazují napadnout určitou osobu, případně ji až úplně zlikvidovat.

K četnosti agresivního chování u duševně nemocných Koukolík, Drtilová (2001, s. 174) uvádí, že „těžce duševně nemocní lidé se někdy dopouštějí těžkého násilí. Počet jejich násilných činů je však nepatrným zlomkem počtu násilných činů, kterých se dopouštějí lidé, kteří duševně nemocní nejsou“.

Biologické dispozice patří mezi vnitřní předpoklady vzniku agresivního chování. Nevedou sice přímo k jeho vzniku, ale zvyšují pravděpodobnost, že se u jedince agresivní chování objeví.

2.1.1.3 Psychické faktory

Další z vnitřních činitelů podílejících se na vzniku agresivního chování mohou být psychické faktory, do kterých lze zařadit například aktuální psychický stav jedince nebo jeho frustraci.

Atkinson (2003) se domnívá, že na vzniku agresivního chování se podílí také osobnostní předpoklady jedince. Tito lidé očekávají od druhých agresivní chování a na základě toho se k nim začnou chovat agresivně. Mnohdy však jejich předpoklad vůbec nevychází z reálné situace. Odvetná reakce druhých osob však může být rovněž agresivní, což agresora utvrzuje v tom, že jednal správně a jeho agresivní chování se tak posiluje.

Vágnerová (2008) uvádí, že dalším důvodem, který vede jedince k agresivnímu chování, může být u některých osob také jejich aktuální stav, a to jak po stránce psychické (jedinec je terčem nadávek, urážek), tak i fyzické (celkové tělesné vyčerpání, bolest). Stejná autorka hovoří o agresi také v souvislosti s neuspokojováním základních lidských potřeb. Pravděpodobnost takového chování se zvyšuje při nedostatku, nadbytku, ztrátě, či ohrožení těchto potřeb. Za důvody, které vedou k agresivnímu chování, autorka považuje potřeby:

- stimulace
- orientace
- cílové jistoty a bezpečí
- seberealizace a sebepotvrzení

Agresivní chování se tedy může u některých osob objevovat jako náhradní zdroj uspokojování neuspokojených potřeb. Spurný (1996) uvádí, že k frustraci dochází nahromaděním vnitřních konfliktů. To v jedinci zpravidla vyvolává velké napětí a zvyšuje jeho citlivost k vnějším podnětům. Pokud se tento jedinec setká ve svém okolí s vhodným spouštěcím podnětem, obvykle se neovládne a svoji vnitřní tenzi ventiluje agresivním a manipulativním chováním vůči druhým lidem.

Vykopalová (2001) říká, že každý člověk se ve svém životě s frustrací setkává poměrně často. Zdaleka ne všichni frustrovaní jedinci však na přítomnost tohoto jevu reagují agresí. Přesto je frustrace jednou z mnoha proměnných, která je také příčinou vzniku agresivního chování.

Rovněž Čermák (1999) uvádí, že příčina vzniku agresivního chování bývá také spojována s frustrací. Ta může být způsobena jinými lidmi, ale člověk si ji může vyvolat také sám např. tím, že není schopen dosáhnout požadovaného cíle. Autor se domnívá, že frustrace nejdříve vyvolá negativní emoci, kterou bývá obvykle hněv. Tato negativní emoce vede později k agresivnímu chování, jehož cílem je překonat frustraci. Agresivní chování však může u agresora vyvolat také další negativní emoci, kterou je úzkost. Ta se pak může následně stát dalším zdrojem agresivního chování, čímž vzniká začarovaný kruh frustrace - emoce - agresivní chování.

Vnitřní faktory se mohou významným způsobem podílet na vzniku agresivního chování. Ani tyto nepříznivé genetické či biologické dispozice a psychické stavy však sami o sobě nemusí znamenat, že se jedinec začne dopouštět agresivního jednání. Na jeho vzniku se obvykle podílí také jiní činitelé, které řadíme mezi vnější předpoklady vzniku agresivního chování.

2.1.2 Vnější faktory

Z hlediska sociální pedagogiky je třeba zdůraznit především vnější faktory, které také ovlivňují vznik agresivního chování. Zastánci této teorie vychází z teze, že jedinec teprve v průběhu svého života získává vlivem sociálního učení dispozice k tomu, aby se choval agresivně. V rámci vnějších faktorů jsou agresivně se chovající jedinci ovlivňováni zejména vlivy prostředí.

Obecným významem vlivu prostředí na jedince se zabývá Kraus (2001), který hovoří o tom, že každého jedince ovlivňuje mimo geneticky přenesených dispozic velmi výrazně také prostředí, ve kterém se pohybuje a ve kterém vyrůstá. Za nejvýznamnější přitom považuje prostředí rodinné. Vliv rodinného prostředí na jedince je však dle Krause vždy velmi individuální.

Klapilová (2001) hovoří o tzv. přirozených prostředích výchovy. Tato prostředí ovlivňují jedince nejvýznamněji a to z toho důvodu, že v nich probíhá socializace nejintenzivněji.

Mezi přirozená prostředí výchovy řadí prostředí rodiny, vrstevnické skupiny a lokální prostředí.

V souvislosti s vlivem prostředí připomíná Kraus (2008) také pojem našeho významného sociologa z období první republiky A. I. Bláhy, kterým je sociální dědičnost. Kraus dále uvádí, že „dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře nás poznamenává a ovlivňuje (2008, s. 73).

Říčan (1995) uvádí, že agrese je stejně jako většina lidského chování naučená, a to na základě vlivu prostředí na jedince. Nejvíce člověka v souvislosti s agresí ovlivňuje jeho rodinné prostředí a také postavy z televizních filmů.

Vágnerová (2008) považuje za velmi významný faktor, který může výrazným způsobem ovlivnit postoje jedinců k agresivnímu chování, také vliv médií. Stejně jako Říčan (1995) se také ona domnívá, že vlivy prostředí mohou posilovat, či naopak utlumovat sklony jedince k agresivnímu jednání. Tolerance skupin k agresivnímu chování souvisí s hodnotami a normami, které daná skupina zastává. Některé skupiny považují agresivní chování za žádoucí a jedince v něm podporují. Vlivem výchovného působení tak může lidská agresivita vzrůstat.

Pokud budu vycházet z výše uvedených autorů, mohu mezi nejvýznamnější vlivy prostředí, které jedince ovlivňují a mohou u něho způsobit vznik agresivního chování, zařadit rodinné prostředí, vrstevnické skupiny a vliv masmédií. Těmto významným socializačním činitelům se budu v následující části mé práce věnovat podrobněji.

2.1.2.1 Rodinné prostředí

Přestože prochází rodina v posledních desetiletích výraznými změnami a některé její funkce přebírají jiné instituce, je stále označována za nenahraditelnou a nezastupitelnou, a to pro všechny její členy. V rodinném prostředí dochází k primární socializaci mladého jedince a osobnost dítěte se v něm rozvíjí již od raného dětství.

Klapilová (2001, s. 27) říká, že „rodina je malá, primární, neformální skupina, kterou tvoří jedinci spojení pokrevními, manželskými a adoptivními vztahy. Je to specifická skupina, ve které se uskutečňují některé společensky i osobně potřebné činnosti a vztahy, které nemohou v plné míře přebírat jiné instituce“. Stejná autorka (2001, s. 30) dále uvádí, že „dítě

přebírá v rodině skupinové vzory a osvojuje si normy sociálního chování v závislosti na chování rodičů. Především stupeň agresivity dítěte je do značné míry závislý na formách, které v rodině převažují“.

Matoušek, Kroftová (2005) považují rodinu za hlavního socializačního činitele, který v případě svého selhání umožňuje dětem rozvíjet nepřiměřené způsoby chování, a to včetně agresivního.

Kolář (2005) ve své knize popisuje nápadné podobnosti, se kterými se setkával v rodinách agresorů. Řadí mezi ně především selhání rodičů při naplňování citových potřeb svých dětí, citovou deprivaci, či subdeprivaci agresorů a také absenci duchovních i mravních hodnot, jako například nebráním ohledu na slabší jedince. Tito agresori se ve svých orientačních rodinách také sami často setkávali s agresivním chováním vůči nim samotným, které se pak snažili napodobovat. Část agresivně se chovajících jedinců byla také svými rodiči v původních rodinách vychovávána v duchu přísné a důsledné výchovy s absencí citu a lásky.

Vágnerová (2008, s. 760 - 761) uvádí, že „rozvoj agresivních tendencí je závislý na rodičovském chování, na hodnotovém systému rodiny, stylu výchovy i preferovaném způsobu reagování, které se pro ně stává samozřejmým a jednoznačně akceptovaným modelem. Důležitým faktorem je míra emočního přijetí dítěte, odmítání spojené s citovým strádáním posiluje pocity nejistoty a z toho vyplývající sklon k násilnému a bezohlednému jednání nejen v dětství, ale i později v dospívání a v rané dospělosti“.

Vykopalová (2001) hovoří o tom, že u agresorů se objevuje vliv modelového chování z původní rodiny, kdy u většiny z nich byl otec na matku i děti nejen verbálně, ale také fyzicky agresivní.

Rodinné prostředí tedy významným způsobem ovlivňuje chování všech jejích členů a zejména dětí. Špatný příklad rodičů, absence emocionální funkce rodiny a nevhodný výchovný styl v rodině má na dítě negativní vliv a může vést až k agresivnímu chování vůči druhým lidem.

2.1.2.2 *Vrstevnické skupiny*

Proces socializace probíhá také v rámci vrstevnických skupin. S rostoucím věkem se zvyšuje význam těchto obvykle neformálních skupin. Ne vždy je však vliv vrstevnických skupin na mladého jedince prospěšný a žádoucí.

Významem vrstevnických skupin se zabývá Klapilová (2001) a říká, že jejich vliv na jedince může být nejen pozitivní, ale také negativní. Vrstevnické skupiny pozitivně zaměřené se nazývají party. Existují však i vrstevnické skupiny, jejichž činnost má asociální zaměření a kriminální charakter. Těmto skupinám, které se vyznačují značnou tolerancí vůči agresivnímu chování a jsou pro mladého jedince společensky nebezpečné, říkáme tlupy nebo gangy.

Vágnerová (2008) uvádí, že hodnoty a normy se mohou v různých sociálních skupinách výrazně lišit. Pokud má sociální skupina na jedince silný vliv, nahrazuje skupinové hodnoty a normy nad hodnotami majoritní společnosti. Některé skupiny jsou přímo charakteristické značnou tolerancí vůči agresivnímu chování. Jsou však i takové, které dokonce zdůrazňují agresivní chování k druhým lidem jako žádoucí a jejich členy k takovému jednání nabádají, což se týká zejména některých adolescentních skupin. Tyto skupiny jsou pak svým zaměřením přitažlivé především pro ty jedince, kteří mají již dispozice k takovému chování.

V rámci vrstevnických skupin tedy dochází mezi jejich členy k vzájemnému přebírání určitých vzorců chování. Ne vždy však jsou tyto vzorce pozitivní. Vyskytují se i vrstevnické skupiny, ve kterých agresivní chování funguje jako relevantní cesta k dosažení svého cíle. Tyto skupiny patří mezi společensky nebezpečné a u jejich členů se negativně podílejí na vzniku agresivních způsobů chování.

2.1.2.3 *Masmédia*

V současné době patří masmédiá v souvislosti s rozvojem moderních technologií k velmi významným socializačním činitelům, která mohou být také jednou z příčin vzniku agresivního chování.

Fischer, Škoda (2009) uvádí, že časté sledování násilí v médiích u mladých osob mění jejich postoje, kognitivní, emotivní i konativní složku. Takový jedinec se pak stává citově

otupělý, schvaluje agresivní chování druhých osob, či se dokonce sám začíná chovat agresivně.

Dahlke (2005) se domnívá, že na vzniku agresivního chování se stále více podílí vymoženosti moderní technologie. Jako příklad uvádí projevy násilí, které vidíme v televizi, slyšíme v rádiu, či čteme v časopisech, novinách nebo na internetu. Některé děti jsou již také od raného dětství zvyklé hrát počítačové hry, ve kterých je použití násilí předmětem postupu do vyšší úrovně hry a dosažení vítězství. Vliv všech médií tak ve velké míře působí na psychiku dítěte, které pak na základě těchto zkušeností s agresí zkusí stejný model chování použít také v reálném životě, aby dosáhlo uspokojení své potřeby.

Také Vágnerová (2008) říká, že vliv médií na vznik agresivního chování je jednoznačně nepříznivý. Dítě se na základě sledování agresivně chovající postavy ve zpravodajském pořadu, či ve filmu, může snadno identifikovat s takovýmto agresorem a začít se chovat podobně jako on.

Mühlpachr v souvislosti s vlivem médií na vznik agresivního chování uvádí, že „v současné době je třeba vzít v úvahu rovněž působení médií, především videa, televize a filmů. I když nebyla výzkumně prokázána přímá souvislost mezi sledováním násilných scén ve filmu a vlastním agresivním chováním, učitelé konstatují vzrůst napodobování rvaček z kreslených seriálů mezi dětmi (2001, s. 80).

Spousta (2001) říká, že zejména soukromá média jsou ovlivňována tržními zákonitostmi a program v nich je ovlivňován tím, co přináší zisk. Nezřídka se pak v médiích setkáváme s pořady nízké kvality, masovým nevkusem, plnými arogance a agresivního chování.

Čermák (1999) hovoří o tom, že obrovská moc médií je nezpochybnitelným faktem. V souvislosti s vlivy médií na agresivní chování hovoří o observačním učení, kdy agresivní chování v televizním pořadu může sloužit jako vzor. Imitace takového chování se pak v některých případech stává součástí kognitivní výbavy agresivně se chovajícího jedince. Ten se pak v situaci podobné té z filmu může chovat stejně jako vybraný model, či v souladu s představou, jak by se daný vzor v podobné situaci pravděpodobně zachoval. Časté pozorování násilí v médiích vyvolává u některých jedinců přesvědčení, že agresivní chování je vlastně žádoucí a může u nich v budoucnu uvolňovat zábrany k takovému chování.

Sledování pořadů s agresivním chováním v médiích může u některých osob způsobit to, že násilí a agresivní chování budou považovat za normální jev, který slouží k dosahování jejich cílů a uspokojování potřeb. Násilí pak mohou tito lidé začít brát jako běžnou součást svého života.

2.1.3 Užívání omamných a psychotropních látek

Jak jsem již uvedl v předchozích kapitolách, agresivní chování je způsobeno faktory vnitřními i vnějšími. Příčiny, které k agresivnímu chování vedou, mohou být výrazným způsobem ovlivněny také zneužíváním omamných a psychotropních látek. Konzumace psychoaktivních látek může u jejich uživatelů vést k biologickým i behaviorálním a sociokulturním změnám, které sekundárně ovlivňují výše zmíněné vnitřní i vnější faktory způsobující agresivní chování.

Kudrle (2003) hovoří o bio-psycho-socio-spirituálním modelu závislosti. Dle tohoto modelu má užívání omamných a psychotropních látek vliv na biologické faktory (genetické i připsané), ale také na psychické, sociokulturní a spiritualitu. Stejný autor uvádí, že chronický abusus psychoaktivních látek vyvolává u jedinců různé duševní poruchy (např. schizofrenii), ovlivňuje jejich psychické stavy či častou frustraci (např. u alkoholu depresogenní účinky a citovou oploštělost, u stimulačních látek halucinatorně paranoidní stavy).

Také Fišerová (2003) uvádí, že užití omamných a psychotropních látek má prokazatelně vliv na biologické faktory a ovlivňuje například fungování celé centrální nervové soustavy. „Aplikace drogy způsobí vychýlení přirozené rovnováhy složitých systémů v centrální nervové soustavě. Když se látka aplikuje opakovaně, rovnováha v centrální nervové soustavě se vychyluje dlouhodobě“ (2003, s. 97).

Hajný (2003) říká, že závislý člen rodiny (bývá jím nejčastěji rodič) se může stát pro ostatní rodinné příslušníky (obvykle děti) určitým modelem, se kterým se tito členové ztotožňují a který přispívá k utváření jejich životních postojů. Takto negativně však mohou na jedince působit také vlivy ostatních rizikově se chovajících osob, se kterými je ohrožený jedinec v častém kontaktu.

Užívání omamných a psychotropních látek se tedy může podílet na vnitřních i vnějších faktorech způsobujících vznik agresivního chování. U vnitřních se stává například spouštěčem různých somatických a psychických onemocnění či působí na genetiku. Z vnějších

faktorů, ovlivňuje užívání drog vzorce chování či hodnotový systém, se kterým se jedinec setkává ve své rodině, vrstevnické skupině, lokálním prostředí apod. V odborné literatuře je však kauzalita mezi užíváním nelegálních drog a agresivním chováním popsána jen ve velmi obecné rovině. Příčinná souvislost mezi těmito jevy není podložena žádným konkrétním výzkumem. V následující části této kapitoly proto přináším alespoň obecnější náhled autorů na danou problematiku.

Sochůrek (2001) uvádí, že u osob, které mají predispozice k agresivnímu chování, bývají nelegální látky činitelem, který se může stát spouštěčem takového chování, a to z toho důvodu, že se u nich odstraňují zábrany chovat se agresivně. K agresivnímu chování může u drogových uživatelů docházet také v důsledku abstinčních příznaků vyvolaných absencí drogy.

Gossop (2006) se ve své knize zabývá tím, že v souvislosti s užíváním drog se u drogově závislých často objevují různé psychické poruchy a onemocnění, které mohou vést k agresivním projevům chování. Stejný autor řadí násilné chování a sexuální zneužívání spolu s bezdomovectvím, nezaměstnaností a chudobou mezi nejčastější sociální problémy, se kterými se uživatelé psychoaktivních látek setkávají.

Vágnerová (2008) se domnívá, že pohotovost k násilnému chování posiluje užívání psychoaktivních látek jako například alkoholu nebo třeba také pervitinu a nemusí se hned jednat o závislost. K agresivnímu chování jedinců vede totiž také stav akutní intoxikace drogou.

Fischer, Škoda (2009) říkají, že mezi negativní dopady užívání omamných a psychotropních látek lze zařadit mimo poruchy soustředění, racionálního chování a uvažování také agresivní chování.

Minařík (2003) hovoří o tom, že dlouhodobé užívání psychostimulancií (pervitin, amfetamin, kokain) způsobuje psychické komplikace, mezi které patří například strach, vztahovavčnost, deprese, chorobná žárlivost, stavy zmatenosti nebo toxická psychóza. Tento paranoidně-halucinatorní syndrom, kterému se mezi uživateli pervitinu říká zkráceně stíha, může vzniknout i při užití jednorázové velmi vysoké dávky této drogy a vyvolává úzkost, která se navenek projevuje agresivním chováním.

V souvislosti s užíváním stimulačních látek hovoří také Vašina (2008) o halucinatorně paranoidních psychózách. Dle autora tyto změny vyvolané v psychice uživatelů psychostimu-

lancií, mohou vést stejně jako abstinenční příznaky spojené s vysazením této látky ke zvýšené dráždivosti, případně až k výskytu agresivního chování.

Koukolník, Drtinová (2001) uvádí, že závislí na drogách bývají nejen sami agresory, ale rovněž se stávají cílem násilného chování. K agresivnímu chování tak často dochází také mezi partnery, kteří jsou uživateli omamných a psychotropních látek.

Užívání omamných a psychotropních látek ovlivňuje do určité míry všechny oblasti lidského života. Konzumace psychoaktivních látek vyvolává, podporuje či zesiluje také vnitřní a vnější faktory, které u jejich uživatelů vedou k agresivnímu chování.

Na vzniku agresivního chování se podílejí faktory vnitřní i vnější. Někteří lidé se již rodí s dispozicemi k agresivnímu chování, které jsou dány geneticky nebo biologicky. Agresivní chování je rovněž ovlivněno sociálním učním. Příčinou agresivního chování však může být také užívání omamných a psychotropních látek, které se u uživatelů drog podílí na biologických, sociokulturních a behaviorálních změnách. Ty následně ovlivní zmíněné vnitřní i vnější faktory. Vznik agresivního chování je tak dán kombinací výše uvedeného. Všechny tyto činitele lze tedy brát pouze jako dílčí, které však u jedince zvyšují pravděpodobnost vzniku agresivního způsobu jednání. Jedná se tedy o interakci rizikových činitelů a z toho důvodu lze konstatovat, že příčiny vzniku agresivního chování jsou multifaktoriální.

2.2 Druhy agresivního chování

Agresivní chování má mnoho různých podob. Jeho projevy není možné spojovat pouze s fyzickým násilím. Mezi druhy agresivního chování lze zařadit také například agrese verbální či psychické, kterým je mnohdy věnováno méně pozornosti než by si zasloužily. Tyto druhy agresivního chování se sice na první pohled mohou zdát méně závažné, avšak na psychice takto napadených osob zanechávají také dlouhodobé a velmi závažné následky.

2.2.1 Typologie agrese

V literatuře je možné nalézt různá dělení agresivního chování. Každý z jejich autorů ve své typologii zohledňuje jiná kritéria. Někteří autoři volí spíše obecnější typologie, jiní specifitější. Pro účely mé práce jsem vybral následující klasifikace agresivního chování.

Jandourek (2007) rozděluje agresi podle stupně závažnosti

- myšlenková agrese (na úrovni představ)

- verbální agrese
- fyzická zaměřená vůči věcem
- fyzická agrese zaměřená vůči lidem

Vykopalová (2001) ve své knize rozlišuje agresi jako činnost, ale i úmyslné zdržení se činností. Rozlišuje také agresi:

- přátelskou
- nepřátelskou
- sexuální
- nesexuální

Češková, Svoboda, Kučerová (2006) ve své typologii klasifikují agresi podle projevů, kterými ji agresor vyjadřuje.

- **přímá agrese:** může mít projevy verbálního (výhrůžky, nadávky) nebo fyzického (kopání, bití, ničení majetku) charakteru
- **nepřímá agrese:** obvykle se jedná o agresi verbální, které je namířena vůči jiným lidem (ironie, výsměch)

Čermák (1999) ve své knize rozlišuje agresi instrumentální a emocionální.

- **instrumentální agrese:** prostřednictvím tohoto druhu agrese dochází k dosažení určitého cíle. Je předem plánovaná, a pokud při ní dochází k ublížení jiné osobě, není to primárně jejím záměrem.
- **emocionální agrese:** tento druh agrese je doprovázen silnými emocemi a na rozdíl od instrumentální agrese není prostředkem, ale cílem určitého chování. Tento druh agrese je impulsivní reakcí a nebývá dopředu promyšlený. Agresor si většinou ani neuvědomuje důsledky svého počínání.

Stejný autor (1999) dále odlišuje agresi přímou x nepřímou a fyzickou x verbální. Agrese přímá je určena přímo proti osobě, ke které je obrácena, zatímco nepřímé agrese se používá v případech, kdy se agresor obává trestu za agresi přímou nebo v případě, kdy tato není možná.

- **přímá fyzická:** jedná se o přímý fyzický kontakt agresora s napadenou osobou např. kopnutí, cloumání

- **přímá verbální:** hrubé vyjadřování směřované na druhou osobu, či skupinu osob např. nadávky, zesměšňování, či osočování
- **nepřímá fyzická:** agresor neubližuje přímo fyzicky svému objektu, ale dochází k ničení jeho majetku
- **nepřímá verbální:** agresor nepřímo slovně ubližuje své oběti, např. pomluvy, hostilní poznámky a žerty

Čermák (1999) kombinací tří dimenzí agresivního chování (přímé x nepřímé, fyzické x verbální, aktivní x pasivní) vytvořil osm druhů agresivního chování:

- fyzická aktivní přímá (bití)
- fyzická aktivní nepřímá (najmutí vraha)
- fyzická pasivní přímá (fyzické bránění druhé osobě v dosahování jeho cílů)
- fyzická pasivní nepřímá (odmítnutí splnit požadavky)
- verbální aktivní přímá (urážky)
- verbální aktivní nepřímá (pomluvy)
- verbální pasivní přímá (odmítnutí hovořit s druhou osobou)
- verbální pasivní nepřímá (nezastat se druhé osoby, pokud je nespravedlivě kritizována)

Kolář (2005) dělí agresi s ohledem na intenzitu brutality projevů do následujících kategorií:

- fyzická agrese a používání zbraní (včetně sexuální agrese)
- slovní agrese a zastrašování zbraněmi
- krádeže, ničení a manipulace s věcmi
- násilné a manipulativní příkazy
- zraňování izolací, oklikou a uměleckými výtvary

Z hlediska četnosti agresivního chování se může dle Vágnerové (2004) jednat o:

- epizodický charakter
- trvalou pohotovost k agresivnímu chování

V prvním případě závisí většinou na aktuální situaci, kterou může být například silný stres u agresivně se chovajícího jedince. Ve druhém případě se již jedná o narušenou osobnost, která je výsledkem biologické, či sociální zkušenosti. U jedinců, kteří se dopouští častého agresivního jednání, dochází postupně ke generalizované negaci celého světa a tito lidé se pak chovají s lhostejností agresivně ke komukoliv.

Pokud budu vycházet z typologií výše zmíněných autorů, pak mezi základní druhy agresivního chování lze zařadit agresi verbální (výhrůžky, urážky, nadávky, výsměch, zastrašování), fyzickou (kopání, bití, týrání), psychickou (ironie, zesměšňování, osočování, emoční výlevy, psychická manipulace, ponižování), sexuální (vynucování pohlavního styku nebo sexuálních praktik), ničení majetku či poškozování a krádeže osobních věcí.

Jak jsem již uvedl výše, do jedné ze subkategorií agresivního chování řadíme rovněž násilí. S násilím se může jedinec setkat například ve škole, v zaměstnání, na ulici, ale také v domácnosti. Tento specifický druh násilí nazýváme domácí násilí.

3 DOMÁCÍ NÁSILÍ

Ve své práci se zabývám agresivním chováním mezi partnery - uživateli drog. Takové chování agresora i oběti může mít také charakter domácího násilí. O tomto specifickém druhu násilí se začalo hovořit zejména v posledních letech. Na jeho výskyt se snaží v naší zemi operativně reagovat také příslušná legislativa.

Ševčík, Špatenková (2011) uvádí, že domácí násilí bylo dlouhou dobu považováno za tabu. Až s postupným vývojem názorů na tuto problematiku si lidé začali uvědomovat, že i v tzv. dobrých rodinách může docházet k domácímu násilí.

Špatenková (2011) hovoří o domácím násilí jako o bezprávně vynucené nadvládě jednoho člena rodiny nad jinými členy. Připomíná také, že k domácímu násilí může docházet paradoxně také u osob bez přístřeší – bezdomovců.

Vágnerová (2008, s. 635) definuje domácí násilí jako „zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem“. Za rizikové faktory, které mohou být u agresora příčinami vzniku domácího násilí, považuje stejná autorka (2008) psychické poruchy, závislost na alkoholu či nelegálních drogách, zkušenosti z vlastního dětství a také vliv negativních okolností, který akcentoval do té doby latentní záporné povahové vlastnosti.

Vitoušová (2006) hovoří o následujících znacích domácího násilí:

- opakování a dlouhodobost
- eskalace
- jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné
- skrytost

Aby bylo možno agresivní chování agresora vůči oběti skutečně klasifikovat jako domácí násilí, musí být naplněny všechny čtyři výše uvedené znaky.

Sochůrek (2009) říká, že agresor i oběť jsou osoby vzájemně velmi blízké a důvěrně známé. Pokud se jedná o násilí mezi mužem a ženou, jsou to obvykle manželé nebo druh a družka. Tito partneři mají k sobě citová, sociální i ekonomická pouta a vzájemně se dělí o své společné soukromí.

Vykopalová (2001) považuje domácí násilí za vysoce závažný patologický jev s velkou latencí, který zanechává na svých obětech nejen fyzické, ale zejména závažné psychické následky.

K domácímu násilí dochází v soukromí a jedná se o zneužití moci jednoho člena rodiny nad druhým. Docházet k němu může také v rodinách, které navenek nepůsobí jako patologické či nefunkční. Vzhledem k tomu, že k domácímu násilí nedochází na veřejnosti, je pro něho charakteristická velmi vysoká latence.

3.1 Druhy domácího násilí

Domácí násilí má různé druhy a podoby. Podobně jako u agresivního chování tak také u domácího násilí existuje několik různých typologií dle pohledů jejich autorů.

Ševčík, Špatenková (2011, s. 47) uvádí, že „všechny formy domácího násilí mají zpravidla společný cíl – získat moc a udržet si kontrolu nad druhým. Násilní jedinci používají nespočet taktik, aby toho dosáhli, uchylují se nejen k ponižování, izolování, zastrasování, obviňování, ale také k bití a fyzickému týrání“.

Vykopalová (2001) mezi druhy domácího násilí řadí násilí:

- fyzické
- psychické:
- sexuální

Sochůrek (2009) hovoří ve své knize o těchto formách domácího násilí:

- fyzické
- verbální
- psychické (sociální)
- sexuální
- ekonomické

Špatenková (2011) rozlišuje domácí násilí na:

- **fyzické:** kopání, bití, údery pěstí, tahání za vlasy, kousání, plivání, škrábání, extrémním případem je vražda

- **verbální:** hrozby, urážky, nadávky
- **sociální:** izolace od druhých osob, zamezování jakéhokoliv kontaktu s vnějším světem, absolutní kontrola všeho, co dotyčný dělá
- **ekonomické:** odmítnutí či minimalizace finanční podpory, bránění v nástupu do zaměstnání, ničení věcí a majetku
- **sexuální:** nucení k sexuálnímu styku, či sexuálním praktikám, s nimiž partner ne-souhlasí, nucení k prostituci
- **psychické a emocionální:** vyvolávání pocitů viny, ponižování, vyhrožování, zstrašování, neustálá kritika, nadávání, zesměšňování, ignorování

Mezi druhy domácího násilí lze zařadit násilí verbální, psychické, fyzické, emocionální, ekonomické a sexuální. Zpravidla však dochází ke kombinaci několika výše uvedených druhů.

3.2 Vývoj domácího násilí

Vodáčková (2007) uvádí, že domácí násilí začíná obvykle nenápadně. Zpočátku se střídají pravidelně se opakující periody agresora, při kterých dochází k násilí, následně pak k omluvám a svalování viny na oběť. Počáteční projevy domácího násilí začínají zpravidla nadávkami a stálým obviňováním oběti. Násilí dále přerůstá v ponižující urážení, stálé zesměšňování a končí omezováním osobní svobody, či ekonomickým vydíráním, vyhrožováním tělesným ublížením až samotným přímým tělesným ublížením.

Ševčík, Špatenková (2011) hovoří o cyklickém vývoji domácího násilí, které nazývají násilí na pokračování. Počáteční fáze začíná výhrůžkami, ponižováním a zstrašováním. Postupně dochází ke zhoršování situace a přidávají se první fyzické ataky, které se postupně zhoršují, zintenzivňují a vyskytují se stále častěji. Cyklus domácího násilí rozdělují do čtyř fází:

- **fáze napětí:** špatná komunikace mezi partnery, násilník je podrážděný a nespokojený, násilí má většinou podobu pasivní agrese, ohrožená osoba začíná pociťovat strach a snaží se předejít agresivnímu výbuchu u agresora, snaží se mu ve všem vyhovět

- **fáze násilí:** jedná se o emocionální i psychické týrání a fyzické násilí, násilník se snaží získat moc a zcela ovládnout svojí oběť, která zažívá pocit úzkosti, strachu, bezmoci, zoufalství, postupně dochází ke stále se zhoršování situace, protože násilník zjišťuje, že má jeho chování žádné, či minimální sociální důsledky
- **fáze usmíření a líbánek:** násilník mění strategii svého chování, omlouvá se, slibuje, že už se takovéto chování nebude nikdy opakovat, dává najevo lásku, lítost i smutek ze svého chování, v případě, že se tato taktika neosvědčí, vyhrožuje sebe-poškozováním až sebevraždou, oběť se cítí z celé situace zmatená a násilníkovi obvykle vše odpouští, časem se však ukáže, že bylo toto rozhodnutí chybné
- **fáze klidu:** nedochází k žádným výrazným incidentům, násilník může plnit některé ze svých slibů a oběť doufá, že se již násilí nebude nikdy opakovat, problémy se však kumulují a po čase opět přichází fáze napětí. Celý cyklus se takto může opakovat týdny, měsíce, roky, nebo až desítky let.

Domácí násilí má svůj postupný vývoj a je pro ně charakteristické pravidelné střídání několika fází. Po násilném chování agresora následuje období usmiřování a relativního klidu, kdy oběť doufá, že je problém s násilným chováním vyřešen. Později se však začíná celý cyklus znovu opakovat.

3.3 Oběti domácího násilí

Domácí násilí představuje násilí mezi členy domácnosti, a to bez ohledu na to, zda se jedná o příbuzné či nikoliv. Před veřejností bývá obvykle dlouhou dobu zcela skryté, protože se ho oba jeho aktéři oběť i agresor snaží utajovat.

Sochůrek (2009) charakterizuje oběť domácího násilí jako bezmocnou a vystrašenou osobu, která se obává trestu nebo napadení. Oběťmi bývají zpravidla ženy. Stávají se však i případy domácího násilí, kdy jeho obětí je muž. Násilí má však v těchto případech jinou podobu. Ženy své partnery namísto použití fyzické síly zpravidla psychicky deptají a ponižují.

Ševčík, Špatenková (2011) říkají, že mezi ohrožené osoby lze zařadit prakticky kohokoli. Přesto jsou některé osoby v rodinách ovlivněny více než jiné. Jedná se zejména o tyto skupiny:

- **děti:** jedná se především o děti z nefunkčních rodin, jejichž matka je také týrána. Dále o děti vyrůstající s otčímem, nebo ty se zdravotním, mentálním či psychosociálním problémem a mladistvé delikventy.
- **ženy:** tato skupina patří k nejčastějším obětem domácího násilí. Jedná se zejména o ty ženy, které byly týrány jako děti a jež se vdaly před dosažením plnoletosti, nebo krátce po ní. Oběťmi jsou i ženy s promiskuitním partnerem, závislým na alkoholu, nelegálních drogách, hracích automatech a také ženy uživatelky drog či trpící psychickými poruchami.
- **muži:** starší a invalidní, závislí na psychoaktivních látkách, trpící depresemi, či submisivní. Dále také muži ocitající se v náročné životní situaci (nezaměstnanost a velké finanční problémy) a muži gentlemani, kteří ženy zásadně nebijí.
- **senioři:** se sníženou soběstačností, hostilní, dezintegrovaní, pasivně závislí, podivínští
- **zdravotně postižené osoby:** se závažnými funkčními deficity, nezvládající běžnou denní sebeobsluhu

Obětí domácího násilí může být kdokoli. Mimo ženy jsou jeho oběťmi také muži, děti, senioři a osoby zdravotně handicapované. Vzhledem k tématu mé diplomové práce se však budu dále zaměřovat pouze na domácí násilí, kterého se dopouštějí muži na svých partnerkách.

3.4 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí se nemusí týkat jen nižších sociálních vrstev, ale všech osob, a to bez ohledu na socioekonomické postavení rodiny. Autoři se snaží podle různých teorií vysvětlit příčiny, které k domácímu násilí vedou.

Vágnerová (2008) spatřuje příčiny vzniku domácího násilí především v osobnosti násilníka a ve způsobech reakcí oběti. Vzdělání ani profesní příslušnost agresora nepovažuje za rozhodující faktor.

Vykopalová (2001) spatřuje příčiny domácího násilí zejména v rodinné patologii. V souvislosti s ní hovoří o transgeneračním přenosu. Mezi nejčastějšími příčinami domácího

násilí pak řadí poruchy osobnosti duševní poruchy agresora, stres, modelové chování v rodině a také užívání alkoholu a nelegálních drog.

Také Ševčík, Špatenková (2011) řadí alkohol a nelegální drogy mezi jednu z příčin vzniku či rozvoje domácího násilí. V žádném případě by však užívání těchto látek nemělo být u agresorů omluvou takového chování. Ke zneužívání alkoholu a drog dochází také u obětí domácího násilí, a to z toho důvodu, aby unikly od problémů, se kterými se právě potýkají.

Sochůrek (2009) vidí příčiny domácího násilí v důvodech:

- **tradičních a celospolečenských:** společnost je vůči domácímu násilí (mimo fyzického) stále poměrně tolerantní
- **sociálních:** nízké příjmy, vzdělanost či sociální status komplikují oběti přístup k sociálním institucím
- **rodinných:** pachatelé jsou často jedinci pocházející z dysfunkčního nebo funkčního rodinného prostředí
- **osobnostních:** agresori se vlivem sociálního učení naučili stresující situace řešit agresivním chováním, které může mít souvislost se zkušenostmi z orientačních rodin. Do rizikových osobnostních faktorů lze zařadit agresivitu jako rys osobnosti, poruchu osobnosti s agresivními projevy, transgenerační přenos, žárlivost, násilí jako ventil neúspěšného člověka a užívání alkoholu a nelegálních drog.

Ševčík, Špatenková (2011) hovoří o jednofaktorové teorii a multifaktorových přístupech způsobujících domácí násilí. Do jednofaktorové teorie řadí biologicko-genetické teorie, psychologické teorie, sociologické teorie a feministické přístupy. Každá z těchto teorií upřednostňuje svoje zaměření a opomíjí směry ostatní. Multifaktorový přístup preferuje propojení jednofaktorových přístupů do jednoho integrujícího modelu.

Příčiny vzniku domácího násilí jsou na straně agresora, ale také na straně oběti. Důvody jeho vzniku lze spatřovat například v modelovém chování rodičů v původní rodině, duševních poruchách, poruchách osobnosti agresora a také ve zneužívání alkoholu a nelegálních drog.

3.5 Reakce na domácí násilí

Při výskytu domácího násilí je velmi důležité, jak se žena v této situaci zachová. Ženy, které se stanou oběťmi domácího násilí, reagují na takovéto chování svého partnera různými způsoby, které však nejsou vždy zcela adekvátní dané situaci.

Ševčík, Špatenková (2011) hovoří o tom, že důvody, proč ženy zpravidla nenahlašují násilí, se kterým se v rodinách setkaly, na policii, spočívají v tom, že jsou s agresorem vzájemně propojeni emocionálně, sociálně i ekonomicky. Také z těchto důvodů ženy své partnery často omlouvají a jejich násilné chování bagatelizují či popírají. Některé ženy jsou přesvědčeny, že si za partnerovo agresivní chování mohou samy a upřímně věří, že se partner ve svém chování časem změní. Pokud se již žena rozhodne chování svého násilného partnera oznámit na policii, obvykle neuvede veškeré násilné činy, kterých se na ní její partner dopustil, protože se stydí. To se týká zejména jejího nedůstojného ponižování a sexuálního násilí.

Vágnerová (2008) říká, že týrané ženy nedovedou reagovat na každodenní životní situace přiměřeným způsobem. Ve vztahu k pachateli je patrná nepochopitelná citová vazba a tendence jeho násilné chování omlouvat. Týrané ženy trpí častěji depresemi, inhibicí citového prožívání, úzkostí, pocitem ohrožení a sníženou schopností se radovat. Často se vyhýbají kontaktu s druhými lidmi, mají pocity méněcennosti a dochází u nich ke ztrátě sebeúcty i sebedůvěry. U žen, které jsou oběťmi domácího násilí delší dobu, dochází postupně ke ztrátě životní perspektivy a nedůvěry v možnost pozitivního řešení této situace. Jako jedinou možnou reakci na takovéto chování pak vidí svoji naprostou rezignaci. Jiná z krajních únikových obraných reakcí týraných žen může být také pokus o sebevraždu. Opačnou reakcí ženy je snaha začít se k partnerovi chovat stejně agresivně jako se chová on k ní, případně se ho až pokusit zabít.

Vykopalová (2001) se domnívá, že týrané ženy zůstávají často v domácnosti s agresorem jen z toho důvodu, že společnost vnímá ženu v domácnosti jako pečovatelku a vychovatelku dětí, která má pokorně přijímat rozhodnutí svého muže a za žádných okolností svoji rodinu neopouští. Žena, která rodinu z jakýchkoli důvodů opustí, je společností stigmatizována a často považována za příčinu rozpadu vztahu.

Špatenková (2011) uvádí, že žena, která je obětí domácího násilí, se často nachází v krizové situaci, ze které si neumí sama pomoci. Vzhledem k tomu, že se však stydí,

o násilí, které je na nich pácháno, s někým promluvit, je velmi obtížné jim odbornou pomoc poskytnout. Pokud se již týraná žena rozhodne kontaktovat odborné pracoviště, je to obvykle v době, kdy je svým partnerem ohrožována již dlouhou dobu. V důsledku dlouhodobého výskytu domácího násilí se může u jejich obětí objevit také posttraumatická porucha.

Vztah mezi obětí domácího násilí a agresorem je obvykle charakteristický emocionálním i ekonomickým připoutáním oběti k násilníkovi. Ženy násilné chování svého partnera často omlouvají a jsou vůči němu loajální. Vinu za partnerovo násilné chování připisují samy sobě a většinou se stydí oznámit partnerovo chování na policii, nebo se s tímto vůbec někomu svěřit. Odbornou pomoc obvykle vyhledají až v okamžiku, kdy nebezpečí násilí eskaluje. Jedna z účinných odborných pomocí v případě domácího násilí je také pomoc právní.

3.6 Domácí násilí a legislativa

Dne 1.1.2009 vešel v platnost zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který přináší novou právní úpravu institutu vykázání a ochranu před domácím násilím. Tímto zákonem se změnilo některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím z dřívější doby. Zákon přináší především změnu, kterou je možnost vykázání pachatele domácího násilí ze společně obývané domácnosti. Policie může pachatele domácího násilí vykázat z domácnosti nebo mu uložit zákaz vstupu na dobu 10 dní.

V § 44 zákona č. 273/2008 Sb. je uvedeno, „lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti“.

Ševčík, Špatenková (2011) se domnívají, že pokud agresor opustí na 10 dnů domácnost, získá osoba ohrožená domácím násilím potřebný čas k tomu, aby reálně vyhodnotila současnou situaci a naplánovala další nezbytné kroky k jejímu zlepšení. Zákon na ochranu před domácím násilím tak má výrazně preventivní účinek.

Od 1. 1. 2010 je účinný nový trestní zákoník. V § 199 tohoto zákoníku je uvedeno „kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta. Za týrání je považováno úmyslné zlé nakládání s blízkou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Může jít o projevy bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám nebo jiným činnostem, kterou týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují“.

Situace žen, které se setkaly s domácím násilím je velmi složitá. Na jedné straně si sice postupně uvědomují, že je s nimi ze strany partnera manipulováno a staly se oběťmi domácího násilí, ale současně si také uvědomují svoji ekonomickou, sociální a emocionální závislost na partnerovi. V případě, že se rozhodnou svoji složitou situaci řešit, je pro ně velmi důležitá opora v legislativě. Také zákony v České republice se snaží právně pomoci obětem domácího násilí. Fakticky je však stále mnoho žen, které partnerovo násilné chování vůbec nijak neřeší, a to právě z důvodu sociální a ekonomické závislosti na něm. Tyto ženy pak doufají, že se násilné chování partnera vůči nim někdy změní, nebo na výskyt takového chování rezignují.

4 NEJUŽÍVANĚJŠÍ DROGY V ČR

Ve své diplomové práci zkoumám agresivní chování mezi partnery – uživateli drog. Považuji proto za důležité alespoň v krátkosti popsat nejužívanější drogy v České republice a také dopady jejich dlouhodobého užívání na agresivní chování vůči druhým lidem.

Vágnerová (2008, s. 548) uvádí, že „jako psychoaktivní označujeme látky, které mohou měnit psychický stav, obvykle subjektivně žádoucím způsobem“. Tyto látky způsobují akutní intoxikaci, zneužívání (abúzus) a závislost na užívání psychoaktivních látek.

Sochůrek (2009) ve své knize dělí omamné a psychotropní látky podle jejich účinků na:

- látky centrálně tlumivé: alkohol, barbituráty, trankvilizéry
- opiáty: kodein, heroin, morfin
- stimulancia: pervitin, kokain, amfetamin
- halucinogeny: LSD, meskalin
- konopí: marihuana, hašiš
- inhalanty: organická rozpouštědla
- lékovou závislost

Kvalifikovaný odhad prevalence rizikového užívání alkoholu uvedený ve Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010 hovoří až o 150 000 osobách (z toho 135 000 mužů) závislých na alkoholu. Ve stejné výroční zprávě je také uvedeno, že v roce 2010 bylo v naší zemi 39 200 problémových uživatelů drog, z toho 37 200 injekčních. V této skupině osob byla nejužívanější droga pervitin - 28 200 a opiáty - 11 000 (6 000 heroin a 5 000 subutex).

Podle mezinárodní studie ESPAD 2007 (výzkum probíhá každé 4 roky, první se uskutečnil již v roce 1995) do které se zapojilo 35 evropských zemí má v České republice 45,1% šestnáctiletých středoškoláků zkušenosti s touto nelegální drogou. Oproti roku 1995 kdy probíhal tento výzkum poprvé, se jedná téměř o 24 % nárůst. V České republice je také dle tohoto výzkumu nejvyšší výskyt zkušeností s užitím konopných látek v rámci všech zemí, které se výzkumu zúčastnily. Na základě této studie lze konopné látky považovat za nejužívanější nelegální drogu v České republice a konstatovat, že počet jejich uživatelů se od roku 1995 neustále zvyšuje.

Na základě výše uvedených skutečností se budu v následující části této kapitoly věnovat zneužívání alkoholu, psychostimulancií, opiátů, konopných látek a to z toho důvodu, že patří k nejužívanějším drogám v České republice. Mezi nejužívanější drogy u klientů kontaktních center, ve kterých bude realizován můj výzkum, patří alkohol, psychostimulancia a konopné drogy.

4.1 Alkohol

K užívání alkoholu je naše evropská kultura velmi tolerantní. Od 18ti let věku je tato droga pro všechny legální bez jakéhokoliv omezení. S reklamou na alkoholické nápoje se setkáváme každý den snad ve všech médiích a řada firem vyrábějící alkohol je také významným sponzorem sportovních oddílů či klubů. Ze svých pracovních zkušeností vím, že alkohol spolu s cigaretami patří v našem regionu u klientů kontaktním center k tzv. iniciačním drogám.

Mühlpacher (2002) hovoří o alkoholu jako o droze s tisíciletou tradicí, která je v naší populaci přehlížena, podceňována a schvalována. Jeho konzumace je zabudována do většiny lidských rituálů a za patologickou je považována spíše osoba, která alkohol nekonzumuje.

Fischer, Škoda (2009) uvádí, že v konzumaci alkoholu jsou velké genderové rozdíly. Alkohol je droga, která je daleko více konzumována mezi muži než mezi ženami.

Vágnerová (2008) uvádí, že na alkoholu vzniká fyzická i psychická závislost. Jeho nadměrná konzumace způsobuje změny v emočním prožívání, v oblasti kognitivních procesů, v oblasti chování a také osobnostní změny. Abúzus alkoholu se projevuje častým výkyvem nálad, úzkostmi, depresi, podezíravostí, nedůvěřivostí a emoční dráždivostí spojenou s agresivním chováním. Závislí na alkoholu nemívají správný náhled na právě prožívanou situaci a vlastní problémy způsobené alkoholem přičítají jiným lidem, případně okolnostem. Mívají narušené sebehodnocení s častými pocity méněcennosti. Postupně může dojít k úpadku kognitivních schopností a až k demenci. U alkoholiků se vytrácí schopnost sebeovládání, motivace je zúžená pouze na získávání alkoholu. Vytrácí se sociální zábrany a stále častěji reagují nepřiměřeným způsobem například agresivně. Agresivní chování u alkoholiků lze spojovat s odblokováním zábran a také se zvýšenou dráždivostí. Alkohol se u závislých na něm stává nedílnou součástí jejich životního stylu.

Popov (2003) uvádí, že akutní intoxikace centrálního nervového systému alkoholem se při nižších dávkách projevuje zpočátku stimulačně. Dochází k mnohomluvnosti, zvýšenému sebevědomí, snížené sebekritičnosti a zábran, ale také ke zvýšenému sklonu k agresivnímu chování. Vyšší dávky alkoholu způsobují celkový útlum organismu, únavu, somnolenci, spánek a v krajních případech také bezvědomí až smrt. Pravidelné užívání alkoholu způsobuje závažné psychické i somatické komplikace. Mezi nejzávažnější somatické komplikace lze zařadit například jaterní cirhózu, rakoviny jícnu, žaludku, tenkého střeva či podíl na vzniku diabetu a celkové oslabení imunitního systému. Patologická intoxikace alkoholem způsobuje také psychické komplikace, které se projevují kvalitativními poruchami vědomí, poruchami emocí (strach, úzkost), zrakovými i sluchovými halucinacemi, poruchami myšlení s častými paranoidně perzekučními bludy. Častá je také těžká agrese vůči ostatním lidem, která se projevuje jako nekontrolovatelný výbuch vzteku.

4.2 Psychostimulancia

Stimulační látky obecně jsou takové drogy, které člověku dodávají pocit celkové stimulace a nabuzení organismu. Tyto drogy zrychlují psychomotoriku, odbourávají únavu, vedou k euforizaci a uvolnění zábran. Doprovodným jevem užívání stimulačních látek je snížená chuť k jídlu spojená s výrazným hubnutím. Mezi nejužívanější psychostimulancia patří v České republice především pervitin, což je rovněž nejužívanější nelegální droga u respondentek mého výzkumu a také jejich partnerů.

Minařík (2003) o psychostimulanciích říká, že to jsou látky s nefyziologickým budivým efektem na centrální nervový systém. Na rozdíl od opiátů sice nezpůsobují somatickou závislost, ale o to problematičtější závislost psychickou. K tomu, aby se závislí na stimulačních drogách zbavili své závislosti, je obvykle nutná dlouhodobá pobytová léčba v psychiatrických léčebnách nebo terapeutických komunitách.

Mezi nejužívanější stimulační látky v České republice se řadí kokain, extáze a především typicky česká stimulační droga, která výrazně dominuje mezi nelegálními drogami aplikovanými intravenózně, kterou je pervitin (metamfetamin). Minařík (2003) uvádí, že užití pervitinu způsobuje motorický neklid, tok myšlenek (často však na úkor jejich kvality), odstraňuje zábrany, navozuje pocit sebejistoty a rozhodnosti. Užití pervitinu však také způsobuje strach a úzkost a po odeznění akutní intoxikace deprese s celkovým pocitem únavy, vyčerpání a skleslosti.

Vavřínková, Binder (2006, s. 46 - 47) o pravidelném užívání pervitinu říkají, že jeho „opakované zvyšující se dávky vyvolávají paranoidně halucinatorní psychózu, která je z psychopatologického hlediska nerozeznatelná od schizofrenie. Mohou se přidružovat i sluchové a zrakové halucinace.“

O souvislostech mezi užíváním pervitinu a vzniku toxických psychóz se zmiňuje také Minařík (2003), který však uvádí, že její vznik může být dán nejen dlouhodobým užíváním pervitinu, ale také jednorázovou vysokou dávkou. Psychóza se rozvíjí pomalu a začíná nadměrnou vztahovačností. Nejdříve má jedinec náhled nad těmito stavy, s postupnou progresí však mizí. Rozvinutá toxická psychóza s sebou přináší halucinace a suicidální myšlenky. V takto závažných případech je již nutná hospitalizace.

Nešpor (2007) se ve své knize také zmiňuje o toxické psychóze a dopadech dlouhodobého užívání pervitinu. Toxická psychóza vyvolává u uživatelů drog úzkost a paranoidní pocit, že je někým stále pronásledován. Jednu z mnoha reakcí uživatelů pervitinu na tento psychický stav pak spatřuje ve zvýšené agresi a pohotovosti k násilnému chování.

Užívání pervitinu způsobuje změny v psychice jejich uživatelů. Toxická psychóza se objevuje zejména při jeho dlouhodobé konzumaci, vzniknout však může také po jednorázovém užití. Lidé, u kterých se toxická psychóza objeví, mají obvykle pocit ohrožení a reakcí na tento stav může být zvýšený sklon k agresivnímu a násilnému chování. Abúzus pervitinu vede k biologickým změnám v organismu, které se u jedinců mohou také významnou měrou podílet na vzniku agresivního chování.

4.3 Opiáty

Zatímco stimulační drogy člověku dodávají energii a nutí ho k pohybu, účinky opiátů se projevují zcela opačným způsobem. Mezi nejznámější představitele z této skupiny drog patří heroin, kodein, morfin, subutex a v regionu střední a jižní Moravy také specifický opiát, kterým je surové opium – výtažek z nezralého máku.

Minařík (2003) uvádí, že opiáty ovlivňují organismus prostřednictvím opioidních receptorů. V medicíně se tyto látky používají jako nejsilnější léky proti bolestem a také jako léky proti kašli, protože utlumují kašlací reflex.

Sochůrek (2001) říká, že pro opiáty je typický vysoký nárůst tolerance na tuto látku. To se v praxi projevuje tím, že tělo závislého si na ni rychle přivyká a vyžaduje stále vyšší a vyšší

dávky. Opiáty způsobují silnou fyzickou závislost a jejich náhlé vysazení bez dohledu lékaře může způsobit celkový fyzický kolaps případně až smrt. V České republice patří mezi nejvíce zneužívaný opiát heroin. Tato látka je nejrozšířenější nelegální drogou ze skupiny opiátů na celém světě a druhou nejužívanější nelegální drogou v České republice aplikovanou injekčně. Z mých pracovních zkušeností však vím, že závislost na heroinu se ve Zlínském kraji mezi drogově závislými téměř nevyskytuje. Část klientů kontaktním center však v našem regionu užívá již výše zmíněný sezónní opiát surové opium.

Minařík (2003) hovoří o tom, že opiáty mají na centrální nervový systém tlumivý účinek a způsobují euforii, letargii, celkové ztlumení organismu až ospalost. Při jejich dlouhodobém užívání je nejvíce postižena oblast charakterových vlastností a dochází k etické a sociální degradaci uživatele. Závislí obvykle ztrácí zájem o sexuální kontakty, bývají depresivní, depresivní a dostavuje se nespavost, únava a podrážděnost, která se někdy střídá s apatií. Časté je také páchání kriminálních deliktů a provozování prostituce za účelem získání finančních prostředků na tuto látku.

Vašina (2008) uvádí, že při abstinčním syndromu se u závislých na opiátech objevují pseudochřipkové příznaky, mezi které lze zařadit sekreci z nosu, časté kýchání, vodnaté oči, bolesti svalů, kostí a kloubů. K dalším z abstinčních příznaků patří také panika, silná podrážděnost, která vede až k agresivnímu chování vůči druhým lidem.

Užívání opiátů způsobuje celkové zklidnění organismu. Agresivní chování je u jejich uživatelů pravděpodobné zejména pokud prodělává závislý abstinční syndrom. Stejně jako u pervitinu také opiáty vedou k biologickým změnám a podílí se tak následně na vzniku agresivního chování.

4.4 Konopné drogy

Mezi představitele této skupiny drog patří marihuana a hašiš. Tyto látky patří do skupiny, které jsou nazývány jako tzv. měkké drogy. Z Výročních zpráv o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010 vyplývá, že marihuana je nejužívanější nelegální drogou v naší zemi. Z mých pracovních zkušeností vím, že tato látka patří mezi klienty kontaktních center k nejužívanější doplňkové droze.

Vágnerová (2008) uvádí, že marihuanu nepovažuje většina mladých lidí za škodlivou a její kouření se stává společenským rituálem. Přesto může mít marihuana také celou řadu nega-

tivních účinků. Marihuana vyvolává změny nálad a pocit uvolnění, může však navodit i pocity úzkosti a paranoidní představy. Vyšší dávky marihuany způsobují změny ve vnímání, ztrátu kontaktu s realitou, různé halucinace a také pocity depersonalizace.

Sochůrek (2009) říká, že užití marihuany způsobuje uvolnění zábran, euforii, zmatené chování, ale také únavu a paranoidní chování. Abstinenční příznaky se projevují zvýšenou aktivitou, nespavostí a silnější nervozitou.

Miovský (2003) řadí mezi projevy akutní konopné intoxikace stavy zvýšené euforie a příjemné nálady. Typická je také deformace ve vnímání času a meditativní ponoření do vlastních pocitů, nálad a myšlenek. Konopné drogy dle většiny odborníků nevyvolávají somatickou závislost a nezpůsobují zvyšování tolerance. Psychická závislost se objevuje jen u asi 10 % dlouhodobých uživatelů. Při akutní intoxikaci se agresivní chování, deprese či panické a úzkostné stavy objevují obvykle jen u osob k tomuto disponovaných osobnostními rysy, nebo v kombinaci s jinou psychoaktivní látkou, nejčastěji alkoholem. Dlouhodobé užívání konopných drog u predisponovaných osob rozvíjí velmi intenzivní depresivní a úzkostné stavy a vnitřní tenzi. U těchto osob hrozí nebezpečí sebepoškozování, ale také agresivní chování obrácené vůči okolí.

Podle Vašiny (2008) může po dlouhodobém užívání marihuany a příjemných emočních stavech následovat senzitivní vztahovačnost, paranoidní percepce a paranoidní představy. Pokud se u těchto osob objeví současně také úzkost, reagují tito lidé pak vůči druhým lidem velmi agresivně. Mezi abstinenční příznaky závislých na marihuaně lze zařadit například nespavost, psychomotorický neklid, zvýšenou dráždivost a také zvýšené sklony k agresivnímu chování.

Agresivní chování způsobené užitím konopných drog je v odborné literatuře popsáno jen ve výjimečných případech. Docházet k němu může při akutní intoxikaci u disponovaných osob k takovému chování, případně v kombinaci s jinými drogami.

4.5 Specifika užívání návykových látek u žen

Užívání omamných a psychotropních látek mívá na ženy jiné dopady než na muže. Z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010 vyplývá, že ženy tvoří 29,4 % z celkového počtu drogových uživatelů, kteří navštívili zařízení určená drogově

závislým. To však nemusí nutně znamenat, že ženy užívají drogy oproti mužům skutečně pouze v tomto poměru.

Nešpor (2007) uvádí, že ženy bývají obvykle vůči drogám zdrženlivější než muži. Počet žen s návykovými problémy však zejména v posledních letech přibývá rychleji než mužů. Závislé ženy častěji než muži odmítají navštívit poradenská zařízení, a to kvůli obavám, že budou vyzrazeny a následně za své chování stigmatizovány. Ženy se častěji dostávají do problémů s užíváním návykových látek kvůli svým partnerům uživatelům drog, než muži kvůli ženám uživatelkám. Závislé ženy se dopouštějí méně často trestných činů a násilného chování než závislí muži, stále častěji se však u svých partnerů setkávají s týráním, fyzickým násilím a také sexuálním zneužíváním.

Preslová (2009) uvádí, že u žen je vznik závislosti a průběh užívání drog výrazně jiný než u závislých mužů. Ženy mají kvůli drogám méně problémů se zákonem, ale k závislosti u nich dochází rychleji a při nižších dávkách drogy než u mužů. Drogově závislé ženy se stávají výrazně častěji oběťmi násilného chování ze strany jejich partnerů (většinou také uživatelů drog), sexuálního zneužívání a také prostituce než ženy z nedrogové populace. O těchto tabuizovaných tématech však ženy začínají hovořit zpravidla až v průběhu léčby v terapeutických komunitách nebo doléčovacích centrech a to na základě terapeutického procesu, při kterém si uvědomí, že určité chování bylo vůči nim ze strany jejich partnerů nepřijatelné. Stejná autorka (2009, s. 13) dále uvádí, že drogově závislé klientky „žijí s někým jen proto, že se jich ujal, a později už od něj nedokážou odejít. I když na počátku braní drog jsou ženy dokonale emancipované, v jeho průběhu se dostávají do světa, kde nad nimi muži mají moc a ovládají je“. Drogově závislé ženy jsou na svých partnerech často psychicky, ale také existenciálně závislé a svého partnera považují za pro ně jedinou blízkou osobu. Pokud byla drogově závislá žena ponižována a manipulována dominantním mužem již ve své orientační rodině, významně se zvyšuje pravděpodobnost, že se nechá ovládat také svým partnerem.

V souvislosti s léčbou drogově závislých žen upozorňuje Gossop (2006) na skutečnost, že řada z nich byla v průběhu své drogové kariéry svými rovněž drogově závislými partnery fyzicky nebo sexuálně zneužívána. Pravděpodobně také z tohoto důvodu vykazují drogově závislé ženy závažné symptomy psychických onemocnění. Léčba drogově závislých žen by proto měla zohledňovat tyto významné skutečnosti a oproti závislým mužům využívat jiné, specifické terapeutické postupy.

Užívání drog u žen má svá specifika, a to včetně případné léčby závislosti. Ženy, které jsou na drogách závislé, bývají častěji existenciálně odkázány na své závislé partnery a nechávají se jimi ovládat. Mezi násilné projevy chování, se kterým se u svých partnerů setkávají, patří například fyzické týrání, psychická manipulace, sexuální zneužívání nebo nucení k prostituci.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PROJEKT VÝZKUMU

Téma diplomové práce jsem zvolil na základě četných pracovních zkušeností s výskytem agresivního chování mezi partnery – uživateli drog. V rámci výkonu mého povolání v kroměřížském kontaktním centru se opakovaně setkávám s případy, kdy ženy všech věkových kategorií, které zařízení navštěvují, často hovoří o agresivním chování, kterého se na nich dopouští jejich partner užívající omamné a psychotropní látky.

5.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Existuje dle subjektivního názoru žen vztah mezi partnerovým užíváním nelegálních drog a jeho agresivním chováním vůči nim?

Hlavním výzkumným cílem je zjistit, zda dle subjektivních názorů respondentek existuje vzájemná korelace mezi užíváním nelegálních návykových látek a agresivním chováním jejich partnerů. Mezi další cíle, které jsem si stanovil, patří zjistit, jestli ženy mají ve svém životě více agresivních partnerů – uživatelů drog, jaká je geneze partnerova agresivního chování, reakce žen na partnerovu agresi, s jakými druhy agresivního chování se respondentky nejčastěji setkávají a po jak dlouhé době vztahu se muži užívající návykové látky začínají ke svým partnerkám chovat agresivně. Zajímá mě také, jestli se uživatelky drog rozchází se svými agresivními partnery a pokud ne, jaké důvody je k tomu vedou. Zkoumat chci rovněž, zda zkušenost žen s agresí v primární rodině mezi rodiči ovlivňuje jejich postoje k agresivnímu chování svého partnera – uživatele drog. V případě, že mají ženy partnerské vztahy s více agresivními partnery – uživateli drog, chci také zjistit, jestli tato zkušenost ovlivňuje nějakým způsobem jejich názory na užívání nelegálních návykových látek, coby příčinu agresivního chování partnerů.

Tyto výzkumné cíle jsem si stanovil z toho důvodu, že jsem se za dobu mého profesního působení v kontaktním centru, doposud nesešel s žádnou literaturou, která by se podobnou studií zabývala.

5.2 Výzkumné otázky

Při tvorbě výzkumných otázek jsem se snažil vycházet z mých pracovních zkušeností získaných působením v kroměřížském Kontaktním centru Plus, mé bakalářské práce a také z poznatků mých kolegů. Významné pro mě byly také informace uvedené v odborné literatuře a ve Výročních zprávách o stavu ve věcech drog v České republice za období 2005 - 2010.

Obecná výzkumná otázka:

Prisuzují uživatelky drog agresivní chování svého partnera užívání nelegálních drog?

Specifické výzkumné otázky:

Prisuzují ženy, které měly jednoho agresivního partnera – uživatele drog jeho agresi droze méně často než ženy, které měly více agresivních partnerů užívajících drogy?

Je pro ženy, které měly vztah s jedním agresivním uživatelem drog jeho agrese častějším důvodem k rozchodu s ním než pro ženy, které měly více takových partnerů?

Pokud ženy považují agresivní chování svého partnera za důvod k rozchodu, realizují jej?

Existuje souvislost mezi výskytem agresivního chování v primární rodině žen a skutečností, zda je pro ně agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním?

Po jak dlouhé době vztahu se nejčastěji začínají partneři – uživatelé drog chovat ke svým partnerkám - uživatelkám drog agresivně?

S jakým druhem agresivního chování se uživatelky drog setkávají u svých partnerů nejčastěji?

Obstarává ženám jejich agresivní partner nelegální drogy či peníze na ně?

5.3 Hypotézy výzkumu

H1: Uživatelky drog, ke kterým se jejich partneři – uživatelé drog chovají agresivně, prisuzují partnerovo agresivní chování nelegální droze.

H2: Uživatelky drog prisuzují agresi svého partnera užívání nelegálních drog bez ohledu na to, zda měly jednoho či více takových partnerů.

H3: Ženy, které měly jednoho agresivního partnera, uvádí, že partnerova agrese je pro ně častěji důvodem k rozchodu než pro ženy, které měly více agresivních partnerů.

H4: Většina žen, které uvádí, že partnerova agrese je pro ně důvodem k rozchodu, se s ním ve skutečnosti nerozchází.

H5: Zkušenost žen s agresivním chováním v primární rodině nemá vliv na rozchod s agresivním partnerem užívajícím drogy.

H6: Uživatelé drog se ke svým partnerkám začínají chovat agresivně nejčastěji mezi 2. až 6. měsícem vztahu.

H7: Ženy se ze strany svého agresivního partnera – uživatele drog setkávají nejčastěji se slovní agresí.

H8: Agresivní uživatelé drog obstarávají svým partnerkám nelegální drogy či peníze na ně.

5.4 Metodologie výzkumu

Pro můj výzkum jsem zvolil kvantitativní metodologii. Chráska (2007) o tomto druhu výzkumu říká, že vychází z pozitivismu. Stejný autor dále uvádí, že „pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při kterém se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy“ (2007, s. 12).

Vzhledem ke specifičnosti cílové skupiny mého výzkumu jsem jako výzkumnou metodu zvolil dotazník, a to vlastní konstrukce. Pro tento výzkumný nástroj jsem se rozhodl z toho důvodu, že mým výzkumem chci od respondentek zjistit důvěrné informace a dotazník zaručuje anonymitu i bezpečí, čímž se zvyšuje pravdivost a spolehlivost odpovědí. Pokud bych použil jiné výzkumné metody, mohly by být zjišťované údaje zkresleny tím, že výzkum ve všech případech administrovaly osoby (pracovníci kontaktních center), se kterými se respondentky výzkumu znaly již před jeho vyplněním. Dotazníkem je také možné oslovit širší vzorek respondentů a získat tak větší množství relevantních informací. Konečnou verzi dotazníku přikládám v příloze mé diplomové práce (viz. Příloha P I).

5.5 Popis výběrového souboru

Základní soubor tohoto výzkumu tvoří klientky devíti nízkoprahových kontaktních center z regionu jižní a střední Moravy, jejichž pracovníci byli ochotni spolupracovat a podílet se tak na tomto výzkumu formou vyplňování dotazníků s klientkami svých zařízení. Výzkumu se měly původně účastnit pouze klientky Zlínského kraje. Ze svých pracovních zkušeností však vím, že poměr žen navštěvujících kontaktní centra je vůči mužům relativně nízký, a proto jsem základní soubor výzkumu rozšířil také o část Olomouckého a Jihomoravského kraje.

Z výzkumu jsem záměrně vyloučil kontaktní centrum v Brně. V tomto městě se ve větší míře užívají mimo pervitin také opiáty (subutex a heroin) a účinky opiátů (včetně odeznívání jejich účinků a abstinenčních příznaků) jsou jiné, než u pervitinu. Základní soubor výzkumu tak tvoří téměř výhradně uživatelky pervitinu.

Dle Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010 tvoří ženy 29,4 % z celkového počtu uživatelů drog. Z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2005 byl přitom poměr žen 36,6 % a v roce 2008 - 32,7 %. Z těchto údajů je tedy vidět poměrně patrný dlouhodobější trend, který spočívá v procentuálním úbytku žen - uživatelék drog oproti mužům. Ze závěrečných zpráv všech devíti kontaktních center, ve kterých výzkum probíhal, lze prostým součtem zjistit, že tato zařízení byla v roce 2010 v kontaktu celkem s 697 uživatelkami drog. Z mých pracovních zkušeností však vím, že je nutné přihlídnout také ke skutečnosti, že některé klientky navštíví v jednom roce více kontaktních center. Z tohoto důvodu je dle mého názoru součet všech uživatelék drog ve zmíněných kontaktních centrech pravděpodobně ještě nižší, protože některé klientky byly vedeny duplicitně. Mimo relativně nízký počet žen navštěvujících kontaktní centra je třeba zohlednit také to, že klienti těchto zařízení nejsou zpravidla ochotní vyplňovat jakékoliv dotazníky a vzhledem k charakteru kontaktních center (nízkoprahovost a anonymita), nelze klientky k vyplňování dotazníků v žádném případě nutit či přemlouvat.

Výběrovým souborem výzkumu jsou klientky devíti kontaktních center střední a jižní Moravy. Věkové rozložení respondentek výzkumu pokrývá celou věkovou škálu klientek navštěvujících kontaktní centra. Na základě různého věku respondentem mohu zjistit, zda se zkoumaný problém týká uživatelék drog bez ohledu na jejich věk. Vzhledem ke specifické

cílové skupině výzkumu jsem stanovil spodní hranici na alespoň 70 respondentek. Výběrový soubor respondentek bude v tomto případě tvořit cca 10 % základního souboru.

5.6 Konstrukce dotazníku

Při konstrukci dotazníku jsem se snažil využít své pracovní zkušeností z působení v kontaktním centru a terciární protidrogové prevenci. Vycházel jsem zejména ze studia případových prací s klientkami zařízení, ve kterém pracuji a také z poznatků mých kolegů. Při sestavování dotazníku jsem také využil odbornou literaturou zaměřenou na agresivní chování a domácí násilí, moji bakalářskou práci, ve které jsem zkoumal rodinné prostředí klientů kontaktních center, Výroční zprávou o realizaci protidrogové politiky Zlínského kraje za rok 2010 a Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice za období 2005 – 2010.

Dotazník jsem se snažil sestavit pokud možno s co nejnižším počtem otázek, jeho konstrukci přizpůsobit kognitivním schopnostem respondentek výzkumu a použitý jazyk slangovým výrazům klientů kontaktních center. Při jeho sestavování jsem vzhledem k cílové skupině, tématu mé práce, délce dotazníku a podmínkám výzkumu vybral uzavřené a polootevřené typy otázek s alternativními odpověďmi a otázky škálované. Škálované otázky jsem použil z toho důvodu, abych se dozvěděl nejen to, zda se daný jev vyskytoval, ale také v jaké četnosti či intenzitě. Všechny otázky jsou s nucenou volbou odpovědí, a to z toho důvodu, abych získal co nejvíce informací. V některých otázkách mohly ženy označit více vhodných odpovědí (případně všechny), v jiných pouze jednu. Respondentky byly v každé otázce na tuto skutečnost upozorněny. Dotazník jsem konstruoval tak, aby bylo možné kontrolními otázkami ověřit již dříve zodpovězené otázky. Tímto jsem si chtěl potvrdit, zda ženy odpovídaly na položené otázky pravdivě. Na základě předvýzkumu, který proběhl v létě 2011 a zpětné vazby od respondentek jsem dotazník opakovaně modifikoval. Konečnou verzi dotazníku přikládám v příloze mé diplomové práce (Příloha P I).

5.7 Administrace dotazníku

Realizace mého výzkumu začala v září roku 2011 a ukončena byla v únoru následujícího roku. Výzkum probíhal v Kontaktním centru Plus v Kroměříži, Kontaktním centru Klíč ve Vsetíně, Kontaktním centru Charáč v Uherském Hradišti, Kontaktním centru Onyx ve Zlíně, Kontaktním centru v Břeclavi, Kontaktním centru v Hodoníně, Kontaktním centru Chill

Out v Kyjově, Kontaktním centru Kappa v Přerově a Kontaktním centru v Prostějově. Výsledky tohoto výzkumu jsou tedy regionální, a to ve vztahu ke střední a jižní Moravě. Vstup do terénu byl pro mě ve výše uvedených kontaktních centrech snadnější z toho důvodu, že v jednom z nich již řadu let pracuji a většinu pracovníků zbylých osmi kontaktních center znám osobně. Pracovníci těchto zařízení byli vůči mně velmi vstřícní a ochotně mi pomohli s administrací dotazníku. Setkal jsem se však také s negativními reakcemi pracovníků jiných kontaktních center regionu, kteří odmítli na tomto výzkumu participovat. Dotazníky nechtěli administrovat kvůli své pracovní vytíženosti a také z důvodu neustále se zvyšujících požadavků na klienty nízkoprahových zařízení. Z těchto důvodů se na výzkumu podílelo devět výše zmíněných kontaktních center.

Respondentkám výzkumu byly před vyplněním dotazníku objasněny důvody, k čemu slouží a ujištěny, že je stejně jako vstupní In-come dotazník (určený pro potřeby kontaktních center) anonymní. Přesto se administrátoři dotazníků setkávali s častou neochotou respondentek dotazník vyplnit. Respondentky vyplňovaly dotazník samy, případně stejným způsobem jako výše zmíněné In-come dotazníky, ve spolupráci s pracovníky kontaktních center. Doba, po kterou respondentky dotazník vyplňovaly, se pohybovala nejčastěji okolo 15 minut.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V následující kapitole se budu věnovat výsledkům výzkumu, které jsem získal dotazníkovým šetřením s klientkami výše zmíněných kontaktních center. V rámci jednotlivých otázek jsem stanovil absolutní a relativní četnosti. Procentuální vyčíslení jednotlivých dat jsem vždy zaokrouhloval na jedno desetinné místo. Pro lepší přehlednost a srozumitelnost dat jsem mimo tabulek použil také grafické znázornění výsledků. Vzhledem k získaným datům jsem pro ověření hypotéz použil test dobré shody chí-kvadrát, test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

6.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumu se zúčastnilo celkem 77 respondentek. Jak jsem již uvedl výše, výzkum probíhal v devíti kontaktních centrech jižní a střední Moravy, a to Zlínského, Jihomoravského a Olomouckého kraje. Respondentky jsou klientkami těchto nízkoprahových zařízení určených pro uživatele nelegálních návykových látek a drogově závislé.

Cílem první otázky v dotazníku bylo zjistit, jaký je věk respondentek výzkumu.

VĚK RESPONDENTEK	
Průměrný věk	27,4 let
Modus	25
Medián	28
Směrodatná odchylka	5,99
Minimální věk	17
Maximální věk	43

Tabulka 1 – Věk respondentek

Z tabulky je patrné, že průměrný věk žen byl 27,4 let. Respondentky byly celkem v 52 případech ve věku 21 – 30 let. Nejmladší z nich bylo 17 let a nejstarší 43 let, což odpovídá věkovému rozložení klientů kontaktních center. Ve Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010 je uveden průměrný věk uživatelů drog 27,3 let. Věkový průměr klientek Kontaktního centra Plus za rok 2011 byl 27,6 let. Je tedy zřejmé, že věk respondentek mého výzkumu reflektuje průměrný věk všech klientů kontaktních center v České republice.

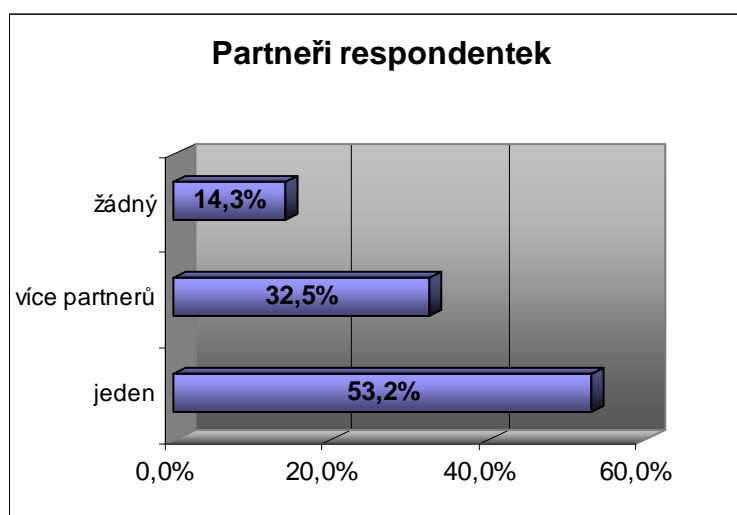
6.2 Agresivní chování partnerů

V této otázce jsem zjišťoval, zda měly ženy partnerský vztah s muži užívajícími návykové látky, kteří se k nim chovali agresivně. Tato otázka byla filtrační a měla od sebe oddělit ženy, které měly vztah s agresivním partnerem – uživatelem drog od žen, které takového partnera nikdy neměly. Respondentky mohly označit jednu vhodnou odpověď. Ženy, které neměly partnerský vztah s uživatelem drog, který by se k nim choval agresivně, dále ve vyplňování dotazníku nepokračovaly.

Vzhledem k specifičnosti cílové skupiny mého výzkumu jsem se snažil minimalizovat počet otázek výzkumu, a proto jsem se chtěl touto otázkou současně také dozvědět, zda ženy měly jednoho agresivního partnera užívajícího nelegální drogy, či více takových partnerů.

PARTNEŘI RESPONDENTEK	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
Jeden partner	41	53,2 %
Více partnerů	25	32,5 %
Žádný partner	11	14,3 %
Celkem	77	100 %

Tabulka 2 – Partneři respondentek

Graf 1 – Partneři respondentek

Z výsledků je patrné, že naprostá většina žen měla vztah s agresivním partnerem - uživatelem drog, který se k nim choval agresivně – 85,7 % z nich. Respondentky měly nejčastěji jednoho agresivního partnera užívajícího drogy – 53,2 %. Naopak žádného agresivního partnera – uživatele drog nemělo 14,3 % žen.

Výsledky této otázky hovoří o tom, že ženy se stávají velmi často terčem agresivního chování svého partnera a v případě mnoha žen se jedná o opakovanou zkušenost s více agresivními partnery – uživateli drog. Vzhledem k tomu, že respondentky žijí se svými partnery zpravidla ve společné domácnosti, jedná se pravděpodobně o agresivní chování, které má charakter domácího násilí. Tato skutečnost je poměrně zásadní pro individuální práci s klientkami kontaktních center.

Ženy, které se s výskytem agresivním chováním u svého partnera užívajícího drogy nikdy nesetkaly, dostaly instrukce, aby již ve vyplňování dotazníku nepokračovaly. Ženy s více agresivními partnery užívajícími drogy byly požádány, ať si vyberou jednoho, ke kterému se budou vztahovat následující otázky výzkumu. Z reakcí žen vím, že v těchto případech si respondentky obvykle vybíraly toho, se kterým měly svůj poslední vztah, případně agresivního partnera, se kterým mají vztah nyní.

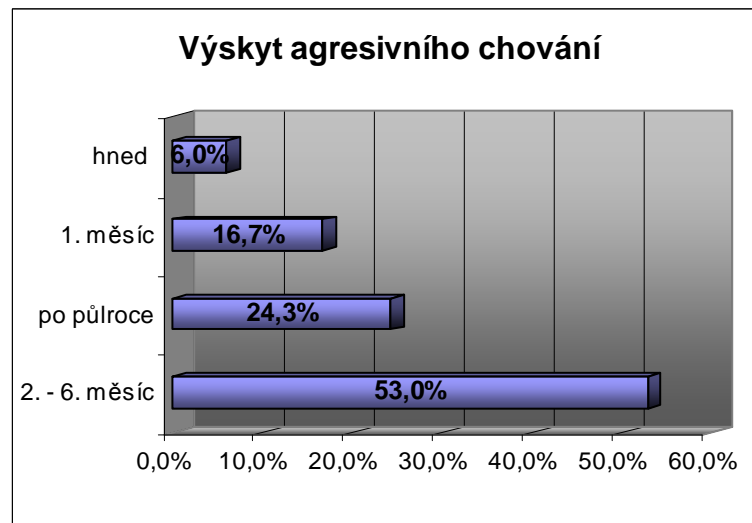
Následující otázky výzkumu se již nyní vztahují ve všech případech pouze k ženám, které měly za partnera uživatele nelegálních drog, který se k nim choval agresivně. Jedná se celkem o 66 respondentek.

6.3 Počátek agresivního chování

V následující otázce jsem se chtěl od respondentek dozvědět, po jak dlouhé době vztahu se k nim začali jejich partneři chovat agresivně. To pokládám za důležité z toho důvodu, že většina agresivních partnerů se určitou dobu vztahu dokáže ovládat a svoji agresi skrývat. Postupně se však přestanou ovládat a jejich agresivní chování k partnerkám se tak začne naplno projevovat. Na tuto otázku odpovědělo všech 66 respondentek, které se s agresivním chováním u svého partnera užívajícího nelegální drogy setkaly a ženy mohly označit pouze jednu ze čtyř možných variant.

KDY SE ZAČAL PARTNER CHOVAT AGRESIVNĚ	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
2. – 6. měsíc	35	53,0 %
Po půlroce	16	24,3 %
1. měsíc	11	16,7 %
Hned	4	6,0 %
Celkem	66	100 %

Tabulka 3 – Počátek partnerova agresivního chování

Graf 2 – Počátek partnerova agresivního chování

Více než polovina respondentek – 53 % uvedla, že se k nim jejich partner začal chovat agresivně v období mezi 2. až 6. měsíce partnerského vztahu. Nejméně žen naopak zažilo agresi ze strany svého partnera hned na začátku vztahu – 6 %. K téměř jedné čtvrtině respondentek - 24,3 % se jejich partner začal chovat agresivně později než po půl roce vztahu s ním.

Z výsledků je tedy patrné, že muži svoji agresi na počátku partnerského vztahu skrývají. Jejich agresivní chování ke svým partnerkám se začíná projevovat nejčastěji mezi 2. až 6. měsícem vztahu.

Po jak dlouhé době vztahu se nejčastěji začínají partneři – uživatelé drog chovat, ke svým partnerkám - uživatelkám drog agresivně?

H_0 : Četnosti žen, které uvádí, kdy se k nim začal jejich partner chovat agresivně, jsou stejné.

H_A : Četnosti žen, které uvádí, kdy se k nim začal jejich partner chovat agresivně, jsou rozdílné.

Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test dobré shody chí-kvadrát. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 3$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro třetí stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 32,059$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická a proto je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Bylo prokázáno, že mezi

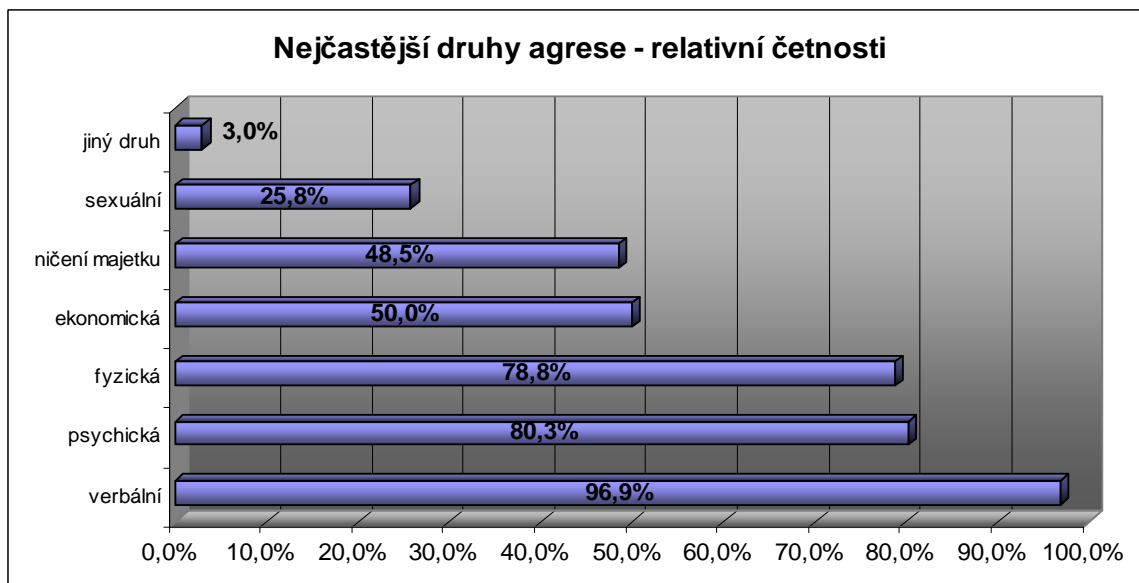
obdobími, kdy se začínají chovat partneři ke svým partnerkám agresivně, je statisticky významný rozdíl. Muži se ke svým partnerkám začínají chovat agresivně nejčastěji mezi 2. až 6. měsícem partnerského vztahu.

6.4 Druhy agresivního chování

Agresivní chování má mnoho různých podob. Aby bylo možno chování partnera označit za agresivní, nemusí se jednat pouze o fyzické násilí. Za závažnou však lze považovat také agresi psychickou, které se někdy věnuje méně pozornosti, než by si zasloužila. Vzhledem k dopadům dlouhodobého užívání pervitinu, (zvyšující se dávky vyvolávají paranoidně halucinatorní psychózu, která se projevuje nadměrnou vztahovačností) je pro uživatele této drogy typická zejména agrese psychická. V následující otázce jsem se proto chtěl od respondentek dozvědět, s jakými druhy agresivního chování se ze stran svých partnerů setkávaly. Respondentky mohly označit více odpovědí, případně také všechny uvedené druhy agrese. Na tuto otázku odpovědělo všech 66 respondentek, které se setkaly s agresivním chováním svého partnera.

DRUHY AGRESE	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Verbální	64
Psychická	53
Fyzická	52
Ekonomická	33
Ničení majetku	32
Sexuální	17
Jiný druh agrese	2

Tabulka 4 – Druhy agrese

Graf 3 – Druhy agrese

Z výsledků je patrné, že téměř všechny respondentky, ke kterým se jejich partner choval agresivně, se setkaly se slovní agresí – 96,9 %. Velmi častá byla také agrese psychická a fyzická, se kterými se setkaly více než tři čtvrtiny žen. Nejméně častá byla dle respondentek sexuální agrese, přesto se s ní setkala více než jedna čtvrtina z nich. Obě dvě ženy, které uvedly jiné druhy agrese, se zmiňují o sociální agresi – omezování kontaktů s druhými lidmi. Je však možné, že se s tímto druhem agresivního chování se ženy setkávají častěji, protože sociální agrese nebyla uvedena v nabídce možných odpovědí. Tuto skutečnost by bylo zajímavé podrobněji prozkoumat.

S jakým druhem agresivního chování se uživatelky drog setkávají u svých partnerů nejčastěji?

H_0 : Četnosti jednotlivých druhů agrese, se kterými se ženy setkávají, jsou stejné.

H_A : Četnosti jednotlivých druhů agrese, se kterými se ženy setkávají, jsou rozdílné.

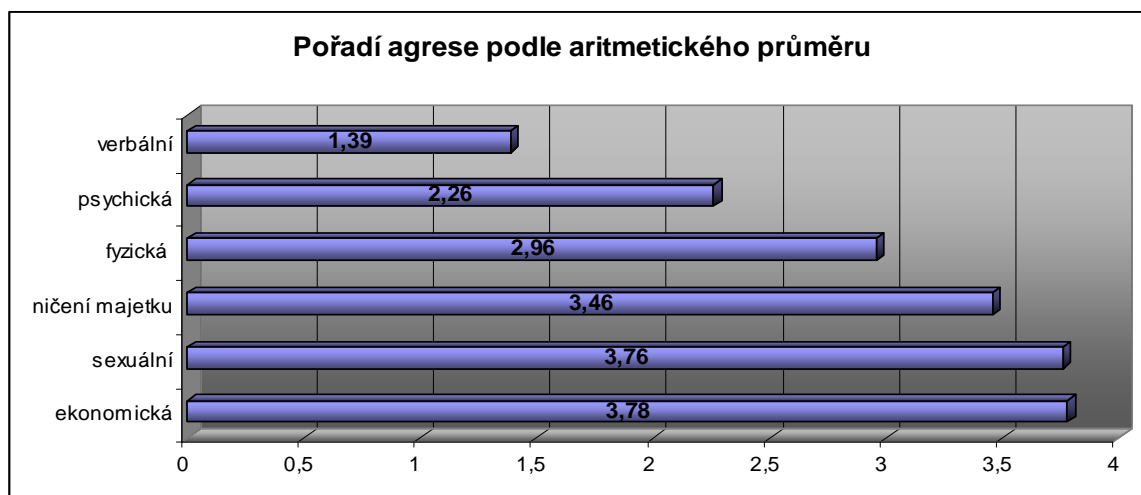
Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test dobré shody chí-kvadrát. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 5$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro pátý stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(5) = 11,070$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 36,115$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická a proto je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Bylo prokázáno, že mezi

jednotlivými druhy agresivního chování je statisticky významný rozdíl. Není náhoda, že uživatelé drog se ke svým partnerkám chovají nejčastěji slovně agresivně.

Respondentky měly v této otázce za úkol také, seřadit jednotlivé druhy agresivního chování podle pořadí, ve kterém k němu postupně docházelo. Ke každému druhu agrese, se kterým se ženy setkaly, měly přiřadit číslo a to podle toho, kolikrát v pořadí se vyskytlo. Toto pořadí jsem následně vyhodnocoval podle aritmetického průměru.

DRUHY AGRESE	POŘADÍ VZNIKU AGRESE PODLE ARITMETICKÉHO PRŮMĚRU
Verbální	1,39
Psychická	2,26
Fyzická	2,96
Ničení majetku	3,46
Sexuální	3,76
Ekonomická	3,78

Tabulka 5 – Pořadí vzniku agrese podle aritmetického průměru

Graf 4 – Pořadí vzniku agrese podle aritmetického průměru

Jak vyplývá z tabulky, respondentky se setkávaly nejdříve s verbální agresí, se kterou se současně také setkávaly nejčastěji - viz. tabulka č. 4 – Druhy agrese. Po ní následovala agrese psychická a fyzická. Je zajímavé, že i zde je stejné pořadí také podle absolutních četností. Pořadí vzniku agresivního chování tedy kopíruje její četnosti. Ničení majetku žen se podle aritmetického průměru objevilo na čtvrtém místě v pořadí druhů agresivního chování partnerů. Následovala agrese sexuální a po ní na šestém místě agrese ekonomická.

Jiné druhy agrese jsem z aritmetického průměru pořadí agrese vypustil, jelikož ji uvedly pouze dvě respondentky.

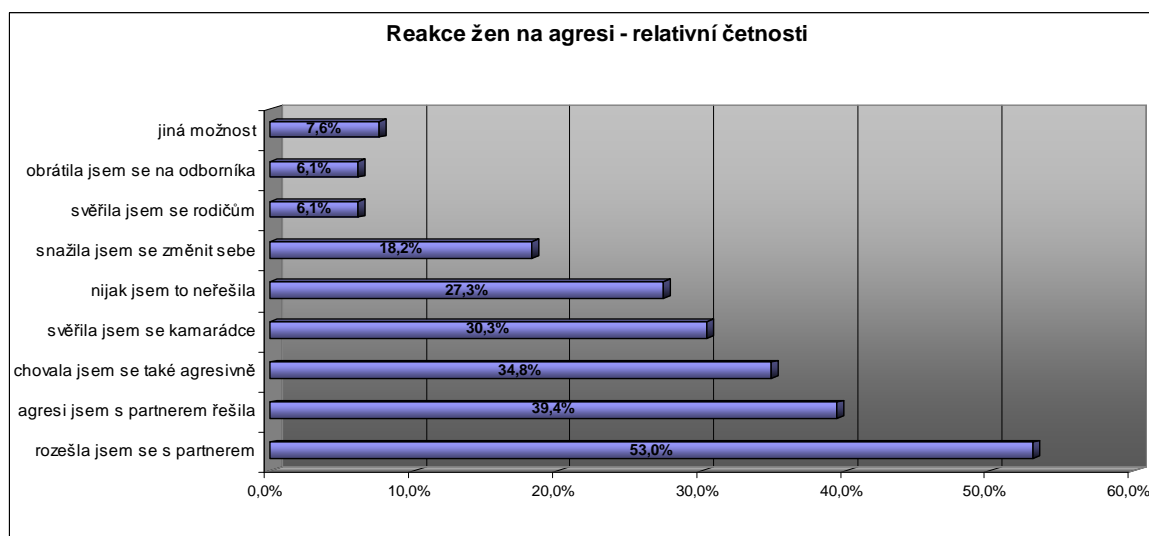
6.5 Reakce žen na partnerovu agresi

Vzhledem k vývoji agresivního chování jsou velmi důležité reakce žen na partnerovu agresi. Často se stává, že ženy mají ke svému agresivnímu partnerovi emocionální, ekonomické a sociální vazby, díky kterým na výskyt agresivního chování nereagují přiměřeným způsobem. Takové reakce partnerky však mohou mít za následek rozvoj partnerova agresivního chování. Pomoc odborníka pak ženy v mnoha případech vyhledají až v okamžiku, kdy partnerova agrese vůči nim eskaluje, případně nevyhledají vůbec. V této otázce mého výzkumu jsem se chtěl od respondentek dozvědět, jak reagovaly na agresivní chování svého partnera. Také zde mohly ženy označit více možností.

REAKCE ŽEN	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Rozešla jsem se partnerem	35
Agresi jsem s partnerem řešila	26
Chovala jsem se také agresivně	23
Svěřila jsem se kamarádce	20
Nijak jsem to neřešila	18
Snažila jsem se změnit sebe	13
Svěřila jsem se rodičům	4
Obrátila jsem se na odborníka	4
Jiná možnost	5

Tabulka 6 – Reakce žen na agresi

Graf 5 – Reakce žen na agresi

Z reakcí respondentek na partnerovo agresivní chování vyplývá, že ženy vyzkoušely více možných způsobů, jak partnerovu agresi vůči nim řešit. Více než polovina žen řešila agresivní chování svého partnera rozchodem s ním – 53 %. Vzhledem k vysokým četnostem jiných způsobů řešení partnerovi agrese je však patrné, že rozchod s ním byla až krajní varianta. Téměř 40 % partnerek se snažilo se svým agresivním partnerem o jeho agresi hovořit a změnit ho. 30,3 % žen se s tímto problémem svěřilo své kamarádce a 18,2 % se pokusilo změnit své chování k partnerovi. 6,1 % respondentek se svěřilo svým rodičům a stejný počet žen se obrátil s žádostí o pomoc na odborníka. Více než jedna třetina žen se začala ke svému partnerovi chovat také agresivně a 27 % žen partnerovu agresi neřešilo vůbec. Dvě ženy, které uvedly jinou možnost, se kvůli agresivnímu chování svého partnera obrátily na policii, což by šlo interpretovat tak, že se obrátily na odborníka. Tři respondentky se snažily svému agresivnímu partnerovi raději vyhybat, takže jeho agresivní chování také neřešily. Z reakcí žen na partnerovu agresi vyplývá, že ženy měly ke svým partnerům určité vazby a rozchod s ním byl u většiny respondentek až krajním řešením.

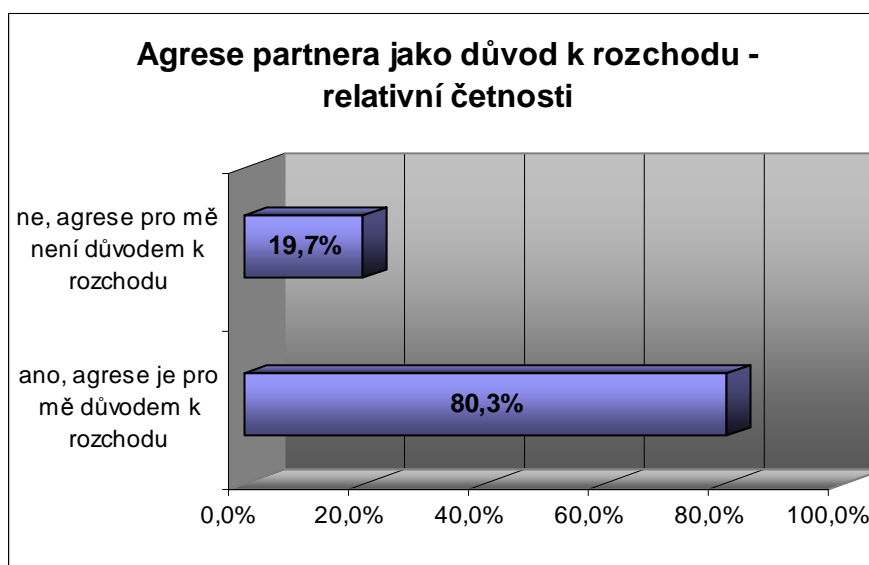
6.6 Partnerovo agresivní chování jako důvod k rozchodu s ním

Některé ženy agresivní chování svého partnera omlouvají, případně nijak neřeší. Důsledkem takového jednání žen, může být i to, že partnerovo agresivní chování pro ně nemusí být důvodem k ukončení vztahu s agresorem. V následující otázce jsem se proto chtěl od respondentek dozvědět, zda agresivní chování partnera je či není důvodem k rozchodu

s ním. Vzhledem k tomu, že se v této otázce jednalo o otázku s nucenou volbou odpovědi, mohly si respondentky vybrat pouze jednu ze dvou uvedených možností.

AGRESE JAKO DŮVOD K ROZCHODU	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
Ano, agrese je pro mě důvod k rozchodu s partnerem	53	80,3 %
Ne, agrese pro mě není důvod k rozchodu s partnerem	13	19,7 %
Celkem	66	100 %

Tabulka 7 - Agrese partnera jako důvod k rozchodu

Graf 6 - Agrese partnera jako důvod k rozchodu

Pro více než čtyři pětiny žen – 80,3 % je agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním. Poměrně početná je však i skupina těch žen, které partnerovo agresivní chování nepovažují za důvod k ukončení vztahu s ním. Takto se vyjádřila téměř každá pátá respondentka – 19,7 %.

Je pro ženy, které měly vztah s jedním agresivním uživatelem drog jeho agrese častějším důvodem k rozchodu s ním než pro ženy, které měly více takových partnerů?

H_0 : Mezi ženami s jedním či více agresivními partnery a agresí partnera coby důvodem k rozchodu s ním není souvislost.

H_A : Mezi ženami s jedním či více agresivními partnery a agresí partnera coby důvodem k rozchodu s ním je souvislost.

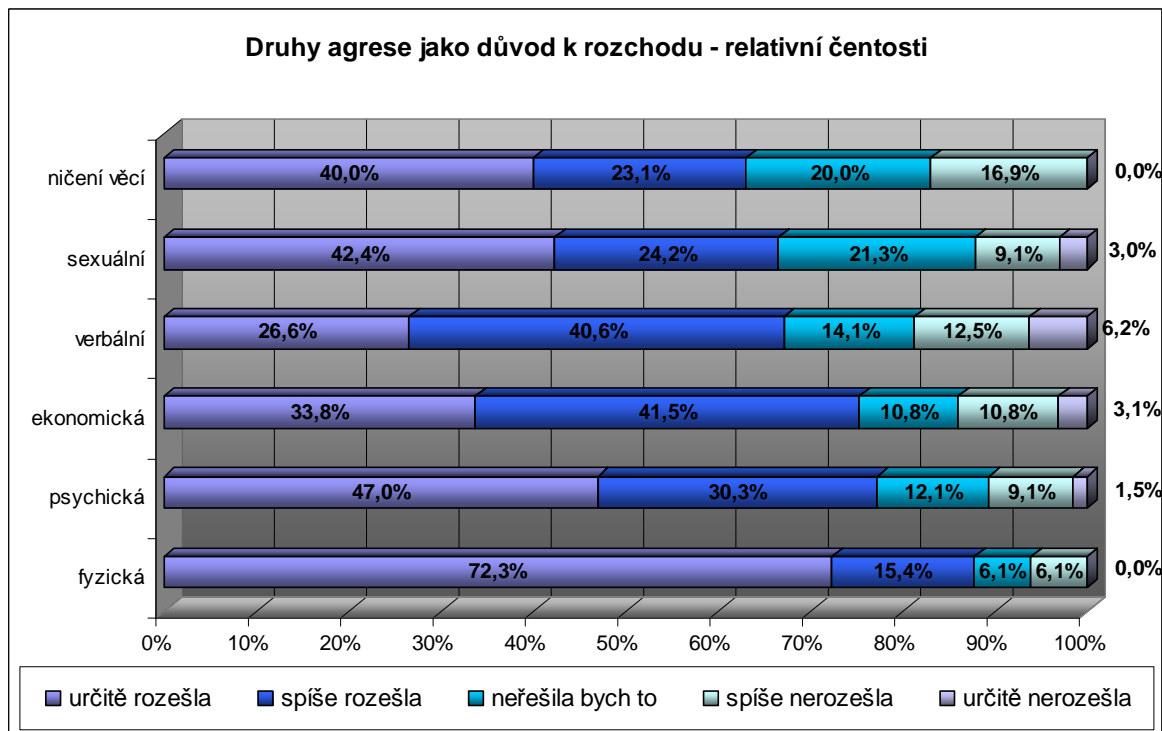
U této otázky jsem pro ověření hypotéz použil test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro první stupeň volnosti $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 0,471$. Kritická hodnota je tedy větší než vypočítaná hodnota. Z tohoto důvodu přijímám nulovou hypotézu. Ženy, které měly jednoho agresivního partnera, neuvádí, že agresivní chování partnera je pro ně častějším důvodem k rozchodu s ním, než ženy, které měly více agresivních partnerů.

6.7 Druhy partnerovy agrese, které by vedly k ukončení vztahu

Touto otázkou jsem se chtěl od respondentek dozvědět, které z možných druhů agresivního chování partnera by pro ženy byly důvodem k ukončení vztahu s tímto partnerem. Otázku jsem rozdělil na 6 podotázek podle jednotlivých druhů agresivního chování. Respondentky mohly také samy doplnit jiný druh agresivního chování partnera, který by pro ně byl důvodem k rozchodu s ním. Respondentky vybíraly vhodnou variantu odpovědi na pětistupňové škále.

DRUHY AGRESE	RELATIVNÍ ČETNOSTI				
	URČITĚ ROZEŠLA	SÍŠE ROZEŠLA	NEŘEŠILA BYCH TO	SÍŠE NEROZEŠLA	URČITĚ NEROZEŠLA
Fyzická	47	10	4	4	0
Psychická	31	20	8	6	1
Ekonomická	22	27	7	7	2
Verbální	17	26	9	8	4
Sexuální	28	16	14	6	2
Ničení věcí	26	15	15	11	0

Tabulka 8 – Druhy partnerovy agrese jako důvod k rozchodu

Graf 7 – Druhy partnerovi agrese jako důvod k rozchodu

Z výsledků je patrné, že ženy by se s partnerem nejčastěji rozcházely kvůli fyzické agresi. Určitě, či spíše by se s fyzicky agresivním partnerem rozešlo 87,7 % respondentek. Následuje agrese psychická, kvůli které by se s partnerem určitě, či spíše rozešlo 77,3 % žen. Ekonomická agrese partnera by byla určitě, či spíše důvodem k rozchodu pro 75,3 % respondentek a verbální agrese pro 67,2 %. Kvůli sexuální agresi partnera by se s ním rozešlo 66,6 % žen, ničení osobních věcí by bylo důvodem k rozchodu s takto agresivním partnerem pro 63,1 % respondentek.

Naopak ženy by se spíše, či určitě nerozešly s partnerem, který by se k nim choval verbálně agresivně – 18,7 %, dále s partnerem kvůli ničení partnerčiných osobních věcí – 16,9 %, následuje agrese ekonomická – 13,9 %, agrese sexuální – 12,1 %, agrese psychická – 10,6 % a agrese fyzická – 6,1 %.

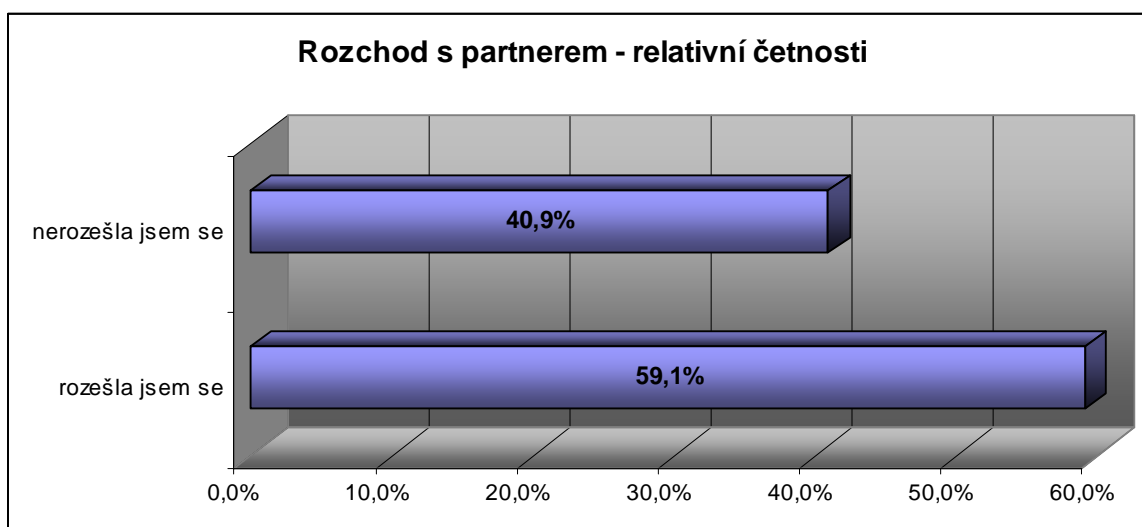
Respondentky by se s partnery nejčastěji rozcházely kvůli partnerově fyzické a psychické agresi. V jedné z předchozích otázek jsem zjistil, že s fyzickou agresi se setkává 78,8 % a psychickou 80,3 % respondentek a jedná se o třetí a druhý nejčastěji se vyskytující druh agrese, se kterým se setkávají. Ženám partnerova psychická a fyzická agrese vadí, ale setkávají se s ní velmi často.

6.8 Rozchod s agresivním partnerem

Jedna z možných reakcí žen, vůči kterým se chová jejich partner agresivně je, rozejít se s tímto agresivním partnerem. Při výkonu mého zaměstnání se však často setkávám s uživatelkami drog, které hovoří o tom, že jim sice partnerova agrese vadí, ale ve skutečnosti se s ním nerozchází. Z tohoto důvodu jsem se chtěl v této otázce od žen dozvědět, zda se s agresivním partnerem rozchází. Respondentky zde mohly označit pouze jednu odpověď.

ROZCHOD S AGRESIVNÍM PARTNEREM	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST
Rozešla jsem se	39	59,1 %
Nerozešla jsem se	27	40,9 %
Celkem	66	100 %

Tabulka 9 - Rozchod s partnerem

Graf 8 – Rozchod s partnerem

Z výsledků je patrné, že s agresivním partnerem se rozešlo 39 žen - 59,1 %. Zbýlých 27 respondentek - 40,9 % se s agresivním partnerem nerozešlo. Z jakých konkrétních důvodů se s partnerem nerozešly, budu zjišťovat v jedné z následujících otázek mého výzkumu.

Porovnáním výsledků této otázky s jednou z předchozích otázek, zjistím, že zdaleka ne všechny ženy, které uvedly, že agresivní chování partnera pro ně je důvodem k ukončení vztahu, se s agresivním partnerem ve skutečnosti také rozchází. Z 53 respondentek, které považují partnerovo agresivní chování za důvod k rozchodu, se s ním rozešlo jen 37 žen –

69,8 %. Naopak 16 žen - 30,2 %, kterým partnerova agrese vůči nim vadí, se tímto partnerem nerozešlo.

Pokud ženy považují agresivní chování svého partnera za důvod k rozchodu, realizují jej?

H_0 : Četnosti žen, pro které je partnerova agrese důvodem k rozchodu a ve skutečnosti se s ním rozcházejí či nerozcházejí, jsou stejné.

H_A : Četnosti žen, pro které je partnerova agrese důvodem k rozchodu a ve skutečnosti se s ním rozcházejí či nerozcházejí, jsou rozdílné.

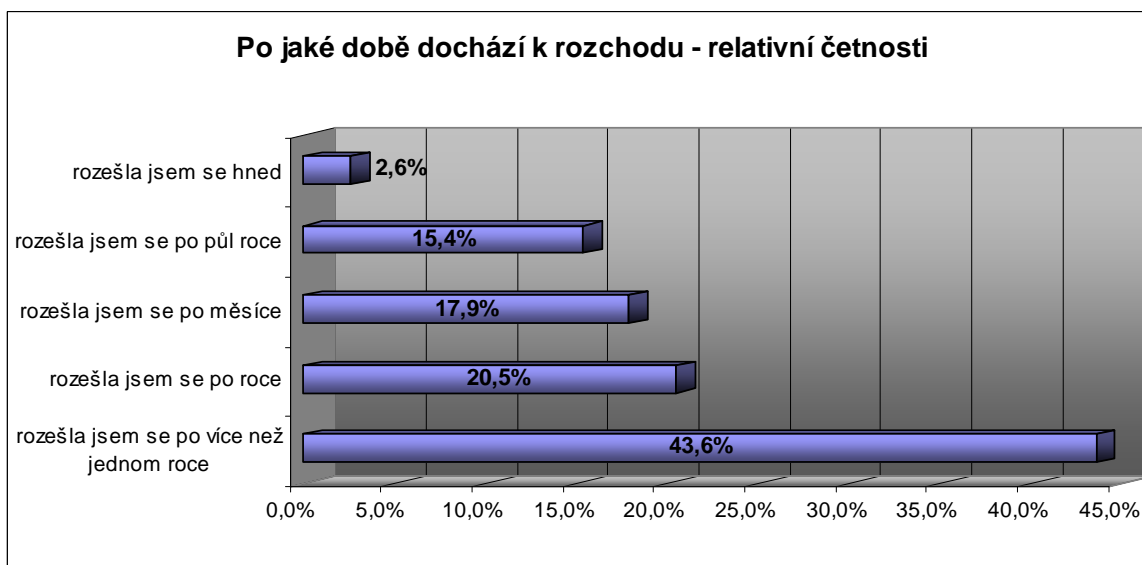
Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test dobré shody chí-kvadrát. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 1$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro první stupeň volnosti $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 8,320$. Vypočítaná hodnota je větší než hodnota kritická a proto je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Byla prokázána statistická významnost. Ženy, pro které je partnerova agrese důvodem k rozchodu, se s tímto partnerem ve skutečnosti také rozcházejí.

6.9 Po jaké době se ženy rozcházejí s agresivním partnerem

Respondentek, které se se svým agresivním partnerem rozešly jsem se v této otázce ptal, po jak dlouhé době vztahu s ním to bylo. Na tuto otázku tedy odpovídalo jen 39 žen, které v předchozí otázce uvedly, že se s agresivním partnerem rozešly. Respondentky mohly označit pouze jednu vhodnou odpověď.

PO JAKÉ DOBĚ DOCHÁZÍ K ROZCHODU	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST
Rozešla jsem se po více než roce	17	43,6 %
Rozešla jsem se po roce	8	20,5 %
Rozešla jsem se po měsíci	7	17,9 %
Rozešla jsem se po půl roce	6	15,4 %
Rozešla jsem se hned	1	2,6 %
Celkem	39	100 %

Tabulka 10 – Po jaké době se ženy rozcházejí s agresivním partnerem

Graf 9 – Po jaké době se ženy rozcházejí s agresivním partnerem

Pouze jedna žena uvedla, že se s partnerem, který se k ní choval agresivně, rozešla hned, když se k ní partner začal chovat agresivně – 2,6 %, 17,9 % po jednom měsíci a 15,4 % po půl roce kdy se k ní partner choval agresivně. Každá pátá respondentka – 20,5 % se s agresivním partnerem rozešla po roce vztahu s ním. Nejvíce žen se však rozcházelo až po více než roce vztahu s agresivním partnerem – 43,6 %.

Pokud opět porovnáím výsledky této otázky s jednou z předchozích otázek – Reakce žen na partnerovu agresi, zjistím, že ženy pravděpodobně nejdříve zkoušely jiné způsoby, jak na partnerovu agresi reagovat. Např. hovořit s partnerem o jeho agresivním chování a snažit se ho změnit, svěřit se kamarádce, rodičům, či vyhledat pomoc odborníka. Z tohoto důvodu se s agresivními partnery patrně rozcházejí až po jednom roce vztahu s ním, případně ještě později.

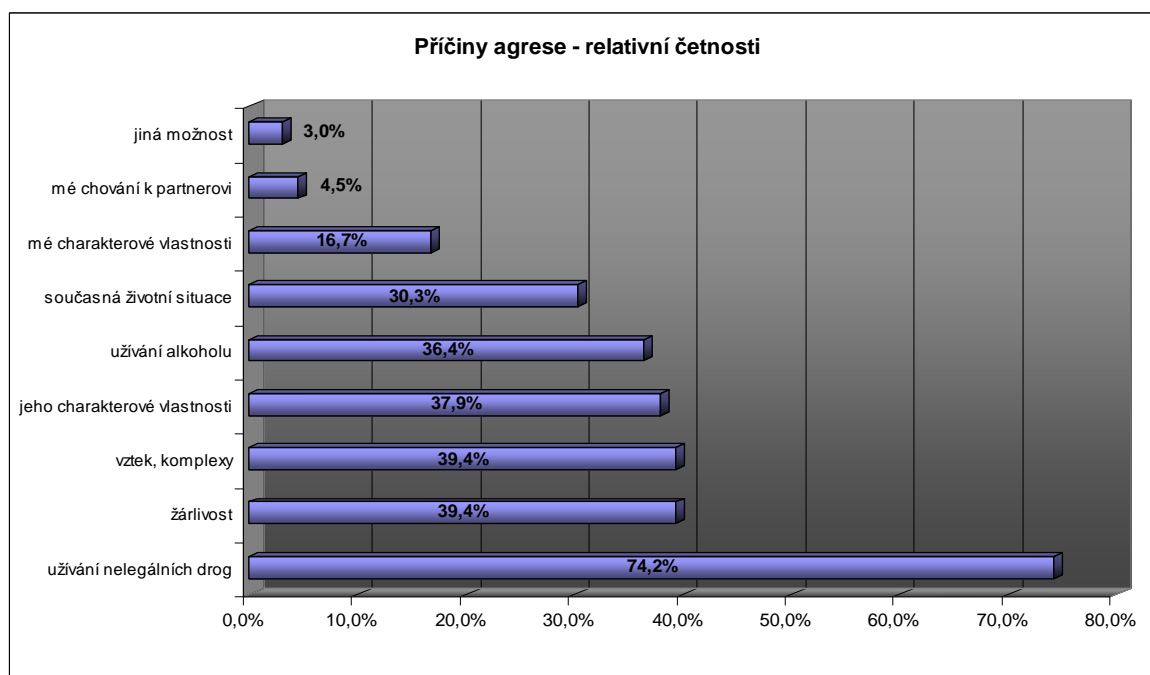
6.10 Příčiny agresivního chování partnera

Agresivní chování může mít původ vrozený i získaný. Podílí se na něm faktory vnitřní a vnější. Užívání nelegálních drog může být také jednou z příčin agresivního chování. Návykové látky se však u jedince podílí také na biologických, sociokulturních a behaviorálních změnách. Tyto změny pak následně ovlivňují vnitřní a vnější faktory způsobující vznik agresivního chování. V této otázce mého výzkumu jsem se proto chtěl od žen dozvědět, jaké konkrétní příčiny vedly jejich partnera k agresivnímu chování. Respondentky

mohly označit více vhodných odpovědí, případně také samy doplnit další důvody partnerovy agrese.

PŘÍČINY AGRESE	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Užívání nelegálních drog	49
Žárlivost	26
Vzteky, komplexy	26
Jeho charakterové vlastnosti	25
Užívání alkoholu	24
Naše současná životní situace	20
Moje charakterové vlastnosti	11
Mé chování k partnerovi	3
Jiná možnost	2

Tabulka 11 – Příčiny partnerovy agrese

Graf 10 – Příčiny partnerovy agrese

Respondentky uvádí, že nejčastější příčinou agresivního chování jejich partnera vůči nim bylo užívání nelegálních drog. Nelegální návykové látky coby důvod vzniku agresivního chování označily necelé tři čtvrtiny žen – 74,2 %. Je tedy patrné, že většina respondentek subjektivně vnímá vzájemnou korelaci mezi užíváním nelegálních drog a partnerovou agresí. Partnerovu žárlivost a jeho vztek, či komplexy coby důvod agrese označilo shodně 39,4 % respondentek. Užívání alkoholu, jako důvod agresivního chování pak uvedla více

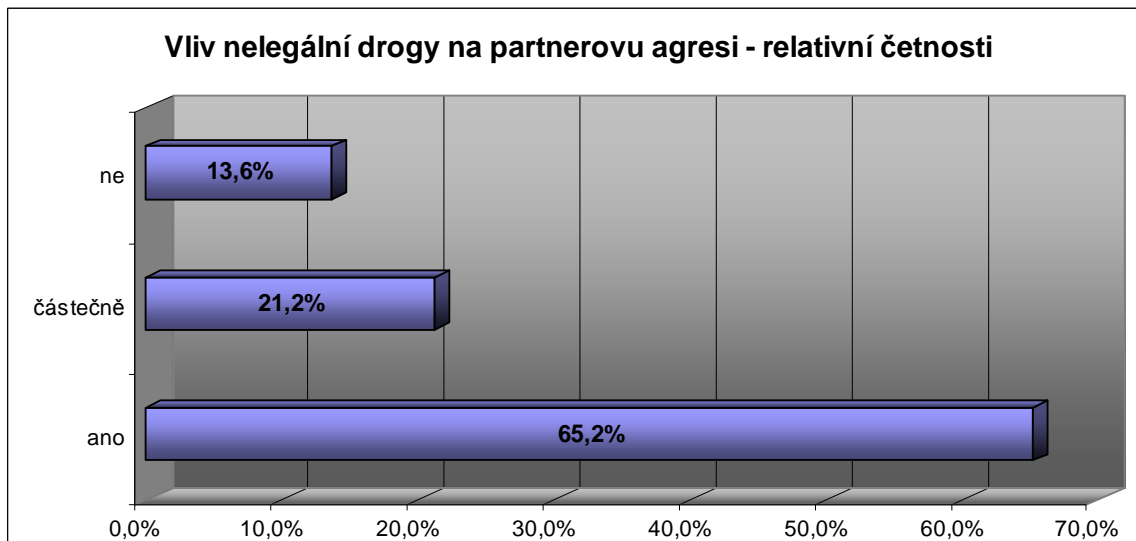
než jedna třetina dotazovaných žen. Mezi častými příčinami agresivního chování partnera se objevovaly také jeho charakterové vlastnosti – 37,9 % a současná životní situace obou partnerů – 30,3 %. Své charakterové vlastnosti coby důvody partnerovy agrese uvedlo 16,7 % dotázaných žen. Mezi jiné příčiny agresivního chování svého partnera respondentky zařadily ve dvou případech jeho špatný zdravotní stav a jednou velký věkový rozdíl mezi oběma partnery.

6.11 Vliv nelegální drogy na agresivní chování partnera

Následující otázka byla pro můj výzkum stěžejní. Zjišťoval jsem v ní, zda respondentky přisuzují agresivní chování svého partnera užití nelegální drogy. Současně byla také otázkou kontrolní. Ověřit měla předchozí otázku, ve které jsem mj. zjišťoval také to, zda ženy přisuzují agresivní chování svého partnera užití nelegální drogy. V případě, kdy se respondentky domnívaly, že užívání nelegálních drog je pouze jedním z faktorů, který partnerovu agresi vyvolává, mohly uvést variantu – částečně. Jednalo se tedy o otázku škálovanou, kterou jsem chtěl zjistit nejen, zda ženy subjektivně přisuzují partnerovu agresi nelegální droze, ale také to, jak významně ovlivňuje droga partnerovo agresivní chování. Respondentky mohly v této otázce vybrat pouze jednu vhodnou odpověď.

VLIV NELEGÁLNÍ DROGY NA PARTNEROVU AGRESI	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST
Ano	43	65,2 %
Částečně	14	21,2 %
Ne	9	13,6 %
Celkem	66	100 %

Tabulka 12 – Vliv drogy na partnerovu agresi

Graf 11 – Vliv drogy na partnerovu agresi

Vyhodnocením této otázky jsem zjistil, že téměř dvě třetiny žen – 65,2 % přisuzují agresivní chování svého partnera nelegální droze. Dalších 21,2 % respondentek si myslí, že užívání nelegálních drog se sice na partnerově agresi podílí, ale jen částečně. V tomto případě tedy ženy uvádí, že užívání nelegálních drog je pouze jedním z faktorů, který partnerovu agresi vyvolává. Jen 9 respondentek – 13,6 % si myslí, že partnerovo užívání nelegálních drog s jeho agresivním chováním nesouvisí a droga tedy agresivní chování nevyvolává.

Pokud porovnám výsledky této otázky s předchozí otázkou, ve které 74,2 % žen přisuzuje partnerovu agresi také užití nelegální drogy, zjistím, že rozdíl v odpovědích na obě otázky byl pouze 9 %. Lze tedy předpokládat, že na obě dvě otázky odpovídaly respondentky pravdivě.

Přisuzují uživatelky drog agresivní chování svého partnera užívání nelegálních drog?

H_0 : Četnosti žen, které přisuzují, přisuzují částečně a nepřisuzují agresivní chování svého partnera droze, jsou stejné.

H_A : Četnosti žen, které přisuzují, přisuzují částečně a nepřisuzují agresivní chování svého partnera droze, jsou rozdílné.

Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test dobré shody chí-kvadrát. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 2$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro druhý

stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 30,635$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická a proto je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Bylo prokázáno, že respondentky přisuzují agresivní chování svého partnera užívání nelegálních drog.

Přisuzují ženy, které měly jednoho agresivního partnera – uživatele drog jeho agresi droze méně často než ženy, které měly více agresivních partnerů užívajících drogy?

H_0 : Mezi jednorázovou či opakovanou zkušeností žen s agresivními partnery a jejich názorem na to, zda užívání drog je příčinou partnerovy agrese, není závislost.

H_A : Mezi jednorázovou či opakovanou zkušeností žen s agresivními partnery a jejich názorem, zda užívání drog je příčinou partnerovy agrese, je závislost.

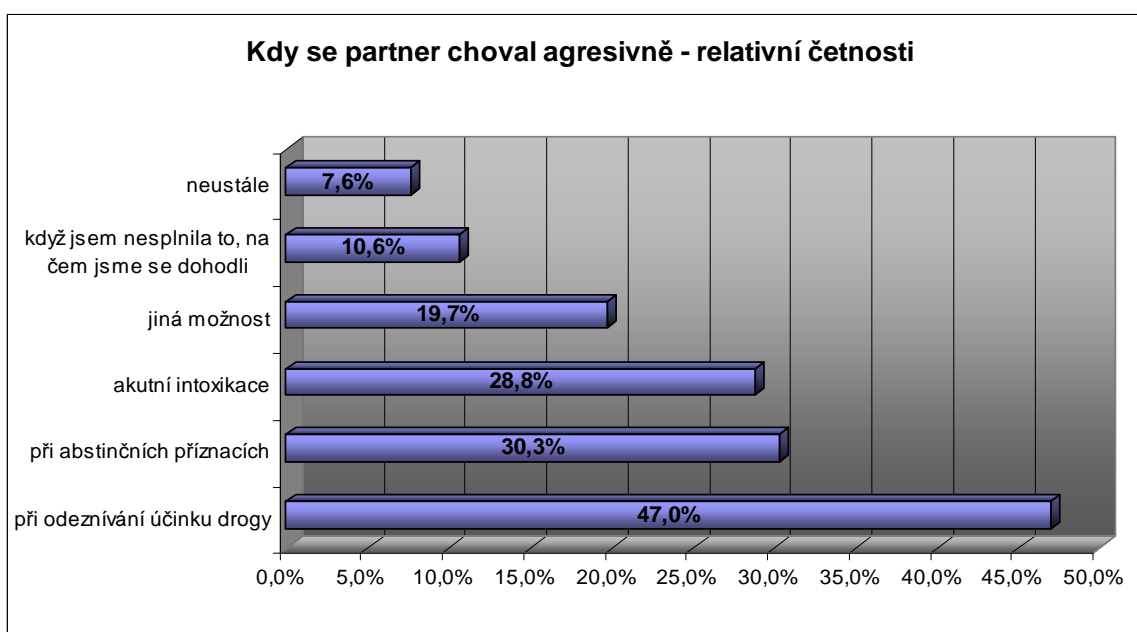
Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 2$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro druhý stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 1,327$ a proto přijímám nulovou hypotézu. Respondentky, které měly jednoho agresivního partnera – uživatele drog přisuzují jeho agresivní chování droze stejně často jako ženy, které měly více agresivních partnerů.

6.12 Kontext agresivního chování

Následující otázka byla kontrolní, ale rovněž i rozšiřující k otázce předchozí. Od respondentek jsem si chtěl opět ověřit, zda agresivní chování jejich partnera má přímou souvislost s užíváním nelegálních drog. Respondentek výzkumu jsem se z toho důvodu ptal na to, zda k agresivnímu chování jejich partnera docházelo stále, nebo jen v situacích souvisejících s užíváním drog. Jedná se o stavy, kdy byl partner drogou akutně intoxikován, dále když odeznívaly účinky drogy (slangově tzv. dojezd), či při abstinenčních příznacích spojených s dobrovolnou případně nedobrovolnou abstinencí od drogy. Ženy měly možnost dopsat také případný jiný důvod, který agresivní chování partnera vyvolával. V této otázce mohly respondentky označit více vhodných odpovědí.

KDY SE PARTNER CHOVAL AGRESIVNĚ	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Při odeznívání účinků drogy	31
Při abstinčních příznacích	20
Akutní intoxikace	19
Jiná možnost	13
Když jsem nesplnila naši dohodu	7
Agresivně se choval neustále	5
Celkem	95

Tabulka 13 – Kdy se partner choval agresivně

Graf 12 – Kdy se partner choval agresivně

Z výsledků je patrné, že respondentky partnerovo agresivní chování spojují především s užíváním nelegálních drog a dopadům jejich užívání. Agrese partnera se objevovala nejčastěji při odeznívání účinků drogy – 47,0 %. Následovala agrese při abstinčních příznacích – 30,3 % a partnerova agrese při akutní intoxikaci drogou – 28,8 %. Všechny tyto tři možnosti mají přímou souvislost s užíváním nelegálních drog. Ženy, které uvedly, že k agresivnímu chování partnera docházelo z jiných, než výše uvedených důvodů se zmiňovaly nejčastěji o agresi pod vlivem alkoholu, a o to celkem v 7 případech. Tyto ženy tedy příčinu partnerova agresivního chování vidí rovněž v účincích drogy, ale v tomto případě drogy legální. Další 4 respondentky uvedly důvody partnerovy agrese prohrané peníze ve výherních automatech. I zde se jedná o závislost, ale nikoli látkovou. Jedna žena uvedla, že

partner na ni byl agresivní, když se mu nedařilo v zaměstnání a jedna přisuzovala agresivní chování svého partnera jeho časovému stresu. 10,6 % žen uvedlo, že se k nim jejich partner choval agresivně, když nesplnily to, na čem se předem s partnerem dohodli a 7,6 % respondentek se partner choval agresivně neustále.

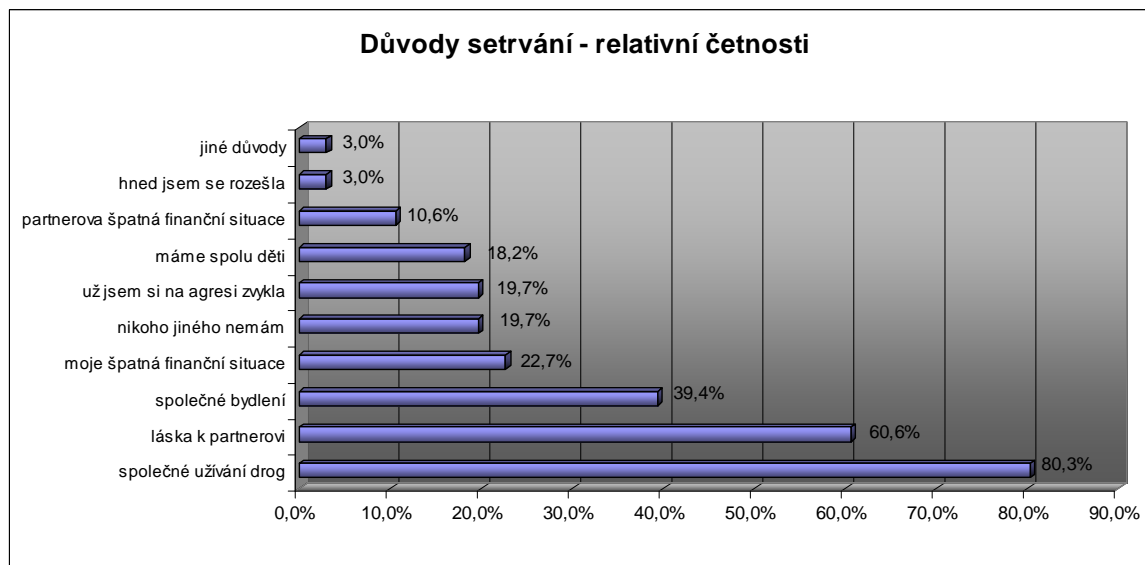
Podle subjektivních názorů žen, je tedy jakékoliv závislostní chování významným faktorem vyvolávajícím u partnera agresivní chování. Nejčastěji se přitom jedná o užívání nelegálních návykových látek.

6.13 Důvody setrvání žen s agresivním partnerem

Jak jsem uvedl výše, některé ženy zůstávají ve vztahu s partnerem, přestože se k nim chová agresivně. Jedním z důvodů, proč uživatelky drog zůstávají v partnerském vztahu s agresivním partnerem – uživatelem drog by mohla být také skutečnost, že společně užívají návykové látky. Z jakého konkrétního důvodu zůstávají respondentky mého výzkumu s agresivním partnerem, jsem se chtěl dozvědět v následující otázce. Také v této otázce mohly respondentky označit více vhodných odpovědí.

DŮVODY SETRVÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Společné užívání drog	53
Láska k partnerovi	40
Společné bydlení	26
Moje špatná finanční situace	15
Nemám nikoho jiného a nechci být sama	13
Už jsem si na partnerovu agresi zvykla	13
Máme spolu děti	12
Partnerova špatná finanční situace	7
Nezůstávala, hned jsem se partnerem rozešla	2
Jiné důvody	2

Tabulka 14 – Důvody setrvání s agresivním partnerem

Graf 13 – Důvody setrvání s agresivním partnerem

Z výsledků je patrné, že nejčastějším důvodem proč se respondentky s agresivním partnerem nerozešly, bylo společné užívání drog. Takto se vyjádřily více než čtyři pětiny žen – 80,3 %. Druhým nejčastějším důvodem byla láska žen ke svému partnerovi – 60,6 %. Necelých 40 % respondentek pak, uvedlo jako důvod společné bydlení s partnerem. Téměř každá pátá žena s agresivním partnerem zůstávala, protože si již na jeho chování zvykla, či nemá nikoho jiného a nechce zůstat sama. Děti jako důvod toho, proč se ženy s agresivním partnerem nerozešly, uvedlo 18,2 % respondentek, tedy téměř každá pátá žena. První z respondentek, která uvedla, že s agresivním partnerem zůstávala z jiných důvodů napsala, že má s partnerem společného psa a druhá žena skutečnost, že jí bylo partnera líto a přes jeho agresivitu vůči ní v něm stále hledá to dobré.

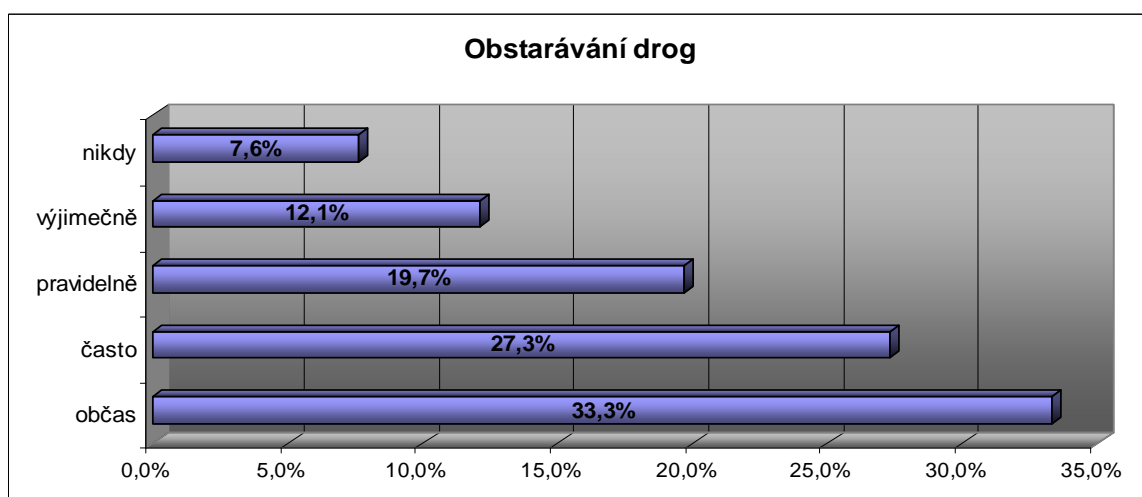
6.14 Obstarávání drog

V předchozí otázce jsem se dozvěděl, že respondentky zůstávají s agresivním partnerem nejčastěji z důvodu společného užívání návykových látek. Z pracovních zkušeností vím, že některé uživatelky drog přímo vstupují do partnerského vztahu s výrobcem drog, případně s ním ve vztahu zůstávají pouze z důvodu snadné dostupnosti návykové látky. V následující otázce jsem se chtěl proto od respondentek dozvědět, zda jim jejich partner obstarával drogy, či peníze na ně. Z této otázky jsem se však chtěl dozvědět nejen to, zda muži své partnerce návykové látky obstarávali, ale případně také jak často. Z tohoto důvodu jsem

použil otázku škálovanou. Respondentky si tak mohly vybrat jednu z možných variant na pětistupňové škále.

PARTNEROVO OBSTARÁVÁNÍ DROG	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
Občas	22	33,3 %
Často	18	27,3 %
Pravidelně	13	19,7 %
Výjimečně	8	12,1 %
Nikdy	5	7,6 %
Celkem	66	100 %

Tabulka 15 – Obstarávání drog

Graf 14 – Obstarávání drog

Z výsledků je patrné, že drogy či peníze na ně obstarávalo respondentkám pravidelně, často nebo občas celkem 80,3 % partnerů. Tato odpověď zcela přesně koresponduje s předchozí otázkou, ve které také 80,3 % žen uvedlo, že jedním z důvodů proč s agresivním partnerem zůstávaly, byla skutečnost, že s tímto partnerem společně užívaly drogy. Pouze každá pátá respondentka – 19,7 % v této otázce uvedla, že jí partner drogy obstarával jen výjimečně, případně vůbec.

V jedné z předchozích otázek jsem zjistil, že ženy se celkem v 79,5 % rozcházejí s agresivním partnerem až po půl roce a později (po půl roce 15,4 %, po roce 20,5 % a po více než roce 43,6 %) od doby, kdy se partner začal chovat agresivně. Jedním z možných vysvětlení této skutečnosti by mohl být také fakt, že 80,3 % žen jejich partner obstarává pravidelně, často, nebo občas drogy či peníze na ně.

Obstarává ženám jejich agresivní partner nelegální drogy či peníze na ně?

H8: Ženy uvádí, že jim jejich agresivní partner obstarává nelegální drogy či peníze na ně.

H₀: Četnosti žen, které uvádí, že jim jejich agresivní partner obstarával či neobstarával drogy, jsou stejné.

H_A: Četnosti žen, které uvádí, že jim jejich agresivní partner obstarával či neobstarával drogy, jsou různé.

Pro ověření, či vyvrácení hypotéz, jsem použil test dobré shody chí-kvadrát. Abych získal odpověď na poleženou otázku, sružil jsem odpovědi pravidelně, často a občas do jedné kategorie. Druhou kategorií tvoří odpovědi žen, které uvedly, že jim jejich partner obstarával drogy či peníze na ně jen výjimečně a nikdy. Testování významnosti jsem provedl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, počet stupňů volnosti $f = 1$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro první stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 11,540$. Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická a proto je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Potvrdila se statistická významnost. Není náhoda, že agresivní partneři respondentkám obstarávali nelegální drogy, či peníze na ně.

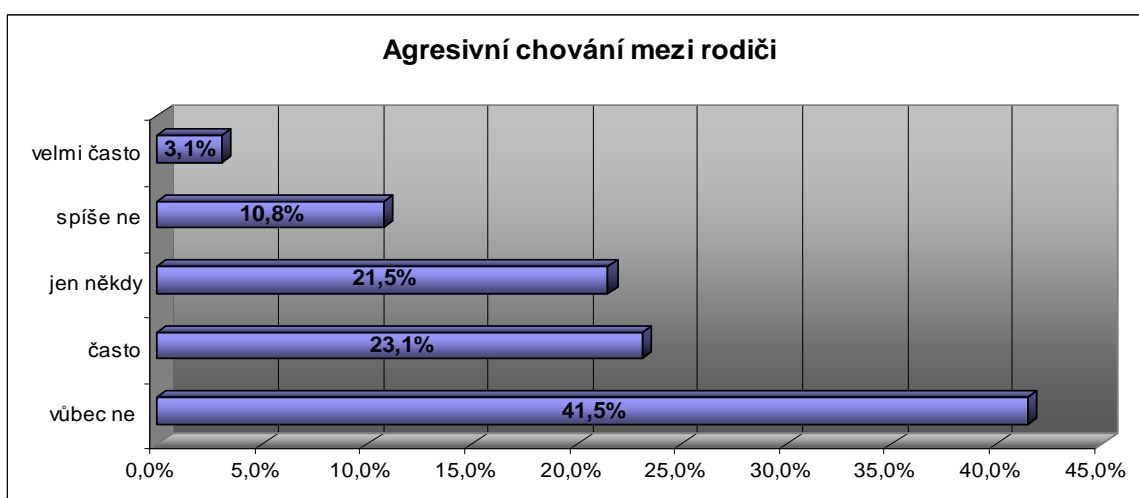
6.15 Agresivní chování mezi rodiči

Agresivní chování může být u jedince zakotveno geneticky, v tomto případě se jedná o vnitřní faktor. Výrazným způsobem se však na něm podílí také vnější faktory, mezi něž se řadí mj. nevhodný příklad chování rodičů. Děti, které zažívají agresivní chování mezi svými rodiči, pak mohou brát takovéto chování jako běžnou normu, kterou si z orientační rodiny přenesou i do svých prokreačních rodin, či partnerských vztahů. Ze své bakalářské práce, ve které jsem mapoval rodinné prostředí klientů kontaktních center, vím, že většina respondentů pocházela ze zdravého rodinného prostředí s dobrými rodinnými vztahy mezi svými rodiči. Přesto považuji za nezbytné v následující otázce od respondentek zjistit, zda se v původních rodinách agrese mezi jejich rodiči vyskytovala. Dotazované si mohly vybrat opět jednu z pěti variant na 5 stupňové škále. V případě, že k agresivnímu chování mezi jejich rodiči docházelo, mohly respondentky uvést z jakých důvodů se tak dělo. Na tuto otázku odpovědělo 65 žen.

AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ MEZI RODIČI	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
Vůbec ne	27	41,5 %
Často	15	23,1 %
Jen někdy	14	21,5 %
Spíše ne	7	10,8 %
Velmi často	2	3,1 %
Celkem	65	100 %

Tabulka 16 – Výskyt agresivního chování mezi rodiči

Graf 15 – Výskyt agresivního chování mezi rodiči

K agresivnímu chování mezi rodiči respondentek vůbec nedocházelo u 41,5 % žen a u 10,8 % spíše nedocházelo. 21,5 % žen uvedlo, že k agresivnímu chování mezi jejich rodiči docházelo jen někdy. Naopak velmi často, či často se agrese vyskytovala u 26,2 % rodičů respondentek. Více než čtvrtina žen tedy zažila časté agresivní chování mezi svými rodiči a více než každá pátá žena někdy. Tato zkušenost respondentek s agresivním chováním mezi jejich rodiči, mohla následně ovlivnit také vnímání agresivního chování partnera. Ženy mohly agresi svého partnera brát jako standardní způsob chování, na který byly zvyklé ze svých orientačních rodin.

Ženy, které uvedly, že mezi jejich rodiči k agresivnímu chování docházelo, spatřovaly jeho nejčastější příčiny v užívání alkoholu. Takto se vyjádřilo 15 respondentek, z toho 2 ženy konkretizovaly užívání alkoholu u matky a 3 u otce. Dvě z respondentek spatřovaly důvody agresivního chování mezi rodiči v užívání nelegálních drog a další dvě v závislosti na hracích automatech. Dvě respondentky uvedly jako důvod agresivního chování mezi rodiči

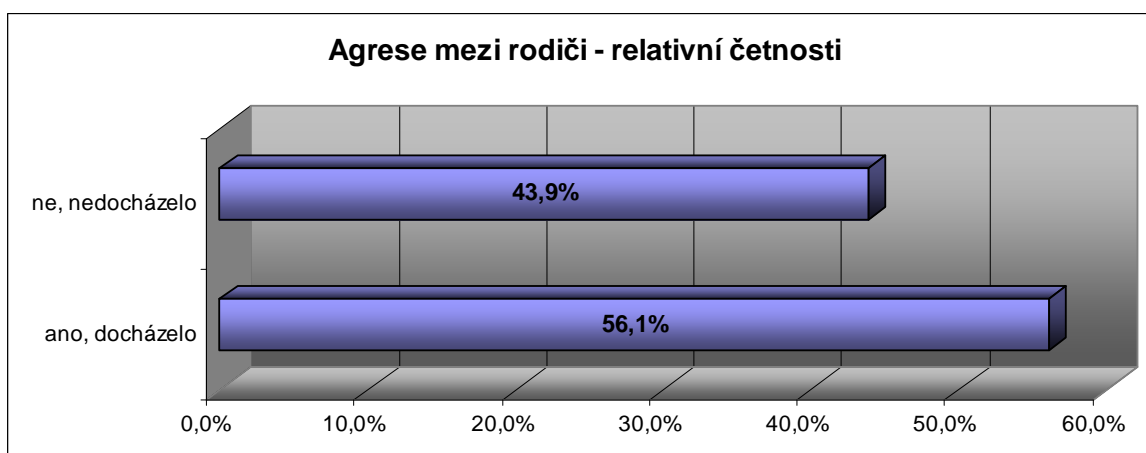
také časté konflikty kvůli dětem a jedna spatřovala příčinu agrese v nevhodném chování své matky.

6.16 Druhy agresivního chování mezi rodiči

Poslední otázka mého výzkumu byla opět kontrolní. Nejdříve jsem si chtěl od respondentek ověřit otázku předchozí, ve které jsem se ptal na to, zda docházelo k agresi mezi jejich rodiči. Současně jsem se však chtěl od respondentek, mezi jejichž rodiči k agresivnímu chování docházelo také dozvědět, o jaký druh agrese se jednalo.

AGRESE MEZI RODIČI	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI	RELATIVNÍ ČETNOSTI
Ano, docházelo	37	56,1 %
Ne, nedocházelo	29	43,9 %
Celkem	65	100 %

Tabulka 17 – Agrese mezi rodiči

Graf 16 – Agrese mezi rodiči

Z výsledků je patrné, že u 43,9 % žen mezi jejich rodiči k agresi nedocházelo, naopak u zbylých 56,1 % ano. Pokud porovnáím tuto odpověď s předchozí otázkou, ve které uvedlo 41,5 % žen, že mezi jejich rodiči k agresivnímu chování vůbec nedocházelo, zjistím, že rozdíl v odpovědích je pouze 2,4 %. Opět lze přepokládat, že i na tyto dvě otázky odpovídaly ženy pravdivě.

Pro některé ženy není partnerova agrese důvodem k rozchodu s ním. Takto se v jedné z předchozích otázek vyjádřilo 19,7 % respondentek. Zajímalo mě proto, zda ženy, které se ve svých primárních rodinách setkávají s agresivním chováním mezi svými rodiči, jsou

vůči partnerovu agresivnímu chování tolerantnější než ženy, které se s agresivním chováním mezi svými rodiči nesetkaly.

Existuje souvislost mezi výskytem agresivního chování v primární rodině žen a skutečností, zda je pro ně agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním?

H_0 : Mezi výskytem agresivního chování v primárních rodinách žen a skutečností, zda je pro ně agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním, není souvislost.

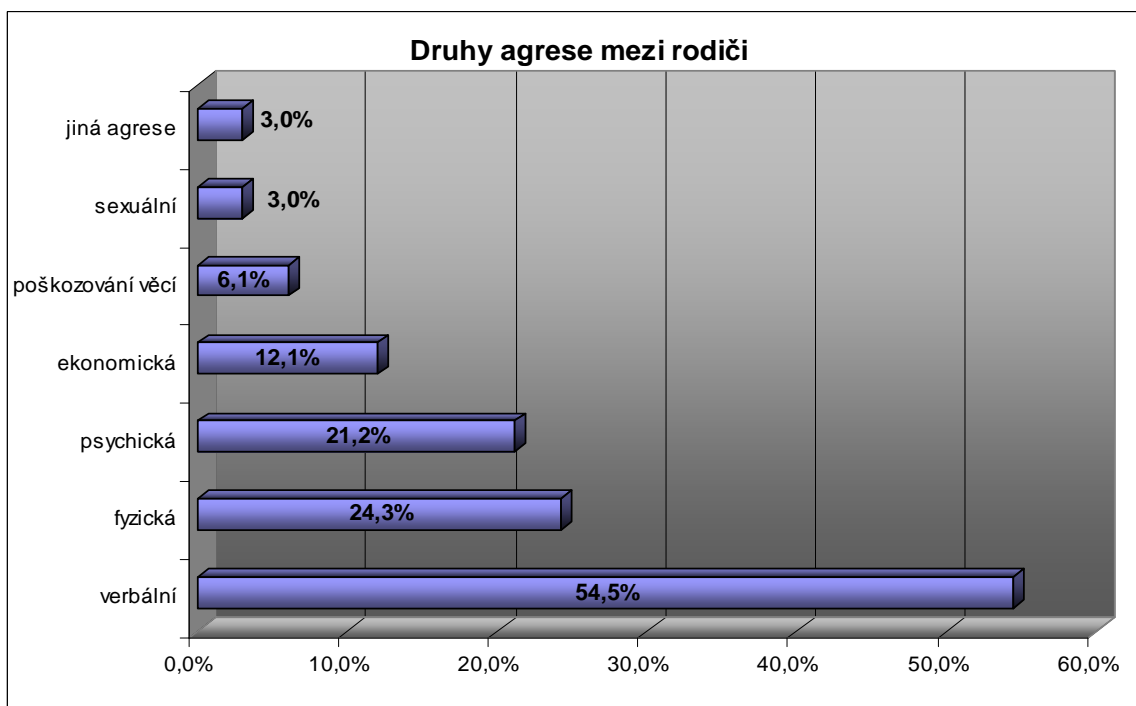
H_A : Mezi výskytem agresivního chování v primárních rodinách žen a skutečností, zda je pro ně agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním, je souvislost.

U této otázky jsem pro ověření hypotéz použil test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a pro první stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 0,032$. Kritická hodnota je tedy větší než vypočítaná hodnota. Z tohoto důvodu přijímám nulovou hypotézu. Mezi výskytem agresivního chování v primárních rodinách respondentek a tím, zda je partnerovo agresivní chování pro ženy důvodem k rozchodu s partnerem, není souvislost. Zkušenosti žen, mezi jejichž rodiči docházelo, či nedocházelo k agresi, tedy neovlivňují skutečnost, zda se s agresivním partnerem rozchází nebo nerozchází. **Důležitější roli zde hrají pravděpodobně jiné faktory, mezi které se řadí také například užívání návykových látek.**

V případě, že k agresivnímu chování mezi rodiči respondentek docházelo, mohly ženy uvést všechny konkrétní druhy agresivního chování, které se mezi jejich rodiči vyskytovaly.

DRUHY AGRESE MEZI RODIČI	ABSOLUTNÍ ČETNOSTI
Verbální	36
Fyzická	16
Psychická	14
Ekonomická	8
Poškozování osobních věcí	4
Sexuální	2
Jiné druhy agrese	2

Tabulka 18 – Druhy agresivního chování mezi rodiči

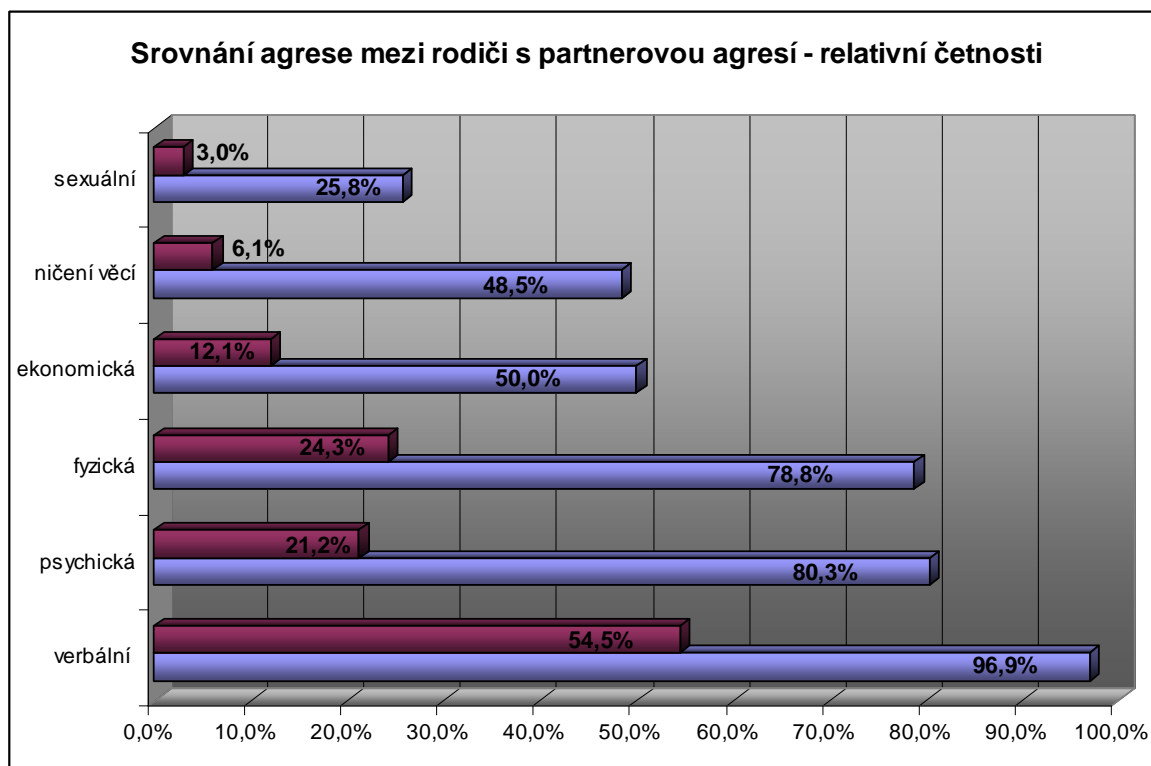

Graf 17 – Druhy agresivního chování mezi rodiči

Z výsledků vyplývá, že mezi rodiči respondentek se vyskytovala nejčastěji verbální agrese – 43,9 %. Téměř čtvrtina žen uvedla, že mezi rodiči docházelo k fyzické agresí – 24,3 %, u 21,2 % k agresí psychické. Mezi rodiči žen se vyskytovala také agrese ekonomická – 12,1 %, docházelo k poškozování osobních věcí – 6,1 % a k agresí sexuální – 3,0 %. 2 respondentky – 3,0 % uvedly, že nedocházelo k agresivnímu chování mezi jejich rodiči, ale k agresí rodičů vůči dětem.

Pokud porovnáím četnosti výskytu agrese mezi rodiči respondentek s partnerovou agresí vůči nim, zjistím, že poměr mezi jednotlivými druhy agrese je téměř stejný, mezi rodiči žen však co do četností docházelo k agresivnímu chování výrazně méně. Největší rozdíl relativních četností je u agrese psychické – 59,1 %, dále u agrese fyzické – rozdíl 54,5 %, následuje verbální agrese a ničení věcí – rozdíl shodně 42,4 %, ekonomická agrese – rozdíl 37,9 % a sexuální agrese – rozdíl 22 %. Nutno však také připomenout to, že 15 žen – 22,7 % uvedlo jako příčinu agresivního chování mezi jejich rodiči užívání alkoholu, tedy také návykové látky.

Také na základě tohoto srovnání lze konstatovat, že podle subjektivního názoru respondentek se užívání nelegálních návykových látek výrazným způsobem podílí na výskytu agresivního chování partnera.

Graf 18 – Srovnání relativních četností agrese mezi rodiči s partnerovou agresí

7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Nyní bych chtěl shrnout nejvýznamnější zjištění mého výzkumu.

- výzkumu se zúčastnilo 77 respondentek – uživatelék drog z devíti kontaktních center regionu jižní a střední Moravy. Průměrný věk respondentek tohoto výzkumu byl 27,41 let, nejmladší respondentce bylo 17 let a nejstarší 43 let.
- 66 respondentek – 85,7 % mělo partnerský vztah s uživatelem drog, který se k ženám choval agresivně. 53,2 % žen mělo jednoho takového partnera, 32,5 % dva či více agresivních partnerů a pouze 14,3 % nemělo nikdy partnera – uživatele drog, který se k nim choval agresivně.
- 53 % respondentek uvádí, že jejich partneři – uživatelé drog se k nim začali chovat agresivně mezi 2. až 6. měsícem vztahu. 24,3 % uživatelů drog se ke svým partnerkám začalo chovat po více než půlroce partnerského vztahu, 16,7 % po měsíci vztahu a 6 % partnerů hned.
- téměř všechny respondentky se ze strany svého partnera setkaly s verbální agresí – 96,9 %. Velmi častá byla také agrese psychická – 80,3 % a fyzická – 78,8 %. Přesně 50 % žen uvádí ekonomickou agresi a 48,5 % respondentek se u svého partnera setkalo s ničením svých osobních věcí. Sexuální agrese se u partnera vyskytovala u 25,8 % respondentek.
- dle pořadí začínalo partnerovo agresivní chování nejčastěji verbální agresí, dále následovala agrese psychická a fyzická. Po těchto druhích agrese docházelo nejčastěji k ničení osobních věcí, sexuální a ekonomické agresi.
- 53 % respondentek reagovalo na agresivní chování svého partnera rozchodem s ním. 39,4 % žen se snažilo partnerovu agresi řešit a změnit tak jeho chování, 34,8 % respondentek se začalo k partnerovi chovat také agresivně, 30,3 % žen se svěřilo své kamarádce, 27,3 % respondentek partnerovu agresi neřešily vůbec a na odborníka se s tímto problémem obrátilo jen 6 % žen. Z reakcí respondentek na partnerovo agresivní chování vyplývá, že ženy vyzkoušely více možných způsobů, jak partnerovu agresi vůči nim řešit. Rozchod s ním tak byl až krajním řešením.

- pro 80,3 % žen je agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním. Naopak 19,7 % respondentek uvedlo, že agrese pro ně není důvod k ukončení vztahu s agresivním partnerem.
- ženám nejčastěji vadí partnerova fyzická agrese. Určitě, či spíše by se s fyzicky agresivním partnerem rozešlo 87,7 % respondentek. Následuje agrese psychická, kvůli které by se s ním určitě, či spíše rozešlo 77,3 % žen. Ekonomická agrese partnera by byla určitě, či spíše důvodem k rozchodu pro 75,3 % respondentek a verbální agrese pro 67,2 %. Kvůli sexuální agresi by se s partnerem rozešlo 66,6 % žen, ničení osobních věcí by bylo důvodem k rozchodu s takto agresivním partnerem pro 63,1 % respondentek.
- 59,1 % žen se se svým agresivním partnerem rozešlo, zbylých 40,9 % nikoliv
- ženy se s agresivním partnerem rozcházejí nejčastěji až po více než jednom roce vztahu – 43,6 %, po roce vztahu se rozcházejí 20,5 % žen, 17,9 % po měsíci, 15,4 % po půl roce. Pouze 2,6 % žen se s agresivním partnerem rozcházejí hned na začátku vztahu s ním.
- příčinu partnerovy agrese spatřují ženy nejčastěji v užívání nelegálních drog – 74,2 %. Následuje jeho žárlivost – 39,4 %, vztek a komplexy také 39,4 %, dále pak jeho charakterové vlastnosti – 37,9 % a poté užívání alkoholu – 36,4 %.
- v následující kontrolní otázce s nucenou odpovědí uvedlo 65,2 % žen, že partnerovo agresivní chování přisuzují užívání nelegálních drog. 21,2 % respondentek se domnívá, že užívání nelegálních drog se sice podílí na agresi partnera, ale jen částečně. Droga je v tomto případě pouze jedním z více faktorů způsobující partnerovu agresi. Zbylých 13,6 % respondentek nepřipisuje partnerovo agresivní chování užívání nelegálních drog.
- ženy partnerovo agresivní chování spojují především s užíváním nelegálních drog a dopadům jejich užívání. V otázce, ve které mohly vybrat více vhodných odpovědí, uvedlo 47 % žen, že partner se choval agresivně při odeznívání účinků drogy, 30,3 % při abstinenčních příznacích, 28,8 % při akutní intoxikaci. Jen podle 7,6 % žen se jejich partner choval agresivně neustále.
- společné užívání drog, byl nejčastější důvod, proč ženy zůstávaly se svým agresivním partnerem. Takto se vyjádřilo 80,3 % žen, následovala láska k partnerovi –

60,3 %, společné bydlení – 39,4 % a špatná finanční situace žen – 22,7 %. Shodně 19,7 % žen uvedlo, že s agresivním partnerem zůstávalo, protože si již na jeho chování zvykly, či z toho důvodu, že nikoho jiného nemají a nechtějí zůstat samy. Společné děti jako důvod, proč se respondentky s agresivním partnerem nerozešly, uvedlo 18,2 % žen.

- drogy, či peníze na ně obstarávalo ženám pravidelně, často a občas celkem 80,3 % jejich partnerů. Zbýlých 19,7 % mužů svým partnerkám drogy obstarávalo jen výjimečně, nebo vůbec.
- k agresivnímu chování mezi rodiči respondentek vůbec nedocházelo u 41,5 % žen, u 10,8 % pak spíše nedocházelo. 21,5 % žen uvedlo, že k agresivnímu chování mezi jejich rodiči docházelo jen někdy. Velmi často, či často se agrese vyskytovala u 26,2 % rodičů respondentek.
- v následující kontrolní otázce uvedlo 43,9 % žen, že mezi jejich rodiči k agresi nedocházelo, naopak u zbylých 56,1 % ano
- mezi rodiči respondentek se vyskytovala nejčastěji verbální agrese – 43,9 %. 24,3 % žen uvedlo, že mezi rodiči docházelo k fyzické agresi, u 21,2 % k agresi psychické. Mezi rodiči respondentek se vyskytovala rovněž agrese ekonomická – 12,1 %, docházelo také k poškozování osobních věcí – 6,1 % a k agresi sexuální – 3,0 %.
- porovnáním četností výskytu agrese mezi rodiči respondentek s partnerovou agresi vůči nim jsem zjistil, že poměr mezi jednotlivými druhy agrese je téměř stejný. Mezi rodiči však docházelo k agresivnímu chování výrazně méně. Největší rozdíl relativních četností byl u agrese psychické. Mezi rodiči docházelo k psychické agresi u 21,2 % žen. Partnerovu agresi uvedlo 80,3 %, rozdíl tedy činil 59,1 %.
- dle subjektivního názoru žen se užívání nelegálních návykových látek výrazným způsobem podílí na agresivním chování partnera.

7.1 Verifikace hypotéz

H1: Uživatelky drog, ke kterým se jejich partneři – uživatelé drog chovají agresivně, přisuzují partnerovo agresivní chování nelegální droze.

Z 66 žen, které měly partnerský vztah s agresivním uživatelem drog, přisuzuje 65,2 % z nich toto chování užívání nelegálních drog. Dalších 21,2 % respondentek se domnívá, že užívání nelegálních drog se sice podílí na agresi partnera, ale jen částečně a droga je v tomto případě pouze jedním z více faktorů způsobující partnerovu agresi. Zbýlých 13,6 % respondentek nepřisuzuje partnerovo agresivní chování užívání nelegálních drog.

Hypotéza se potvrdila. Ženy, ke kterým se jejich partneři – uživatelé drog chovají agresivně, přisuzují jeho agresivní chování nelegální droze.

H2: Uživatelky drog přisuzují agresi svého partnera užívání nelegálních drog bez ohledu na to, zda měly jednoho či více takových partnerů.

62,1 % žen mělo vztah s jedním agresivním partnerem a 37,9 % s více agresivními partnery. 65,2 % respondentek partnerovo agresivní chování přisuzuje užívání nelegálních drog, 21,2 % se domnívá, že užívání nelegálních drog se podílí na agresi partnera, ale jen částečně a 13,6 % žen nepřisuzuje partnerovo agresivní chování užívání nelegálních drog.

Hypotéza se potvrdila. Ženy, které měly jednoho i více agresivních partnerů přisuzují jejich agresivní chování nelegální droze.

H3: Ženy, které měly jednoho agresivního partnera, uvádí, že partnerova agrese je pro ně častěji důvodem k rozchodu než pro ženy, které měly více agresivních partnerů.

62,1 % žen mělo vztah s jedním agresivním partnerem a 37,9 % s více agresivními partnery. Pro 80,3 % žen je agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním, pro zbylých 19,7 % respondentek nikoliv.

Hypotéza se nepotvrdila. Ženy, které měly jednoho agresivního partnera, neuvádí, že agresivní chování partnera je pro ně častějším důvodem k rozchodu s ním než ženy, které měly více agresivních partnerů.

H4: Většina žen, které uvádí, že partnerova agrese je pro ně důvodem k rozchodu, se s ním ve skutečnosti nerozchází.

Z 53 respondentek, které považují partnerovo agresivní chování za důvod k rozchodu, se s ním rozešlo 69,8 %. Zbýlých 30,2 % se s ním nerozešlo.

Hypotéza se nepotvrdila. Většina žen, které považují partnerovo agresivní chování za důvod k rozchodu, se s tímto partnerem ve skutečnosti také rozchází.

H5: Zkušenost žen s agresivním chováním v primární rodině nemá vliv na rozchod s agresivním partnerem užívajícím drogy.

43,9 % žen uvedlo, že mezi jejich rodiči k agresi nedocházelo, u zbylých 56,1 % docházelo. Pro 80,3 % žen je agresivní chování partnera důvodem k rozchodu s ním, pro 19,7 % respondentek není.

Hypotéza se potvrdila. Mezi výskytem agresivního chování v primární rodině respondentek a tím, zda je partnerovo agresivní chování pro ženy důvodem k rozchodu s partnerem, není souvislost.

H6: Uživatelé drog se ke svým partnerkám začínají chovat agresivně nejčastěji mezi 2. až 6. měsícem vztahu.

53 % žen uvedlo, že se k nim jejich partner začal chovat agresivně v období mezi 2. až 6. měsíce partnerského vztahu. Ke 24,3 % žen se jejich partner začal chovat agresivně později než po půl roce vztahu s ním a k 16,7 % v prvním měsíci vztahu. 6 % žen zažilo agresi ze strany svého partnera hned na začátku vztahu.

Hypotéza se potvrdila. Muži se ke svým partnerkám začínají chovat agresivně nejčastěji mezi 2. až 6. měsícem partnerského vztahu.

H7: Ženy se ze strany svého agresivního partnera – uživatele drog - setkávají nejčastěji se slovní agresí.

Téměř všechny respondentky se ze strany svého partnera setkaly se slovní agresí – 96,9 %. S agresí psychickou pak 80,3 %, fyzickou 78,8 % a ekonomickou rovných 50 %. S ničením svých osobních věcí se setkala 48,5 % respondentek a sexuální agrese partnera se vyskytovala u 25,8 % žen.

Hypotéza se potvrdila. Uživatelé drog se ke svým partnerkám chovají nejčastěji slovně agresivně.

H8: Ženy uvádí, že jim jejich agresivní partner obstarává nelegální drogy či peníze na ně.

Drogy, či peníze na ně obstarávalo ženám pravidelně, často a občas celkem 80,3 % jejich partnerů. Zbýlých 19,7 % jim drogy obstarávalo výjimečně nebo vůbec.

Hypotéza se potvrdila. Agresivní partneři – uživatelé drog obstarávají respondentkám nelegální drogy či peníze na ně.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabýval agresivním chováním mezi partnery – uživateli drog. Při výkonu mého povolání v kontaktním a poradenském centru pro uživatele nelegálních drog se často setkávám především s ženami, které hovoří o agresivním chování svých partnerů vůči nim. Téma mé práce jsem proto zaměřil pouze na agresivní chování mužů – uživatelů nelegálních drog vůči svým partnerkám rovněž užívajícím nelegální návykové látky. Toto téma jsem si vybral také z důvodu, že jsem se za dobu mého působení v kontaktním centru doposud neseťkal s žádnou odbornou literaturou, která by se podobnou studií zabývala.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda podle subjektivních názorů žen existuje příčinná souvislost mezi užíváním návykových látek a agresivním chováním jejich partnerů. Výzkumem provedeným v devíti kontaktních centrech střední a jižní Moravy jsem zjistil, že ženy připisují agresivní chování svého partnera užívajícího drogy nelegálním návykovým látkám. Takto se vyjadřovaly uživatelky drog, které měly vztah s jedním agresivním partnerem – uživatelem drog, stejně jako ženy, které měly více takových partnerů. Téměř všechny ženy se ze strany svého partnera setkaly s verbální agresí a velký počet z nich také s agresí fyzickou a psychickou. Většinou respondentek partnerova agrese vadí, ale ne všechny ženy, které se takto vyjádřily, se s agresivním partnerem ve skutečnosti rozchází. Pokud k ukončení vztahu s agresivním partnerem dojde, ženy se rozchází nejčastěji až po roce partnerského vztahu s ním. Jedním z možných důvodů proč k rozchodu dochází až po tak dlouhé době je skutečnost, že spolu užívají nelegální drogy a muži svým partnerkám návykovou látku velmi často také obstarávají.

Tato diplomová práce splnila cíl, který jsem si kladl v jejím úvodu. Na základě provedeného výzkumu mohu odpovědět na všechny stanovené otázky a konstatovat, že podle subjektivních názorů žen, je užívání nelegálních návykových látek významným faktorem vyvolávajícím u jejich partnerů agresivní chování. Díky dotazníkům, které jsem vyplňoval s klientkami zařízení, ve kterém pracuji, jsem s ženami také začal řešit jejich problémy spojené s partnerovou agresí, o kterých se samy dříve vůbec nezmiňovaly. Jednalo se především o ty ženy, které se setkávají s agresivním chováním svých současných partnerů – uživatelů drog.

Výzkumem zjištěné údaje považuji za poměrně zásadní a v budoucnu je chci využívat v rámci mé profese a to při individuální práci s klienty zařízení, ve kterém pracuji. Na základě výsledků výzkumu tak mohu s klientkami začít pracovat na změně jejich životního stylu a odkazovat se na zjištěné údaje. Klientky chci informovat zejména o tom, po jak dlouhé době vztahu partnerova agrese nejčastěji začíná, s jakými druhy agrese a v jakém pořadí se obvykle vyskytuje, jak ženy na partnerovu agresi reagují a z jakého důvodu s agresivním partnerem nejčastěji zůstávají.

Zjištěné výsledky výzkumu předám ve formě podrobně vypracované zprávy rovněž kolegům ze zbylých osmi kontaktních center, které se na mém výzkumu formou vyplňování dotazníků s klientkami podíleli, případně také dalším pracovníkům z řad spolupracujících zařízení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSON, R. L. a kol. *Psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 751 s. ISBN 80-7178-640-3.
- [2] ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1.vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- [3] ČESKO: *Trestní zákoník a trestní řád: úplné znění k 1.1.2010*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2009. 423 s. ISBN 978-80-7263-561-0.
- [4] ČESKO: *Zákon o Policii České republiky č. 273/2008 Sb.* 5. vyd. Praha: Armex Publishing s.r.o., 2011. 88 s. ISBN 978-80-87451-05-2.
- [5] ČEŠKOVÁ, E., SVOBODA, M., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 317 s. ISBN 80-7367-154-9.
- [6] DAHLKE, R. *Agrese jako šance*. 1.vyd. Praha: Ikar, 2005. 445 s. ISBN 80-249-0546-9.
- [7] EDELSBERGER, L. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Praha: H&H, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5.
- [8] *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. 172 s. ISBN 978-80-87041-94-9.
- [9] FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [10] FIŠEROVÁ, M. Neurobiologie závislostí. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 96-106. ISBN 80-7315-004-2.
- [11] GOSSOP, M. *Treating drug misuse problems: evidence of effectiveness*. 1. vyd. London: National Treatment Agency for Substance Misuse, 2006. 104 s. Publikace bez ISBN.

- [12] HAJNÝ, M. Vývojové aspekty vzniku a rozvoje závislosti. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003 s. 135-139. ISBN 80-86734-05-6.
- [13] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- [14] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [15] JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- [16] KLABAL, R. *Charakteristika rodinného prostředí klientů kontaktních center*. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2010.
- [17] KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 62 s. ISBN 80-7067-669-8.
- [18] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
- [19] KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den - Život s deprivanty I*. 1. vyd. Praha: Galén, 2001. 390 s. ISBN 80-7262-088-6.
- [20] KOUKOLÍK, F. *Lidský mozek: funkční systémy, normy a poruchy*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2002. 451 s. ISBN 80-7178-632-2.
- [21] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [22] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí - výchova*. 1.vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [23] KUDRLE, S. Úvod do bio-psycho-socio-spirituálního modelu závislosti. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1*. 1.vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 130 -134. ISBN 80-86734-05-6.
- [24] MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

- [25] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
- [26] MINAŘÍK, J. Opioidy a opiáty. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti I*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003 s. 159 – 163. ISBN 80-7315-004-2.
- [27] MINAŘÍK, J. Stimulancia. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti I*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 164 – 168. ISBN 80-7315-004-2.
- [28] MIOVSKÝ, M. Konopné drogy. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti I*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 174 – 179. ISBN 80-7315-004-2.
- [29] MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Pedagogická fakulta, 2001. 104 s. ISBN 80-210-2511-5.
- [30] NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. vyd. rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- [31] NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.
- [32] *Operační manuál Kontaktního centra Plus*. Kroměříž: Oblastní charita Kroměříž, 2011. Nepublikováno. Materiál pro vnitřní potřebu.
- [33] PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 226 s. ISBN 80-7254-593-0.
- [34] POPOV, P. Alkohol. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti I*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 151 – 158. ISBN 80-7315-004-2.
- [35] PRESLOVÁ, I., VEISOVÁ, V. *Ženy & drogy: sborník odborné konference*. Praha: Sananim, 2009. 111 s. ISBN 978-80-254-5133-5.
- [36] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 324 s. ISBN 80-7178-772-8.
- [37] ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

- [38] SOCHŮREK, J. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2009. 186 s. ISBN 978-80-7372-448-1.
- [39] SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie II. díl, Sociálně patologické jevy*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2001. 47 s. ISBN 80-7083-495-1.
- [40] SPOUSTA, V. Hromadné sdělovací prostředky a výchova. In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. s. 61-77. ISBN 80-7315-004-2.
- [41] SPURNÝ, J. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1996. 134 s. ISBN 80-85858-30-4.
- [42] ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
- [43] ŠPATENKOVÁ, N. *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. 195 s. ISBN 978-80-247-2624-3.
- [44] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [45] VAŠINA, L. *Základy psychopatologie a klinické psychologie*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2008. 331 s. ISBN 978-80-87182-00-0.
- [46] VAVŘINKOVÁ, B., BINDER, T. *Návykové látky v těhotenství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 122 s. ISBN 80-7254-829-8.
- [47] VITOUŠOVÁ, P. Pachatelé nejčastěji kombinují psychické a fyzické násilí. *Sociální práce: časopis pro teorii praxi a vzdělávání v sociální práci*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006. č. 2. s. 5 – 7. ISSN 1213-6204.
- [48] VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.
- [49] VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
- [50] *Výroční zpráva o realizaci protidrogové politiky Zlínského kraje za rok 2010*. Zlín: KÚZK, 2011. Nepublikováno. Materiál pro vnitřní potřebu.

- [51] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2005.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2006. 98 s. ISBN 80-86734-99-4.
- [52] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2006.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. 114 s. ISBN 978-80-87041-22-2.
- [53] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2007.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2008. 135 s. ISBN 978-80-87041-46-8.
- [54] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2008.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. 123 s. ISBN 978-80-87041-99-4.
- [55] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2009.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2010. 148 s. ISBN 978-80-7440-034-6.
- [56] *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2011. 160 s. ISBN 978-80-7440-056-8.
- [57] *Závěrečná zpráva Kontaktního centra Plus v Kroměříži za rok 2011.* Kroměříž: Oblastní charita Kroměříž, 2012. 37 s. Nepublikováno. Materiál pro vnitřní potřebu.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Věk respondentek	57
Tabulka 2 – Partneři respondentek	58
Tabulka 3 – Počátek partnerova agresivního chování	59
Tabulka 4 – Druhy agrese	61
Tabulka 5 – Pořadí vzniku agrese podle aritmetického průměru.....	63
Tabulka 6 – Reakce žen na agresi.....	64
Tabulka 7 - Agrese partnera jako důvod k rozchodu	66
Tabulka 8 – Druhy partnerovy agrese jako důvod k rozchodu	67
Tabulka 9 - Rozchod s partnerem	69
Tabulka 10 – Po jaké době se ženy rozcházejí s agresivním partnerem.....	70
Tabulka 11 – Příčiny partnerovy agrese.....	72
Tabulka 12 – Vliv drogy na partnerovu agresi.....	73
Tabulka 13 – Kdy se partner choval agresivně	76
Tabulka 14 – Důvody setrvání s agresivním partnerem.....	77
Tabulka 15 – Obstarávání drog.....	79
Tabulka 16 – Výskyt agresivního chování mezi rodiči.....	81
Tabulka 17 – Agrese mezi rodiči	82
Tabulka 18 – Druhy agresivního chování mezi rodiči.....	83

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Partneři respondentek	58
Graf 2 – Počátek partnerova agresivního chování	60
Graf 3 – Druhy agrese	62
Graf 4 – Pořadí vzniku agrese podle aritmetického průměru	63
Graf 5 – Reakce žen na agresi.....	65
Graf 6 - Agrese partnera jako důvod k rozchodu.....	66
Graf 7 – Druhy partnerovi agrese jako důvod k rozchodu.....	68
Graf 8 – Rozchod s partnerem	69
Graf 9 – Po jaké době se ženy rozcházejí s agresivním partnerem.....	71
Graf 10 – Příčiny partnerovy agrese	72
Graf 11 – Vliv drogy na partnerovu agresi	74
Graf 12 – Kdy se partner choval agresivně.....	76
Graf 13 – Důvody setrvání s agresivním partnerem	78
Graf 14 – Obstarávání drog.....	79
Graf 15 – Výskyt agresivního chování mezi rodiči	81
Graf 16 – Agrese mezi rodiči.....	82
Graf 17 – Druhy agresivního chování mezi rodiči.....	84
Graf 18 – Srovnání relativních četností agrese mezi rodiči s partnerovou agresi.....	85

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník určený respondentkám výzkumu

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK URČENÝ RESPONDENTKÁM VÝZKUMU

Vážená respondentko,

jmenuji se Radovan Klabal a chtěl bych Vás tímto požádat o vyplnění **anonymního** dotazníku, sestaveného pro účely mé diplomové práce. Odpovědi na otázky zakřížkujte prosím do rámečků. Všechny otázky se vztahují **k Vašemu vztahu s partnerem uživatelem drog (nelegální návykové látky)**. Vyplnění tohoto dotazníku Vám zabere přibližně 15 minut. Za pravdivé vyplnění dotazníku předem děkuji.

1. Jaký je Váš věk ..... let

2. Měla jste někdy partnera - uživatele tzv. tvrdých drog (pervitin, opium, heroin), který se k Vám choval agresivně? (slovně, fyzicky, sexuálně, ekonomicky apod.). Označte prosím jen jednu možnost.

- ano, měla jsem jednoho takového partnera
- ano, měla jsem více takových partnerů
- ne, takového partnera jsem nikdy neměla

V případě, že jste takového partnera neměla, nepokračujte. Pokud jste měla takových partnerů víc, vyberte prosím jednoho, ke kterému se budou vztahovat následující otázky.

3. Po jak dlouhé době vztahu se k Vám Váš partner začal chovat agresivně? (včetně agrese slovní, psychické, sexuální). Označte prosím jen jednu možnost.

- choval se ke mně agresivně hned
- agresivně se ke mně začal chovat v prvním měsíci našeho vztahu
- agresivně se ke mně začal chovat v prvním půlroce našeho vztahu
- agresivně se ke mně začal chovat později než po půl roce našeho vztahu

4. O jaký druh agresivního chování se jednalo? Pokud jste se u svého partnera uživatele drog setkala s více projevy agresivního chování, napište prosím do rámečku čísla podle pořadí jak k němu docházelo.

- agrese slovní (urážky, nadávky, výsměch, zastrašování)
- fyzická (bití, týrání)
- psychická (psychické deptání, ponižování)
- sexuální (vynucování pohlavního styku, nebo sexuálních praktik)
- ničení, poškozování, či krádeže osobních věcí
- ekonomická (braní peněz, nedávání peněz na obživu)
- jiný druh agrese, uveďte prosím konkrétně

.....

5. Jak jste řešila agresivní chování Vašeho partnera k Vám? Můžete označit více možností.

- nijak jsem to neřešila
- svěřila jsem se kamarádovi, kamarádce
- svěřila jsem se rodičům
- začala jsem se k němu chovat stejně agresivně jako on ke mě
- vyhledala jsem pomoc odborníka (psychologa, poradnu apod.)
- snažila jsem se to s partnerem řešit (mluvit s ním o tom, změnit ho)
- snažila jsem změnit sebe (mé chování k partnerovi, přístup k němu, nebýt náladová apod.)
- rozešla jsem se s ním
- jiná možnost, uveďte prosím konkrétně .....

6. Rozešla jste se s partnerem, který se k Vám choval agresivně? Označte prosím jen jednu možnost.

- ano
- ne

7. Pokud jste se s partnerem který se k Vám choval agresivně rozešla, po jak dlouhé době to bylo? Označte prosím jen jednu možnost. Pokud jste se nerozešla, přejděte prosím na další otázku.

- hned když se ke mně začal chovat agresivně
- asi po prvním měsíci
- asi po půl roce
- asi po roce
- déle než po roce

8. Přisuzujete agresivní chování Vašeho partnera droze? Označte prosím jen jednu možnost.

- ano
- částečně
- ne

7. Co podle Vás vedlo Vašeho partnera k tomu, že se k Vám začal chovat agresivně? Můžete označit více možností.

- mé chování k němu, to že se ke mně tak choval byla má vina
- mé charakterové vlastnosti
- jeho charakterové vlastnosti
- užívání alkoholu
- užívání nelegálních drog
- jeho žárlivost
- jeho vztek, komplexy, naštvanost
- naše současná životní situace (špatné bydlení, nedostatek peněz apod.)
- jiná možnost, uveďte prosím konkrétně .....

9. Kdy se k Vám partner choval agresivně? Můžete označit více možností.

- choval se ke mně agresivně vždy
- když jsem nesplnila to, na čem jsme se dohodli
- když byl pod vlivem drogy
- když byl na dojezdu
- když měl abst'ák
- jiná možnost, uveďte prosím konkrétně .....

11. Bylo, či je pro Vás agresivní chování Vašeho partnera důvodem k tomu, aby jste se s ním rozešla?

- ano
- ne

12. Pokud jste zůstávala nějakou dobu s partnerem, i když se k Vám choval agresivně, co Vás k tomu vedlo, či vede? Můžete označit více možností.

- nezůstávala, s partnerem jsem se hned rozešla
- láska k partnerovi
- společné užívání drog
- moje finanční situace (sama bez partnera bych neměla dostatek peněz na obživu)
- jeho finanční situace (beze mě by partner neměl dostatek peněz na obživu)
- společné bydlení
- máme spolu děti
- nemám nikoho jiného a nechci být sama
- už jsem si zvykla, to k tomu patří
- jiné důvody, uveďte prosím konkrétně .....

13. Obstarával Vám Váš partner drogy, či peníze na ně? Označte prosím jen jednu možnost.

- nikdy
- jen výjimečně
- občas
- často
- pravidelně

14. Označte prosím křížkem do rámečku, jak silným důvodem pro rozchod by bylo následující chování Vašeho partnera.

	určitě rozešla	spíše rozešla	neřešila bych to	spíše nerozešla	určitě nerozešla
Urážení, nadávky, výsměch, zastrašování					
Bítí, týrání					
Psychické deptání					
Vynucení sexuální styku, sexuálních technik					
Ničení, poškozování, či krádeže osobních věcí					

Braní peněz, nedávání peněz na obživu					
Jiný druh agrese, uveďte prosím konkrétně:					

15. Docházelo k agresivnímu chování mezi Vašimi rodiči? Označte prosím jen jednu možnost.

- velmi často   často   jen někdy   spíše ne   vůbec ne

Pokud k agresivnímu chování mezi Vašimi rodiči docházelo, uveďte prosím z jakého důvodu.

.....

16. O jaký druh agresivního chování mezi Vašimi rodiči se jednalo? Můžete označit více možností.

- mezi mými rodiči k agresivnímu chování nedocházelo
 agrese slovní (urážení, nadávky, výsměch, zastrašování)
 fyzická (bití, týrání)
 psychická (psychické deptání, ponižování)
 sexuální (vynucování pohlavního styku, nebo sexuálních praktik)
 ničení, poškozování, či krádeže osobních věcí
 ekonomická (brání peněz, nedávání peněz na obživu)
 jiný druh agrese, uveďte prosím konkrétně

.....

Ještě jednou děkuji za strávený čas a vyplnění dotazníku.